

TARİH, HUKUK VE PSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN “KADIN VE AİLE” SEMPOZYUMU

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

14-16 Mayıs 2026

EDİTÖRLER

DR. ÖĞR. ÜYESİ AYFER HATİPOĞLU

DR. ÖĞR. ÜYESİ HACER YILMAZ

DR. GÖKŞEN YILDIRIM

EĞİTİM

yayınevi

TARİH, HUKUK VE PSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN “KADIN VE AİLE” SEMPOZYUMU

Bildiri Özetleri Kitabı

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Ayfer Hatipoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Hacer Yılmaz, Dr. Gökşen Yıldırım

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Tasarım Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-385-990-9

1. Baskı, Mayıs 2026

Kütüphane Kimlik Kartı

TARİH, HUKUK VE PSİKOLOJİ PERSPEKTİFİNDEN “KADIN VE AİLE” SEMPOZYUMU

Bildiri Özetleri Kitabı

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Ayfer Hatipoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Hacer Yılmaz, Dr. Gökşen Yıldırım

E-ISBN: 978-625-385-990-9

XI+70 s., 210x297 mm

Kaynakça yok, dizin yok.

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mechanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Yayınevi Türkiye Ofis:

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

İstanbul: Salon Yayınları, Atakent mah., Yasemen sok., No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Santral: +90 332 351 92 85

Editör hatları: +90 533 151 50 42, +90 507 151 50 43

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

Whatsapp hattı: +90 553 950 50 37

bilgi@kitapmatik.com.tr

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

Whatsapp hattı: +90 501 651 92 85

bilgi@egitimkitabevi.com

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

EĞİTİM
yayınevi

SALON
yayınları

Kitapmatik
yayınları

kitapmatik
İnternet Kitapçısı

EĞİTİM
kitabevi

ONUR KURULU

Numan HATİPOĞLU (Elâzığ Valisi)

Şahin ŞERİFOĞULLARI (Elâzığ Belediye Başkanı)

Prof. Dr. Fahrettin GÖKTAŞ (Fırat Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Yasemin AÇIK (Emekli Öğretim Üyesi-Yasemin Açık Vakfı Başkanı)

YÜRÜTME KURULU

Prof. Dr. Ahmet AKSIN (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Buğra TAHTALI (İnönü Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayfer HATİPOĞLU (DÜZENLEME KURULU BAŞKANI-Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hacer YILMAZ (Fırat Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Cuma Ali YILMAZ (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Fırat (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Buğra TAHTALI (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Naciye Sağlam (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Seçil Tümen AKYILDIZ (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Turgay MURAT (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Yavuz KISA (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayfer HATİPOĞLU (Düzenleme Kurulu Başkanı-Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZÇELİK (Amasya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hacer YILMAZ (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Handan HAYKIR (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nursen DOĞAN (Munzur Üniversitesi)

Arş. Gör. Tuğba Gökbayır (Fırat Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Gökşen YILDIRIM (Fırat Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Şeyda Betül EKİN AYDIN (İnönü Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. Ünal YILDIRIM (Fırat Üniversitesi)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ahmet AKSIN (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Akimova ELNERA (Azerbaycan, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi)

Prof. Dr. Aydın ÇELİK (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ayla EFE (Türkiye, Osmangazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Beyhan KANTER (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Enver ÇAKAR (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatmagül DEMİREL (Türkiye, Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Ferhat TURANLI (Ukrayna, National University of Kyiv-Mohyla Academy)

Prof. Dr. Guranda TCHELİDZE (Gürcistan, Caucasus University)

Prof. Dr. Gülbadi ALAN (Türkiye, Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Güven DİNÇ (Türkiye, Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Kenan DEMİRCİ (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Kürşat ÇELİK (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet ÇEVİK (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mualla UYDU YÜCEL (Türkiye, İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Mukadder Boydak ÖZAN (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Murad ATMACA (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Taner ŞENGÜN (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK (Türkiye, Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan KILIÇ (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan YAZICI (Türkiye, İnönü Üniversitesi)

- Prof. Dr. Ömer Osman UMAR (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Rahmi DOĞANAY (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Sezgin GÜÇLÜAY (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Taner YILDIRIM (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Tuba BİRİNCİ UZUN (Türkiye, Akdeniz Üniversitesi)
- Prof. Dr. Türkmen TÖRELİ (Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Veysel ŞAHİN (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yavuz HAYKIR (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yücel ÖZTÜRK (Türkiye, Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yüksel ARSLANTAŞ (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Prof. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI (Türkiye, Balıkesir Üniversitesi)
- Doç. Dr. Cuma Ali YILMAZ (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Doç. Dr. Füsun ÇOBAN DÖŞKAYA (Türkiye, Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Doç. Dr. Galina MİSKİNİENE (Litvanya, Vilnius University)
- Doç. Dr. Muhammet Fırat (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Doç. Dr. Murat Buğra TAHTALI (Türkiye, İnönü Üniversitesi)
- Doç. Dr. Seçil Tümen AKYILDIZ (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ünal KÜÇÜK (Türkiye, İnönü Üniversitesi)
- Doç. Dr. Turgay MURAT (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Doç. Dr. Vera CONSTANTINI (İtalya, Venedik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yavuz KISA (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Ayfer HATİPOĞLU (Türkiye, Fırat Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Almıla TANRIVERDİ (Türkiye, Gaziantep Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Azer Ebru MUTLU (Türkiye, İnönü Üniversitesi)
- Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZÇELİK (Türkiye, Amasya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hacer YILMAZ (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nursen DOĞAN (Türkiye, Munzur Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Özcan TATAR (Türkiye, Fırat Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	XI
BİLDİRİ ÖZETLERİ.....	1
MASRAF DEFTERLERİNE GÖRE HANEDAN MENSUBU BİR KADIN SULTAN'IN TÜKETİM ANALİZİ: KÜÇÜK ESMA SULTAN ÖRNEĞİ.....	2
ORTAÇAĞ MÜSLÜMAN TOPLUMLARINDA KADININ İKTİSADİ KONUMU VE KADIN MESLEKLERİ.....	3
KADINLARIN SEÇME VE SEÇİLME HAKKININ BALIKESİR BASININA YANSIMALARI (1934–1935)	4
ESKİ TÜRK TOPLUMLARINDAN GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNE KADIN VE AİLE: TÖRE, İSLAM HUKUKU VE MODERN HUKUK ARASINDA TÜRK AİLE MODELİNİN DÖNÜŞÜMÜ – TARİHSEL- SOSYOLOJİK BİR İNCELEME	5
TÜRKİYE'NİN ATATÜRLÜ CUMHURİYET DÖNEMİNDE DEVLETLİ KADINLARI: SİYASETTE VE BÜROKRASİDE İLK KADINLAR	6
KADIN VE FERAGAT: OSMANLI AİLE HUKUKUNDA MUHALAA MÜESSESESİ ÜZERİNE BİR TETKİK	7
TÜRKİYE'DE ANNE İMAJINA TARİHSEL BİR BAKIŞ.....	8
ŞİDDETİN DÖNGÜSÜNÜ ANLAMAK: AİLE İÇİ ŞİDDETTE KLİNİK PSİKOSOSYAL MÜDAHALE SÜREÇLERİ.....	9
SINIR ÖTESİ TAŞIYICI ANNELİK YÖNTEMİYLE DOĞAN ÇOCUĞUN SOY BAĞININ KURULMASI..	10
ELAZIĞ'DA BULUNAN KADIN FİGÜRİNİ ÜZERİNDEN TARİH ÖNCESİ TOPLUMLARDA KADININ ROLÜ	11
KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE CİNSİYETLENDİRİLMİŞ DÜNYA ALGISI: DÜNYA KADININA TALÂK VERMEK VE “ER” KİMLİĞİNİN İNŞASI	12
DİVAN ŞİİRİNDE GÖLGE İKTİDARIN İNŞASI: ERKEK İRADESİNİN ÇÖZÜLÜŞÜ VE “MEKR-İ ZENÂN” ÜZERİNDEN STRATEJİK GÜÇ OKUMASI.....	13
BİZANS MAHKEME KARARLARINDA KADIN: EVLİLİK, ÇEYİZ VE BOŞANMA HAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME (PEİRA / ΠΕΪΡΑ ÖRNEĞİ-XI. YÜZYIL)	14
BABÜR HİNDİSTANI'NDA MÜSLÜMAN VE HİNDU KADINLARIN SOSYO-KÜLTÜREL STATÜLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ	15
OSMANLI DÖNEMİ KIZ MEKTEPLERİNDEKİ TEVZİ-İ MÜKÂFAT MERASİMLERİ.....	16
TÜRK KÜLTÜRÜNDE EŞ-ANNE İLİŞKİSİ VE DELİ DUMRUL ÖRNEĞİ.....	17
17. YÜZYILIN İKİNCİ ÇEYREĞİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE BOŞANMA DAVALARINDA KADINLAR (AMASYA ÖRNEĞİ)	18

MİLLÎ MÜCADELE ANLATILARINDA KADIN İMGESİ: YAKUP KADRİ'NİN MİLLİ SAVAŞ HİKÂYELERİ	19
ALMANYA'DAN YÜKSELEN KADIN SESİ: ADIM DERGİSİ (1993-1998) ÜZERİNE BİR İNCELEME	20
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE KADIN VE ERKEK SÖYLEMİNİN SÖZ DİZİMSSEL İZLERİ.....	21
NEOLİTİK DEVRİM: TOPLUMSAL CİNSİYETİN MEKÂNSAL VE EKONOMİK İNŞASI.....	22
GEÇ OSMANLI'DA MUHTAÇ KADINLARIN KORUNMASI VE SOSYAL YARDIM MEKANİZMALARI	23
OSMANLI DEVLETİ'NDE ZÜRRİ VAKIFLAR VE ANAYASA MAHKEMESİ'NİN 2018/14186 BAŞVURU NUMARALI "AYŞE TEZEL VE DİĞERLERİ" KARARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME ..	24
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASALARINDA KADIN, AİLE VE DEVLET: 1924'TEN GÜNÜMÜZE KURUMSAL VE NORMATİF BİR ANALİZ.....	25
19. YÜZYILDA SARAYLI KADINLARIN MUHALLEFATI: İKİ İKBAL VE İKİ HAZİNEKAR USTA ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME VE DEĞERLENDİRME	26
AİLE BAĞLAMINDA ALGILANAN HELİKOPTER EBEVEYN TUTUMLARI VE MATEMATİK KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	27
KADIN POLİS OLUR MU? CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA KAMUOYUNDA YAPILAN TARTIŞMALAR.....	28
DEVLET, İKTİDAR VE KADIN: BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE HATUNLARIN YÖNETİMDEKİ YERİ.....	29
GÜNDELİK HAYATIN DÖNÜŞÜMÜ VE AİLE KURUMU: BAYRAM NOSTALJİSİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ	30
DOKUYUCU ANA ARKETİPİ BAĞLAMINDA TÜRK MİTOLOJİSİNDEN TARİHİ SÜRECE KADIN FİGÜRLER	31
AİLE HAYATINDAN ÖZEL HAYATA: AİHM İÇTİHADINDA AİLE KAVRAMININ BİREY LEHİNE YENİDEN KONUMLANDIRILMASI.....	32
TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE KADINLARIN AKADEMİDE İSTİHDAMININ DEĞİŞİMİ	33
THE OTHER SIDE OF THE COIN: BEING A WOMAN IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN	34
THE ORIENT GAZETESİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI DEVLETİ'NDE AİLE KURUMU.....	35
GÜLTEN AKIN ŞİİRİNDE "EVLE PERDELENER" KADINLAR	36
GEÇ DÖNEM OSMANLI TOPLUMUNDA KAYIP ÇOCUK VAKALARI: AİLENİN KORUNMASI VE DEVLETİN MÜDAHALE MEKANİZMALARI.....	37
KADIN YAZARLARIN HUKUKLA İMTİHANI	38
CUMHURİYET DÖNEMİNDE KIZ ENSTİTÜLERİ VE KADININ TOPLUMSAL ROLÜ: ELAZIĞ KIZ ENSTİTÜSÜ VE SIDIKA AVAR ÖRNEĞİ	39

TÜRKİYE’DE KADIN POLİS İSTİHDAMINA BİR BAKIŞ 1932-1960 (KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ)	40
TÜRK MEDENİ KANUNU’NDA AİLE VE KADIN: AMERİKAN PERSPEKTİNDE TÜRK MEDENİ KANUNU’NUN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	41
OSMANLI DEVLETİNDE ÇOCUKLARIN KİRAYA VERİLMESİ (İCAR-I SAĞIR/SAĞİRE) İLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER.....	42
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAĞLAMINDA KADINLARIN ÇEVRESEL KIRILGANLIĞI VE ÇEVRE HAKKI	43
MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN EMEĞİ VE AİLE: GÖRÜNMEYEN YÜKLERİN ARTIŞI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA.....	44
ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK BASININDA KADINLARIN İNTİHAP HAKKI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	45
SELÇUKLU ULEMÂSINDAN İMÂM GAZZÂLÎ’NİN NASİHÂTÜ’L-MÜLÛK (ET-TİBRÛ’L-MESBÛK FÎ NASÂYİHÛ’L-VÛZERÂ VE’L-MÜLÛK) ADLI SİYÂSETNÂMESİNDE KADIN VE AİLE MEFHUMU	46
AMASYA SİCİLLERİNDE YER ALAN EVKAF-I HÛMAYUN MUHASEBE KAYITLARINDA MUTASARRİFE/MÜTEVELLİYE KİMLİĞİ İLE ÖN PLANA ÇIKAN HATUN KİŞİLER (1753-1758)	47
EVLİLİK SONRASI KADINLARIN ARKADAŞLIK AĞLARININ DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA.....	48
TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI BAĞLAMINDA MEMUR DİSİPLİN HUKUKUNDA KADININ ÖZEL YAŞAMININ CEZALANDIRMAYA ETKİSİ.....	49
HASTANE KORİDORLARINDA BİR TEDAVİ YOLCULUĞU: KADIN, ANNELİK, BAKIM EMEĞİ VE SİİRT’TEN ANKARA’YA GÖÇ	50
EMÎR TİMUR’U HAN DAMADI (KÜREGEN-GÛRKÂN) YAPAN HÂTUN: SARAY MÛLK HANIM	51
SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA AİLEYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: SÜREÇ TEMELLİ BİR YAKLAŞIM VE OKUL TEMELLİ ÖNLEME MODELİ ÖNERİSİ.....	52
KÜLTÜR AKTARIMI VE TOPLUMSAL ALGI PERSPEKTİFİNDEN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KADIN VE AİLE TEMSİLİ	53
II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINA YÖNELİK POLİTİKALAR VE TOPLUMSAL ETKİLERİ.....	54
ANAYASA MAHKEMESİ’NİN “KADININ SOYADI” KARARININ YASAMA FAALİYETLERİNDE AİLENİN KORUNMASINA YANSIMALARI	55
KADINLARIN KADINLARA KARŞI UYGULADIKLARI ŞİDDET VE HAK İHLALLERİ HAKKINDA BAZI TESPİTLER.....	56
AFET SONRASI SÜREÇTE KADINLARIN SOSYAL UYUM VE AİDİYET DENEYİMLERİ	57
18. VE 19. YÜZYIL ŞER’İYE SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI TOPLUMUNDA KADINLARIN SERMAYE YÖNETİMİ VE HAYIR ANLAYIŞI	58

AİLE ORTAMININ ÇOCUĞUN GELİŞİM VE ÖĞRENME SÜREÇLERİNE ETKİSİ: FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME	59
GÖÇLER, KADIN VE MİRAS DİL PERSPEKTİFİNDEN: KADINLARIN TARİH BOYUNCA MİRAS DİL AKTARIMINDAKİ ROLÜ	60
CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINLARIN SİYASİ, SOSYAL VE TOPLUMSAL KİMLİK DEĞİŞİMİNİN DÜNYA KAMUOYUNA YANSIMALARI.....	61
BESİM ÖMER PAŞA VE ESERLERİ ÜZERİNDEN GEÇ OSMANLI DÖNEMİNDE ANNELİK EĞİTİMİ	62
BAKIMIN FEMİNİZASYONU: TOPLUMSAL CİNSİYET, SOSYAL HİZMET VE REFAH POLİTİKALARI BAĞLAMINDA BİR İNCELEME	63
HALİDE EDİB ADIVAR'IN MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ ROMANLARINDA KİMLİKLEŞEN KADINLAR.....	64
KADINA YÖNELİK PSİKOLOJİK ŞİDDETİN BİR TÜRÜ OLARAK BİLİŞİM SİSTEMLERİNİ KULLANARAK ISRARLI TAKİP	65
OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E DÖNEM TANIKLIKLARINDA KADIN VE AİLE: BİYOGRAFİK VERİ AĞLARI ÜZERİNDEN BİR PROSOPOGRAFİ DENEMESİ (1900-1940)	66
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK KADINI VE AİLE: MODERN KİMLİK VE TOPLUMSAL ROL.....	67
OSMANLI'DA NİKÂHIN EKONOMİSİ: TRABZON ÖRNEĞİNDE MEHR, STATÜ ve KADIN (1683-1696)	68
BİTMEYEN MESAILERİN GÜÇLÜ ÖZNELERİ: AKADEMİSYEN KADINLARIN ÇALIŞMA VE AİLE YAŞAM DÖNGÜLERİNE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ.....	69
BİR "ŞAİR EŞİ" OLMANIN ÖTESİNDE: MÜNEVVER ANDAÇ VE TÜRK EDEBİYATININ DÜNYAYA AÇILMASINDAKİ ROLÜ.....	70

ÖN SÖZ

Kadın ve aile, tarih boyunca toplumsal yapının oluşumunda belirleyici rol üstlenen; hukuki düzenlemeler, kültürel normlar, ekonomik ilişkiler ve psikososyal dinamikler çerçevesinde sürekli yeniden tanımlanan iki temel kavram olmuştur. Toplumların geçirdiği siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümler incelendiğinde kadın ve aile olgusunun yalnızca aile içi özel alanla sınırlı kalmadığı; kamusal düzenin kuruluşunda, toplumsal hafızanın şekillenmesinde ve hukuki/normatif yapının oluşumunda merkezî bir konum taşıdığı görülmektedir.

Tarih, Hukuk ve Psikoloji Perspektifinden “Kadın ve Aile” Sempozyumu kapsamında hazırlanan çalışmalar; kadın ve aile meselesini farklı dönemler, farklı coğrafyalar ve farklı metodolojik yaklaşımlar üzerinden ele alarak disiplinler arası düşüncenin güçlü örneklerini sunmaktadır. Bildirilerde tarih öncesi dönemden Orta Çağ toplumlarına, Osmanlı klasik çağından Cumhuriyet dönemine ve günümüz hukuk tartışmalarına kadar uzanan geniş bir zaman aralığında kadın kimliğinin, aile yapısının ve toplumsal rollerin dönüşümü incelenmektedir. Özellikle Osmanlı arşiv belgeleri, mahkeme kayıtları, hukuk metinleri ve edebî eserler üzerinden yapılan değerlendirmeler; kadın ve aile çalışmalarının çok katmanlı boyutunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kitapta yer alan bildiri özetleri; tarih, hukuk ve psikoloji bilimleri temelinde farklı sosyal bilim alanlarında yapılan çalışmaları içermektedir. Bu bildiriler; geçmişten günümüze kadınların ekonomik hayattaki varlığını, kamusal alandaki görünürlüklerini, eğitim haklarını ve siyasal temsil mücadelelerini içermekle birlikte boşanma ve miras gibi konulardaki hukuki işlem ehliyetlerine, maruz kaldıkları şiddete, kültürel, dilsel ve edebî temsil biçimlerine yer vermektedir. Bu çeşitlilik, kadın ve aile konusunun çok boyutlu ve güçlü bir akademik zemine sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle aile kurumunun farklı hukuk sistemleri içerisindeki yeri ile kadının toplumsal statüsüne ilişkin karşılaştırmalı okumalar, tarihsel süreklilikler ile kırılma noktalarını birlikte değerlendirme imkânı vermektedir.

Psikoloji alanındaki katkılar ise aile içi ilişkilerin bireysel ve toplumsal etkilerini görünür kılarak şiddet, iletişim, duygusal düzenleme ve psikososyal müdahale süreçlerine dair güncel yaklaşımları tartışmaya açmaktadır. Böylece sempozyum, tarihsel bilgi ile çağdaş sosyal sorunlar arasında kurulan akademik bağı güçlendirmektedir. Hukuk alanındaki bildiriler ise aile hukukunun farklı dönemlerdeki uygulamalarını ve günümüz tartışmalarını bir arada ele alarak normatif yapının değişimini çok yönlü biçimde değerlendirmektedir.

Elinizde bulunan özet bildiri kitabı; kadın ve aile konusuna dair disiplinler arası düşüncenin bir ürünüdür. Farklı üniversitelerden ve farklı uzmanlık alanlarından araştırmacıların katkılarıyla oluşan bu çalışma, yalnızca mevcut akademik literatüre katkı sunmakla kalmamakta aynı zamanda yeni araştırmalar için de güçlü bir tartışma zemini oluşturmaktadır.

Bu bilimsel toplantının gerçekleşmesine katkı sağlayan bilim kurulu üyelerine, yürütme kuruluna, düzenleme kuruluna ve bildirileriyle sempozyuma değer katan tüm araştırmacılara teşekkür eder bu çalışmanın kadın ve aile alanındaki akademik birikime kalıcı katkılar sunmasını temenni ederiz.

Sempozyum Yürütme Kurulu

BİLDİRİ ÖZETLERİ

MASRAF DEFTERLERİNE GÖRE HANEDAN MENSUBU BİR KADIN SULTAN'IN TÜKETİM ANALİZİ: KÜÇÜK ESMA SULTAN ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Ahmet Aksın*

Dilan Özdoğan**

Bu çalışma, 72 sene yaşamış, I. Abdulhamid, III.Selim, IV.Mustafa, II.Mahmud ve Sultan Abdulmecid'in padişahlık dönemlerine tanıklık etmiş; sosyal ve siyasi birçok önemli hadisede adı zikredilen Küçük Esmâ Sultan'ın 1205-1213 yılları arasındaki masraf defterlerinin karşılaştırmalı analizini amaçlamaktadır. İncelenen defterler; toplam masraflar ve ödenen miktarlarının yanı sıra giyim, gıda, saray giderleri vb. birçok tüketim kalemleri hakkında detay vermesi sebebiyle kadın sultanların gündelik yaşam pratiği hakkında da bilgiler içermektedir.

Esmâ Sultan'ın, Topkapı Sarayı Müze Arşivi'nde yer alan Hicri 1211,1212,1213 (1796-1799) senelerine ait toplamda 31 ayın mutfak masraflarının yanı sıra Hicri 1205-1206 (1790-1792) senesine ait toplamda 18 ayın mutfak masrafları ve Hicri 1206-1207 (1791-1793) senelerinde sultanın kişisel harcamaları, cariyeleri için almış oldukları giysilerin masraf kayıtları ve alışveriş yapılan tüccarların bilgileri tespit edilmiştir. Yapılmış olan masraflardaki ürünlerin neler olduğu, birim fiyatı, alınan miktarı ve ödenmesi gereken toplam maaliyet yer almaktadır. Ayrıca saray, konak ve yalısında misafir ettiği kişiler için yapılan harcamalarda mevcuttur. Bu veriler Osmanlı arşivinde yer alan, Küçük Esmâ Sultan'ın; babası sultan I. Abdulhamid, annesi Sineperver Hatun, Kethüdarları Ömer ve Yusuf Ağalar, eşi Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa ile mektuplaşmalarında sultanın masraflarını içeren çeşitli senelere ait belgelerle detaylandırılacaktır. Ayrıca sarrafları olan Şemonti, Mihail ve sultanın terzisi olan Arslan ile borç ilişkilerini içeren belgelerle de çalışmamız desteklenecektir.

Elde ettiğimiz bulgular, 18. Yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başlarında bir kadın sultanın yaşam sınırlarının tek bir mekândan ziyade, çok mekânlı bir yaşamda gerçekleştirdiği ve bu doğrultuda harcama çeşitliliği yaptığını göstermektedir. Sultanın harcamalarından, söz konusu dönemde alınan ürünlerin birim fiyat tespitleri gerçekleştirilerek, seneler arasındaki fiyat değişikliklerinin belirlenmesinin yanı sıra, temettuat defterlerindeki verilerle birlikte 19. yüzyılda taşrasında zengin, orta ve fakir sayılabilecek hane reislerinin bu fiyatlardan satın alma gücü de değerlendirilecektir. Böylelikle sınıflar arası tüketim farklılıkları görünür kılınacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Esmâ Sultan, Masraf Defterleri, saray

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: aaksin@firat.edu.tr, ORCID:0000-0001-9553-1573.

** Bağımsız araştırmacı, e-posta: dilanozdogan166@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5022-3147.

ORTAÇAĞ MÜSLÜMAN TOPLUMLARINDA KADININ İKTİSADİ KONUMU VE KADIN MESLEKLERİ

Prof. Dr. Ahmet N. Özdal*

Ortaçağ İslam toplumlarında kadınlar ekonomik ekosisteme geniş ölçüde dâhil olmuşlardır ve bu ekonomiye dâhil olma durumu niceliksel olduğu kadar nitelik bakımından da yüksek orandadır. Kadınların o dönemde icra ettikleri meslekler arasında dükkân işletmeciliği, dokumacılık, ip eğirme, kadın hekim, ebelik, kuaförlük, epilasyon, kadın hamamcı (nâtır), gelinlikçi, müneccimlik, nakış-dikiş öğretmenliği, kadın ölü yıkayıcı, falcılık vs. zikredilebilir. Ortadoğu'da zengin kadın ses sanatçıları, Kahire'de esnaf kadınlar, yine Mısır ve Irak'ta uluslararası ticarete soyunmuş tüccar kadınlar dikkat çekicidir. Üst sınıftan kadınların ekonomi çarkında yer edinmeleri genellikle tüccar bir aileden gelmeleri veya zengin olup da kocasının vefat etmiş olması gibi bir olayla ilişkilendirilebilir. Orta sınıftan bir kadın da yukarıda zikredilen mesleklerden birini icra ederek ev geçimi için ek gelir sağlayabilir. Alt sınıftan olan kadınlar (yoksullar, dul kadınlar) ise yaşamlarını sürdürebilmeleri için –mecburen– çalışmak zorundadırlar. Bu grubun yöneleceği en ideal meslek ise dokumacılık, ip eğiriciliği gibi tekstil sektörünün altında konumlanan iş kolları olacaktır. Endülüs'te, kadınların entelektüel sahadaki aktif varlıkları dikkat çekicidir.

Kırsal bölgelerde yaşayan üretici zümrelerin –köylüler ve göçebeler– her birinde cinsiyetler arasında adı konulmamış bir işbölümü dağılımı bulunmaktadır. Uğraşılarda dağılımı, tarafların bedensel güçleri ve cinsiyetlerinden gelen yetenekleriyle aralarında pozitif korelasyon bulunacak biçimde adildir. Kadınların iktisadi sistemdeki varlıkları onların toplum nezdindeki etkinlik düzeylerini de belirlemektedir. Esasında Müslüman toplumlarda –Türk, Arap, Fars, Berberi– kadın, tahayyül edilenin ötesinde yüksek bir konuma sahiptir.

Anahtar kelimeler: Ortaçağ, kadın, ekonomi, kadın meslekleri, meslek

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ağrı-Türkiye, e-posta: ahozdal@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0161-8289

KADINLARIN SEÇME VE SEÇİLME HAKKININ BALIKESİR BASININA YANSIMALARI (1934–1935)

Dr. Ahmet Tunç*

Osmanlı'da Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kadınların siyasal hakları oldukça sınırlı kalmıştır. Tanzimat Dönemi'nde kadınlar siyasal yaşama doğrudan katılamamış; reformlar daha çok eğitim, hukuk ve toplumsal düzen alanlarında yoğunlaşmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise kadınlar dernekler, dergiler ve eğitim faaliyetleri aracılığıyla kamusal alanda daha görünür hâle gelmiş, toplumsal ve siyasal taleplerini daha açık biçimde ifade etmeye başlamışlardır. Ancak bu dönemde de kadınlara doğrudan siyasal haklar tanınmamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ise köklü bir dönüşüm yaşanmış; kadınlara önce yerel seçimlerde (1930), ardından köy muhtarlığı ve ihtiyar heyetlerinde (1933) ve son olarak milletvekili seçimlerinde (1934) seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Bu gelişme, kadınların siyasal sisteme doğrudan katılımını sağlayan önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur. Kadınlara tanınan siyasal hakların basındaki yansımaları çoğunlukla ulusal basın üzerinden değerlendirilmiştir. Buna karşılık yerel basın düzeyindeki çalışmalar sınırlı olup, Balıkesir örneği bu açıdan önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu çalışma, 1934 yılında kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkının 1934–1935 yılları arasında Balıkesir yerel basınındaki yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada Balıkesir'de yayımlanan yerel gazeteler temel kaynak olarak kullanılmış; haber metinleri, köşe yazıları ve görsel içerikler söylem ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bulgular, yerel basının söz konusu reformu büyük ölçüde olumlu bir söylemle aktardığını ve merkezi ideolojiyle uyumlu bir dil benimsediğini göstermektedir. Kadınlara tanınan siyasal haklar, bireysel bir kazanım yerine Cumhuriyet'in modernleşme projesinin bir parçası olarak sunulmuştur. Eleştirel söylemin sınırlı olması, dönemin basın yapısı ve siyasal atmosferiyle ilişkilendirilmiştir. Çalışma, Balıkesir yerel basınının kadınlara tanınan siyasal hakları yalnızca haberleştirmekle kalmayıp, Cumhuriyet ideolojisinin toplumsal düzeyde yeniden üretilmesinde işlevsel bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda araştırma, yerel basının erken Cumhuriyet dönemindeki toplumsal dönüşüm süreçlerindeki etkisini inceleyerek literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: yerel basın, Balıkesir, kadın hakları, seçme ve seçilme hakkı, erken Cumhuriyet dönemi

* Bağımsız araştırmacı, e-posta: Ahmettunc_23@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8695-7078.

ESKİ TÜRK TOPLUMLARINDAN GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’SİNE KADIN VE AİLE: TÖRE, İSLAM HUKUKU VE MODERN HUKUK ARASINDA TÜRK AİLE MODELİNİN DÖNÜŞÜMÜ – TARİHSEL-SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Prof. Dr. Ali Duman*

“Eski Türk Toplamlarından Günümüz Türkiye’sine Kadın ve Aile: Töre, İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Türk Aile Modelinin Dönüşümü – Tarihsel-Sosyolojik Bir İnceleme” başlıklı bu tebliğ, Türk hukuk geleneğinde kadın ve aile kurumunun uzun tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümü, süreklilik ve kırılma ekseninde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Eski Türk toplamlarından başlayarak İslamlaşma süreci ve Müslüman Türk toplamları üzerinden Cumhuriyet ve günümüz Türkiye’sine uzanan çizgide, kadının aile içindeki hukuki statüsü ile toplumsal konumu tartışılacak; bu tartışma töre, İslam hukuku ve modern hukuk üçgeni içinde konumlandırılacaktır. Bu çerçevede amaç, bir *nostalji* ya da *kopuş* söylemi üretmekten ziyade, farklı dönemlere ait normatif düzenler ile fiilî aile pratikleri arasındaki ilişkiyi tarihsel bir perspektifle görünür kılmaktır.

Tebliğin ilk bölümünde, Eski Türk topluluklarında (Hunlar, Göktürkler, Uygurlar vd.) aile yapısı ve kadının konumuna dair temel unsurlar töre ekseninde ele alınacaktır. Bu bağlamda hatun figürü, aile içi otorite paylaşımı, evlilik biçimleri, boşanma ve miras gibi alanlarda kadının yeri; hukukî ve tarihî kaynakların imkân verdiği ölçüde ana hatlarıyla ortaya konacaktır. Ardından İslamlaşma süreciyle birlikte Müslüman Türk toplamlarında aile hukukunun yeniden şekillenışı, töre ile İslam hukukunun kesiştiği ve ayrıştığı noktalar üzerinden incelenecektir. Burada özellikle nikâh, talak, nafaka, velayet ve miras gibi başlıklarda Türk örfü ile İslam hukukunun etkileşimi, Türk aile modelinin oluşumundaki belirleyici dinamiklerden biri olarak ele alınacaktır.

İkinci ana bölümde ise Cumhuriyet’in ilanından (29 Ekim 1923) günümüz Türkiye’sine uzanan dönemde kadın ve aile ilişkisi ele alınacak; Medeni Kanun ile gerçekleşen hukukî kırılmaların tarihsel arka planla ilişkisi tartışılacaktır. Bu bağlamda tek eşlilik, resmi nikâh, miras ve velayet alanlarındaki düzenlemeler ile şehirleşme, kadın eğitimi ve istihdamındaki artış, çekirdek aileye geçiş ve boşanma oranlarının yükselmesi gibi sosyolojik olgular, tarihsel miras ışığında değerlendirilecektir.

Sonuç kısmında ise, töre ve İslam hukuku mirası ile modern hukuk düzeni arasındaki gerilim ve imkânlar tartışılarak, günümüz Türkiye’sinde kadın ve aile politikalarının bu tarihsel süreklilik ve kırılmalar dikkate alınmadan sağlıklı biçimde tasarlanamayacağı tezi savunulacaktır. Bu yönüyle tebliğ, tarih, hukuk ve sosyoloji kesişiminde, Türk aile modeline ilişkin güncel tartışmalara tarihsel bir derinlik kazandırmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: töre, kadın hakları, Türk aile yapısı, Türk aile modeli, toplumsal dönüşüm, Türk Medeni Kanunu, İslam Hukuku

* İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: ali.duman@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7836-9383.

TÜRKİYE’NİN ATATÜRLÜ CUMHURİYET DÖNEMİNDE DEVLETLİ KADINLARI: SİYASETTE VE BÜROKRASİDE İLK KADINLAR

Doç. Dr. Ali Faik Demir*

Cumhuriyet dönemiyle birlikte başlatılan, farklı adlar altında değerlendirilse ya da açıklansa da Osmanlı döneminin ardından dönemin aydınları ve siyasetçileri tarafından hayal edilen, hatta devletin yaşayabilmesi için elzem görülen birçok değişimin zamanı gelmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesi ve dönemin ruhu ve ihtiyaçları dikkate alan kurucu ekip hızla bu reformları hayata geçirmeye başlamıştır. Bu reformlar ve açılan yeni kapılar arasında bir tanesi farklı gerekçelerle son derece önemlidir. O da Türk kültüründe aslında geçmişten bu yana önemli roller ve görevler almış kadınların toplumsal ve sosyal alanlarda konumunun farklılaşması. Yaşamın içinde ve her alanda kadının sadece yer almaması görev de aldığı bir yaklaşımın hâkim olması

Gazi Mustafa Kemal Atatürk için kadının toplumsal yeri, Türkiye Cumhuriyeti’nin gurur duyacağı yüzü de olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilerlemesi konusunda kadın ve erkek beraber görev almalıdır. İşte bunu şu sözlerle açık şekilde ortaya koymaktadır: “*Bir toplum aynı amaca bütün kadınları ve erkekleri ile beraber yürümez ise ilerlemesine teknik olarak imkân ve bilimsel olarak ihtimal yoktur.*”

Cumhuriyetimizin Atatürlü yıllarında bu konuda hızla ve önemli adımlar atılmıştır. Aslında Osmanlı’dan beri mücadele veren ve birçok adım atmaya da başarmış kadınlar yeni ortamda hızla hareket ederek bu beklentinin ötesinde yaklaşımlar ve eylemler sergilemişlerdir. Söz konusu dönemde devlet mekanizmasında kadının yer alması radikal ve köklü bir adım teşkil etmiştir. Kuşkusuz geçmişte öğretmenlik, hemşirelik ya da benzer görevler yapan kadınlar vardır fakat özellikle karar alma ve siyaset gibi alanlarda bu reformların başlaması son derece kayda değer ve başarılı politikalardır. Han ve hatunun birlikte yönetme anlayışına sahip Türk devlet geleneğinin mirasçısı Türkiye Cumhuriyeti bunu yeniden canlandırmak ve güçlendirmek istemiştir. Bu yenilik sadece Türkiye Cumhuriyeti için değil dönemin birçok çağdaş ve demokratik ülkeleri için de ilerici ve iddialıdır. Avrupa’da kendini geliştirmiş gören birçok devlette kadının seçme ve seçilme hakkı bulunmazken, Atatürk döneminde Türk kadının devlette yer almaya başlaması büyük şaşkınlık ve hayranlık yaratmıştır.

Peki ilk yıllarda kadınlar nasıl örgütlendiler? Bu görevler yukarıdan mı onlara sunuldu yoksa onlar mı mücadele verdiler? Ne gibi görevler aldılar? Dönemin siyasi ortamı ve siyasetçileri gerçekten kadının yeni konumuna hazır mıydı? Siyasetçi dışında halk arasında kadın ve erkek eşitliğinin bir karşılığı bulunuyor muydu? Daha açık bir ifadeyle toplumun değişime bakışı nasıldı? Öncü ve belki de cesur kadınlar kimlerdir? Bunun için neler yaptılar belli bedeller ödediler mi? Son olarak bu fikri en baştan beri savunan ve yürekten inanan Gazi Mustafa Kemal Atatürk süreci nasıl yönetti ve hedefine ulaşabildi mi?

Çalışmada işte bu sorulara cevap aranarak öncelikle Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın hakları özelinde devletin gerçekleştirdiği düzenlemeler ele alınacak, ardından kadınların bu çerçevedeki girişimleri, örgütlenmeleri ve başardıkları işler anlatılacak, son olarak Atatürk’ün bu süreçteki öncülüğü ve bireysel katkısı değerlendirilecektir. Çalışmanın tamamında uluslararası süreç, dünyadaki durum ve bize yönelik yaklaşımlara da değinilmeye gayret gösterilecektir.

Anahtar kelimeler: Atatürk, cumhuriyet, inkılaplar, devlette kadın, siyasette kadın, reform

* Galatasaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü İstanbul-Türkiye, e-posta: alifaikdemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8562-9080.

KADIN VE FERAGAT: OSMANLI AİLE HUKUKUNDA MUHALAA MÜESSESESİ ÜZERİNE BİR TETKİK

Dr. Öğr. Üyesi Ali Turan*

Gerek Kuran-ı Kerim’de gerekse de sünnette evlilik içerisinde kadın ve erkeğin birbirlerine karşı anlayışlı ve fedakâr olmaları tavsiye edilmiştir. Evliliğin ömür boyu sürmesi arzu edilmişse de evlilik müessesesinin devamı kimi zaman her iki taraf için çekilmez hale gelebilir. Böyle bir ihtimalde erkek, kendisine verilmiş olan talak yetkisiyle tek taraflı bir iradeyle evlilik birliğine son verebilmektedir. Kadın için ise böyle bir imkan (tek taraflı olarak evlilik birliğini sona erdirmesi) mevcut değildir. Fakat bazı durumlarda mahkeme kararıyla boşanma (tefrik) ve karşılıklı anlaşma (muhalaa) söz konusu olabilmektedir.

Muhalaa, kadının bir bedel karşılığında eşinden ayrılmasına imkan tanıyan ve karşılıklı anlaşma ile gerçekleşen fıkhi muameledir. Muhalaa sebebe bağlı olarak yapılan bir muamele olup ekseriyetle geçimsizlik nedeniyle gündeme gelmiştir. Muhalaanın gerçekleşebilmesi için kadın ve erkeğin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı gerekmektedir. Bu muamelede kadın, sürdürmek istemediği bir evlilik bağından kurtulmak için erkeğe bir bedel ödemekte ya da bazı maddi haklarından feragat etmektedir. Evlilik neticesinde kadının hak kazandığı mehir ile birikmiş olan nafaka alacağı ve iddet nafakası muhalaa bedeli olarak kararlaştırılabilir. Yine alım satımı meşru olan ve iktisadi bir değer taşıyan menkul veya gayrimenkul mallar muhalaaaya konu olabildiği gibi, bazı menfaatler de muhalaa bedeli konusu yapılabilir. Mesela kadın, çocukların bakım masraflarını üstlenmek suretiyle muhalaa talebinde bulunabilir.

Bu bildiride, Osmanlı aile hukukunda muhalaa müessesesi, bilhassa kadının bu muamele için feragat etmiş olduğu değerler çerçevesinde tetkik edilecektir. Bu amaçla evvela muhalaa müessesesinin hukuki mahiyeti, şartları ve neticelerine ana hatlarıyla değinilecektir. Akabinde de kadının bu muamele için feragat etmiş olduğu hususlar üzerinde durularak kadının hukuki ve iktisadi vaziyeti ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: İslam aile hukuku, Osmanlı Aile hukuku, talak, muhalaa, anlaşmalı boşanma

* İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu hukuku Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: ali.turan@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6563-6315.

TÜRKİYE’DE ANNE İMAJINA TARİHSEL BİR BAKIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Aslı Arslan*

“Anneyle Güçlü Aile, Aileyle Güçlü Türkiye” düsturuyla kadın-anne ve ailenin önemi 21.yüzyıl Türkiye’inde ön plana çıkmaktadır. Türk toplumlarında aile tarihin her döneminde toplumun temel taşı olarak ifade edilmiştir. Ailede “anne” ise gerek dini gerekse kültürel olarak kutsal kabul edilmiştir. . Bu çalışma, Türkiye’de anneliğin yalnızca biyolojik bir durum değil, aynı zamanda tarihsel, kültürel ve politik bağlamlarda şekillenen bir toplumsal kimlik olup olmadığını tartışmayı amaçlamaktadır. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan süreçte annelik, geleneksel aile yapısı içinde kutsallaştırılmış ve kadının temel rolü olarak tanımlanmıştır. Özellikle erken Cumhuriyet döneminde annelik, modernleşme projesinin bir parçası olarak “iyi yurttaş” yetiştiren kadın figürüyle yeniden kurgulanmıştır.

1980 sonrası dönemde ise neoliberal politikalar, kentleşme ve kadınların iş gücüne katılımındaki artış, annelik deneyimini çeşitlendirmiştir. Bu süreçte annelik, hem idealize edilen bir kimlik hem de bireysel tercihlerle yeniden müzakere edilen bir rol haline gelmiştir. Pronatalist ve antinatalist politikalar çerçevesinde annelik söylemi zaman zaman yeniden üretilmiştir. Özellikle refah devleti uygulamalarında annelik teşvik edilirken, belirli dönem ve coğrafyalarda doğurganlığın sınırlandırılmasına yönelik politikaların devreye girdiği görülmektedir. Bu durum, anneliğin sabit bir kimlik değil, siyasal ve ekonomik ihtiyaçlara göre yeniden tanımlanan dinamik bir kategori olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca feminist kuram çerçevesinde, anneliğin idealleştirilmesi ile kadın bedeni üzerindeki denetim mekanizmaları arasında zaman zaman gerilimler yaşatmıştır.

Modern devletlerin nüfus politikaları, toplumsal cinsiyet rejimleri annelik imajını farklılaştırabilmiştir. M. Foucault’nun biyopolitika kavramsallaştırmasından hareketle, doğurganlığın ve annelik/kadınlık pratiklerinin devletler tarafından nüfusun niceliksel ve niteliksel yönetimi bağlamında araçsallaştırıldığı savunulmaktadır. Bu çerçevede annelik, bireysel bir tercih midir? yoksa ulusal kalkınma, ekonomik sürdürülebilirlik ve demografik güvenlik hedefleriyle ilişkilendirilebilir mi? Bu çalışmada, Türkiye’de tarihsel süreçte “annelik” söyleminin toplumsal normlar ve siyaseten değişim ve dönüşümlerinin incelenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: kadın imajı, aile, annelik, anne imajı, politika

* Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: asliarslan@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3088-4666

ŞİDDETİN DÖNGÜSÜNÜ ANLAMAK: AİLE İÇİ ŞİDDETTE KLİNİK PSİKOSOSYAL MÜDAHALE SÜREÇLERİ*

Dr. Öğr. Üyesi Ayfer Hatipoğlu**

Kadına yönelik aile içi şiddet, yalnızca bireysel değil, aile sistemi ve toplum düzeyinde çok boyutlu etkileri olan önemli bir halk sağlığı ve sosyal politika sorunudur. Şiddet; mağdurun psikolojik iyilik hâlini, çocukların gelişimini ve aile içi iletişim örüntülerini olumsuz etkileyerek kuşaklar arası risk üretmektedir. Bu çalışmanın amacı, aile içi şiddet bağlamında mağdur, şiddet uygulayan birey ve uygulayıcı uzmanların süreç içindeki deneyimlerini, anlamlandırmalarını ve değişim algılarını derinlemesine inceleyerek; psikososyal destek ve psiko-eğitim uygulamalarının aile içi iletişim, güvenlik algısı ve şiddetsiz davranış geliştirme süreçlerine nasıl katkı sağladığını nitel bir perspektifle ortaya koymaktır. Çalışma nitel bir durum çalışması deseninde yapılandırılmıştır. Katılımcılar aile içi şiddete maruz kalan bireyler (mağdurlar), şiddet uygulayan bireyler ve uygulayıcı uzmanlardan oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları ve günlükler (Mağdur ve şiddet uygulayan birey ve uygulayıcı uzman için) ve anonim kişisel bilgi formları kullanılmıştır. Veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bulgular, proje sürecinin güvenlik algısını güçlendiren, duygusal farkındalığı destekleyen ve kişiler arası iletişimde daha işlevsel yaklaşımların gelişmesine katkı sağlayan bir deneyim olarak anlamlandırıldığını göstermektedir. Mağdurlar, destek sürecini güçlenme ve sınır koyma becerilerini fark etme açısından anlamlı bulurken; fail katılımcılar şiddete giden düşünce-duygu-davranış döngüsünü fark etmenin sorumluluk alma ve alternatif davranış geliştirme açısından kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmiştir. Uygulayıcılar ise iletişim, duygu düzenleme ve psiko-eğitim içeriklerinin katılımcıların sürece katılımını destekleyen önemli bileşenler olduğunu belirtmiştir. Uygulayıcılar kendi aktüel çatışmalarının farkına vararak karşıt tranferans ve transferans konusunda anlamlı bir farkındalık geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, uzmanlar mesleki tecrübeler konusunda çok zengin bir deneyim elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Bulgular, aile içi şiddetle mücadelede ilişkisel ve sistem odaklı psikososyal müdahalelerin dönüştürücü bir anlam taşıyabildiğine işaret etmektedir. Aile içi şiddetle mücadelede, aile sistemini bütüncül biçimde ele alan, güvenlik ve davranış değişimini birlikte destekleyen psikososyal programların yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: aile içi şiddet, bilişsel davranışçı yaklaşım, duygu düzenleme, davranış değişimi, kişilerarası iletişim

* Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından desteklenen “2025 Elâzığ Aile Yılı” isimli proje (proje no: 2025-M-514) kapsamında üretilmiştir.

** Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: ahatipoglu@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4354-437X.

SINIR ÖTESİ TAŞIYICI ANNELİK YÖNTEMİYLE DOĞAN ÇOCUĞUN SOY BAĞININ KURULMASI

Dr. Öğr. Üyesi Aynaz Uğur*

Sınır ötesi taşıyıcı annelik yöntemiyle doğan çocuğun soy bağının kurulması meselesi, bu kurumu yasal olarak tanıyan ülkelerin çoğunda, forum devletinin maddi hukuk kurallarına göre çözümlenir. Bu husustaki en önemli örnek İsrail devletidir. Bu ülkede, yurt dışında yapılan taşıyıcı annelik sözleşmesi ve aynı şekilde gerçekleşen yumurta implantasyonu sonucu doğan çocuğun soy bağı, İsrail hukukunun genel soy bağı hükümlerine göre belirlenir. Bu uygulamanın aksine, örneğin Almanya'da, uygulanacak hukuk forum devletinin kanunlar ihtilafı kuralları aracılığıyla belirlenir. Bu konudaki kanunlar ihtilafı kurallarıyla düzenlenen bağlama noktaları genellikle; taşıyıcı annenin doğum sırasındaki milli hukuku, gönüllü ebeveynin milli hukuku, gönüllü ebeveynin veya çocuğun mutad meskeni ya da yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hukukumuzda 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) bu konuda özel bir düzenleme içermemektedir. Bununla birlikte Kanun, soy bağının kurulması bakımından; soy bağının kurulmasına uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK m. 16 hükmü ile evlat edinmeye uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK m. 18 hükmü olmak üzere iki temel düzenleme ihtiva eder. Türk hakimi önüne gelen böylesi bir olayda uygulanacak hukuku tespit edebilmek için öncelikle vasıflandırma yapmalıdır. Söz konusu olayda şayet gönüllü ebeveynin üreme hücreleri kullanılmışsa, gönüllü ebeveyn ile çocuk arasındaki hukuki ilişki soy bağı şeklinde vasıflandırılarak MÖHUK m. 16 hükmü uygulanmalı; fakat bu üreme hücreleri kullanılmamışsa vasıflandırma evlat edinme ilişkisi olarak yapılmalı buna da MÖHUK m. 18 hükmü uygulanmalıdır.

Mevcut çalışmamızda taşıyıcı annelik yoluyla çocuk sahibi olunması durumunda soy bağı ilişkisinin akıbeti milletlerarası özel hukuk bakımından incelenecek ve uygulanacak hukuk meselesi soy bağı ve evlat edinme hukuklarına ilişkin bağlama kuralları kapsamında irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: taşıyıcı annelik, soy bağı, evlat edinme, vasıflandırma, çocuk

* İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: aynazugur@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1934-1051.

ELAZIĞ'DA BULUNAN KADIN FİGÜRİNİ ÜZERİNDEN TARİH ÖNCESİ TOPLUMLARDA KADININ ROLÜ

Dr. Ayşe Özdemir*

Tarih öncesine ait figürinler, kadının yalnızca biyolojik bir varlık olarak değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve kültürel açıdan önemli bir unsur olarak algılandığını da göstermektedir. Çoğunlukla abartılı göğüs ve kalça gibi özelliklerle betimlenen kadın figürleri, daha çok doğurganlık ve bereket kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Söz konusu bu figürinler erken dönem inanç sistemlerinde “Ana Tanrıça” düşüncesiyle ilişkilendirilmektedir. Bilindiği kadarıyla Paleolitik Dönem’den itibaren kadın figürinlerinin evlerde, mezarlarda ve kutsal alanlarda bulunması, onların yalnızca estetik nesnelere değil, aynı zamanda ritüel ve dinsel olarak kullanılan sembolik birer obje olabileceğini de düşündürmektedir. Tarih öncesi toplumlarda kadın, ekonomik yaşamın da aktif bir öznesidir. Yiyecek toplama, işleme ve depolama süreçlerinde yer almasının yanı sıra dokumacılık ve seramik üretimi gibi faaliyetlerde de üretici rol üstlenmiştir. Bu yönüyle, yalnızca aile içi rollerle sınırlı kalmamış, toplumsal üretimin sürdürülebilirliğinde de belirleyici olmuştur. Her bölgede tasvir edilişleri değişse de tarih öncesi toplumlarda kadın, yalnızca aile içindeki rolüyle sınırlı kalmayan; ekonomik, kültürel ve dinsel alanlarda da etkili olan çok yönlü bir figürdür. Bu bağlamda Elazığ’da gerçekleştirilen Elazığ Prehistorik Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması projesi kapsamında Könk Höyük’te ele geçen kadın figürünü tarih öncesi figürin geleneği içerisinde değerlendirilebilir. Bu figürün tipolojik ve ikonografik açıdan benzer örneklerle paralellik göstermektedir. Figürin, göğüs ve kalça bölgelerinin belirgin biçimde vurgulandığı bir betimlemeye sahiptir. Ön yüzeyde, göğüs olarak yorumlanan ve bereket/üreme sembolizmi ile ilişkilendirilen çok sayıda çıkıntı dikkat çekmektedir. Bu özellikleriyle eser, tarih öncesi dönemde bereket ve çoğalma kavramlarının sembolik ifadesi olarak değerlendirilebilecek önemli bir buluntu niteliğindedir. Bu çalışma kadın figürinlerinin toplum yapısı içerisindeki çok yönlü rolünün, somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Anahtar kelimeler: Elazığ, tarih öncesi, kadın, figürin, tanrıça

* Bağımsız araştırmacı, e-posta: ayseabali09@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3952-8745.

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE CİNSİYETLENDİRİLMİŞ DÜNYA ALGISI: DÜNYA KADININA TALÂK VERMEK VE “ER” KİMLİĞİNİN İNŞASI

Arş. Gör. Dr. Ayşegül Akdemir*

Klasik Türk şiiri geleneğinde dünya, sadece fiziksel bir mekân olarak değil, aynı zamanda insanın manevi tekâmülünün önündeki en büyük engellerden biri olarak ele alınmaktadır. Bunun ifadesinde şairlerin başvurduğu en güçlü ve katmanlı metafor “kadın” figürüdür. Klasik Türk şiirinde dünya; vefasızlığı, hilekârlığı, yaşlılığı ve aldatıcı süsleriyle “pîre-zen” (yaşlı kadın), “acûze”, “câdû” (büyücü/cadı) veya her gece başka bir koca ile evlenen “arûs-ı bî-vefâ” (vefasız gelin) olarak tasvir edilir. Bu bakış açısına göre dünya, tıpkı hilekâr bir kadın gibi dışarıdan cazibeli görünse de aslında “necis” ve “çirkin” bir varlıktır. Şairler, dünyanın insanı doğru yoldan saptırma kabiliyetini anlatırken de sık sık kadının fitratına atfedilen “hile ve yalan” özelliklerine atıfta bulunurlar.

Bir “kadın” olarak ele alınan ve olumsuzlanan dünyadan yüz çevirmek, klasik Türk şiirinde “talâk” (boşama) kavramıyla karşılaşılır. Bu bağlamda dünya, süslü ama vefasız bir kadın (arûs-ı bî-vefâ) veya hilekâr bir kocakarı (pîre-zen) şeklinde tasvir edilirken; bu “kadın”dan yüz çevirmek ve onu “boşamak” (talâk), gerçek erliğin ve olgunluğun en temel şartı olarak kabul edilir. Dolayısıyla esasen bir fıkıh terimi olan talâk, şiirin tasavvufi anlam katmanında dünyevi bağların koparılması anlamında kullanılır. Klasik şairler bu kopuşu “merdâne” bir duruş olarak, kendilerini de “er” olarak tanımlarlar. Bu noktada “er(kek)” kimliği; nefse karşı kazanılan zaferin, manevi bir yükselişin ve kurtuluşun ifadesi durumundadır. Başka bir ifadeyle klasik şiirde “er” kişi, dünyanın geçici zevklerine, makamına ve malına tamah etmeyen; iradesini elinde tutan “zâhid” veya “ârif” kişidir.

Bu çalışma, klasik Türk şiirinde dünyanın nasıl cinsiyetlendirilmiş bir eleştiriye tabi tutulduğunu ve şairlerin bu “dünya kadını” karşısında sergiledikleri “merdâne” duruşun sosyal ve tasavvufi boyutlarını beyitler ışığında irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, dünyanın “çirkin yüzlü” hakikatine karşı sergilenen “merdâne” duruşun ve “er” kimliğinin inşa süreci, seçilen örnek beyitler rehberliğinde analiz edilecektir.

Anahtar kelimeler: dünya, kadın, erkek, boşanma, zühd, merd, klasik Türk şiiri

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: aysegulakdemir@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6400-210X.

DİVAN ŞİİRİNDE GÖLGE İKTİDARIN İNŞASI: ERKEK İRADESİNİN ÇÖZÜLÜŞÜ VE “MEKR-İ ZENÂN” ÜZERİNDEN STRATEJİK GÜÇ OKUMASI

Prof. Dr. Bahir Selçuk*

Klasik Türk şiiri, genellikle erkek öznenin merkezde yer aldığı ve kadının pasif bir nesneye indirildiği mutlak bir estetik sistem olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu çalışma, söz konusu yerleşik kabulü sorgulayarak kadını; erkeğin iradesini çözen, yönlendiren ve dönüştüren aktif bir güç odağı olarak yeniden konumlandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmamızın temel sorunsalı, divan şiirinde sıklıkla karşılaşılan “mekr-i zenân” (kadın fendi) söyleminin, kadının ontolojik zayıflığını mı yoksa toplumsal ve kozmik hiyerarşi içerisinde işleyen örtük bir iktidar biçimini mi temsil ettiği sorusu etrafında şekillenmektedir. Dinî kıssalar, mesneviler ve gazelleri kapsayan geniş bir metin evreni içerisinde Hz. Âdem’in Havva tarafından ikna edilmesi, Hârût ve Mârût’un Zühre karşısındaki irade kaybı ve Züleyha’nın Yusuf üzerindeki dönüştürücü baskısı gibi temel anlatılar, kadın karakterlerin erkek figürler üzerindeki belirleyici etkileri ekseninde incelenmiştir. Çalışmada yöntem olarak edebiyat sosyolojisi ile eleştirel söylem çözümlemesi birlikte kullanılmış; metinlerdeki otorite, irade ve tâbi oluş ilişkileri yapıbozucu bir perspektifle yeniden değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda, geleneksel yorumlarda “hile” veya “aldatma” olarak daraltılan “kadın fendi” kavramının aslında erkeğin temsil ettiği akıl, düzen ve kurumsal otoriteyi sarsabilen, olay örgüsünü yönlendiren stratejik bir karşı-güç olduğu tespit edilmiştir. Kadının metinlerde “fitne” olarak nitelenmesi ise bu gücün eril söylem tarafından olumsuzlanarak denetim altına alınma çabasının bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, divan şiirinde kadının yalnızca edilgen bir imge değil, erkeğin karar alma mekanizmalarını etkileyen, kozmik ve sosyal hiyerarşiyi askıya alabilen bir “gölge iktidar” unsuru olduğunu ortaya koyarak alana özgün ve disiplinlerarası bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Divan şiiri, mekr-i zenân, gölge iktidar, irade kaybı, stratejik güç

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: bahirselcuk@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9915-3100.

BİZANS MAHKEME KARARLARINDA KADIN: EVLİLİK, ÇEYİZ VE BOŞANMA HAKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME (PEİRA / ΠΕΙΡΑ ÖRNEĞİ-XI. YÜZYIL)

Dr. Berkay Yekta Özer*

Bizans toplumunda kadının rolü ve konumu son yıllarda artan akademik çalışmalar sayesinde daha belirgin hâle gelmeye başlamıştır. Ancak kaynak noksanlığı bu alana ilişkin akademik araştırmaların kapsamını büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Zira kadın ve aile konuları da dahil olmak üzere Bizans toplum yapısına ışık tutabilecek nitel ve nicel veriler son derece azdır. Dolayısıyla bu boşluğu telafi edebilecek kaynaklar oldukça hayati bir önem arz etmektedir. Şüphesiz bunların başında Bizans hukuk metinleri gelmektedir. Nitekim söz konusu metinler Bizans toplum yapısına dair son derece kıymetli ipuçları içermektedirler. Bu minvalde *Peira* adlı hukuk kitabı muhtevası itibarıyla dikkat çekmektedir. Yazarı meçhul olan bu eserin XI. yüzyıl ortalarında kaleme alındığı düşünülmektedir. *Peira*, dönemin ünlü hukukçularından Eustathios Rhomaios'un (ö. 1034) seçme yazılarından ve duruşmalarda verdiği hukukî kararların tematik başlıklar altında derlenmesinden oluşmaktadır. Eserde yer verilen mahkeme kararlarının çoğu temyiz davalarıyla alakalı olmakla birlikte ilk derece yargılamaları da içermektedir. *Peira* doğrudan bir kanun kitabı niteliği taşımamaktadır. Yargı hükümlerine dayandığı için hukukun teorik yönünden ziyade pratik boyutlarını ortaya koymasıyla ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada *Peira* temel alınarak kadının evlilik, çeyiz ve boşanma haklarına dair hükümler incelenecektir. Metin içerisinde yer alan hükümlerin tarihsel bağlamda değerlendirilmesi yapılacak ve modern kanun hükümleriyle olan paralellikleri sorgulanacaktır. Ayrıca ataerkil bir karakter taşıyan XI. yüzyıl Bizans toplumunda kadının konumuna dair ipuçları aranacaktır. Elbette tüm bu süreçte anakronizme düşmemek adına dönemin toplumsal şartlarına ilişkin muhtasar bir anlatıma da yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: *Peira*, kadın, evlilik, aile, Bizans toplumu

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: byozer@firat.edu.tr. ORCID: 0000-0003-1203-3531.

BABÜR HİNDİSTANI'NDA MÜSLÜMAN VE HİNDU KADINLARIN SOSYO-KÜLTÜREL STATÜLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Prof. Dr. Berna Karagözoğlu*

Babürlü Devleti tarihsel olarak incelendiğinde farklı inanç, dil ve gelenekleri tek bir siyasi çatı altında birleştiren çok kültürlü yapıya sahip bir devlettir. Ekber Şah döneminde Sulh-i Kull (mutlak barış) felsefesi ile toplumdaki tüm dini ve etnik grupların (Müslümanlar, Hindular, Jainistler, Hristiyanlar) barış içinde yaşamlarını sürdürmelerine yönelik girişimlerde bulunmuş ve korunmaya çalışılan çok kültürlü bu yapı ile devletin uzun yıllar ayakta kalması hedeflenmiştir. Zaman içerisinde ortaya çıkan tezatlıklardan ötürü yaşanan tatsız durumlar neticesinde devlet, toplumda refahı ve barışı sağlamak için köklü değişikliklere gidilmesi yönünde tutumlar sergilemiş ve alanında konunun uzmanlarını bir araya getirerek farklı seslere kulak vermiştir.

Bu düşünceden hareketle Ekber Şah kendisinden önceki dönemlerden gelen gerek Hindu gerekse Müslüman kadınına yönelik alışılmış bakış açısını kırmaya yönelik girişimlerde de bulunmuştur. Hint coğrafyasında Babürlü Devleti ile sadece siyasi sınırlar değişmemiş aynı zamanda "aile" kavramı da köklü değişimlerden geçmiştir.

Ekber Şah döneminde aileye bakışı yeniden şekillendiren temel unsurlar ortaya atılmıştır. Bu dönemde Müslüman ve Hindu kadınlar, sadece sarayın birer parçası olmakla sınırlı bırakılmayarak, devletin çok kültürlü yapısının dağılmadan bir arada tutulmasına yönelik roller de üstlenmiştir.

Çalışmamızda, Müslüman hanedan kadınlarının statüsünün temel dayanaklarından olan İslam hukukunun sağladığı miras ve mülkiyet hakları analiz edilerek bu hukuki zeminin, kadınlara nasıl bir ekonomik özerklik tanıdığı; onları okyanus aşırı ticaret yapan gemi sahiplerine, ve büyük mimari yapıların hâmilelerine dönüştürdüğü ve Hindu kadınlarının da statülerini aile içi hiyerarşisinde nasıl korudukları, dini ritüellerdeki belirleyici rolleri ve yaşam sigortası olarak sahip oldukları mücevherler ile kazandıkları stridhana (mülkiyet) kültürünü inceleyeceğiz.

Ayrıca Babürlü yöneticilerin Hindu dul kadınların yakılmasını öngören Sati geleneğine karşı geliştirdikleri korumacı devlet politikaları üzerinde durularak yapmış oldukları müdahalelerle, devletin kadın bedenini koruma altına almaya ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik çabalarına değinmeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: kadın, Babürlü Devleti, Hindistan, Ekber Şah, gelenekler

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ağrı-Türkiye, e-posta: bkaragozoglul@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0017-8674-724._

OSMANLI DÖNEMİ KIZ MEKTEPLERİNDEKİ TEVZİ-İ MÜKÂFAT MERASİMLERİ

Prof. Dr. Beyhan KANTER*

Prof. Dr. M. Fatih KANTER**

Osmanlı toplumunda eğitim süreci sadece öğretim faaliyetleriyle sınırlı olmayıp çeşitli tören ve ritüellerle desteklenir. Çocukların eğitime başlaması veya eğitim sürecindeki başarılarının kutlanması, onların toplumsal hayata katılımını simgeleyen önemli merasimlerle gerçekleştirilir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin son döneminde özellikle kız mekteplerinde düzenlenen tevzi-i mükâfat merasimleri ele alınarak bu törenlerin eğitim, toplumsallaşma ve kadınların kamusal alandaki görünürlüğü açısından taşıdığı anlam incelenmektedir. Osmanlı Dönemi ile ilgili yapılan araştırmalarda çocuk edebiyatına dair pek fazla eserin olmamasını merkeze alan ve bu bağlamda çocukların ve çocuk kültürünün ihmal edildiğini ileri süren görüşler olmakla birlikte sözlü kültür ürünleri ve çocuklarla ilgili tören ve ritüeller dikkate alındığında aslında çocukların toplumsal hayatın dışında tutulmadığı söylenebilir.

Çalışmada dönemin hatıratları, gazeteleri ve dergileri başta olmak üzere tarihî ve edebî kaynaklar incelenmiş; kız öğrencilere yönelik tevzi-i mükâfat törenlerinin niteliği, düzenleniş biçimleri ve toplumsal işlevleri değerlendirilmiştir. Zira söz konusu merasimler sadece öğrencilerin başarılarını ödüllendiren bir etkinlik olmayıp aynı zamanda öğrencilerin kendilerini ifade edebildikleri, velilerin ve bürokratların katılımıyla kamusal bir görünürlük kazandıkları kültürel bir faaliyettir. Dönemin toplumsal koşulları düşünüldüğünde söz konusu törenler, kız öğrencilerin sosyalleşmesi ve topluluk önünde kendilerini ifade edebilmeleri için önemli bir imkân sunmaktadır. Nitekim bu törenlerde şiirler okunur, tiyatro temsilleri yapılır, nutuklar verilir ve öğrencilerin başarıları çeşitli mükâfatlarla takdir edilir.

Kız mekteplerinde gerçekleştirilen tevzi-i mükâfat merasimleri, kız öğrencilerin kamusal ortamda konuşma ve performans sergileme imkânı bulmaları bakımından dikkat çekicidir. Aynı zamanda bu törenler kadınların bir araya gelerek sosyalleşmelerine ve eğitim aracılığıyla toplumsal konularına dair yeni bir bilinç oluşmasına katkı sağlamıştır. Dolayısıyla tevzi-i mükâfat merasimleri, Osmanlı eğitim kültüründe öğrencilerin teşvik edilmesini sağlayan bir uygulama olmanın ötesinde, eğitim, sosyalleşme ve modernleşme süreçlerinin kesiştiği önemli bir kültürel pratik olarak değerlendirilebilir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı eğitimi, kız mektepleri, tevzi-i mükâfat, eğitim törenleri, kadın eğitimi

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: beyhankanter@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9848-022X

** Kilis 7 Aralık Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kilis-Türkiye, e-posta: fatihkanter@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0754-6930

TÜRK KÜLTÜRÜNDE EŞ-ANNE İLİŞKİSİ VE DELİ DUMRUL ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Birol Azar*

Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden olan Dede Korkut Hikâyeleri birçok açıdan sosyal yaşantıda karşılaştığımız unsurların çarpıcı ve etkileyici örnekleriyle biz duygusunun ilk muhteşem tespitlerini barındırmaktadır. Toplumsal değerlerin, ailenin ve ahlaki normların edebi bir yansıması olan bu hikâyeler içerisinde yer alan Deli Dumrul Hikâyesi, özellikle birey-toplum-ölüm-kader-fedakârlık temaları üzerine şekillenirken aynı zamanda aile içi ilişkilerin kodlarını açığa çıkarmaktadır. Hikâye anne ve eş figürlerinin temsil ettiği değerler üzerinden Türk toplumunda kadın kimliğinin farklı boyutlarını karşılaştırmalı olarak inceleme imkânı sunar. Bu çalışmada Deli Dumrul Hikâyesi temel alınarak Türk kültüründe eş ve anne rollerinin nasıl konumlandırıldığı bu iki figürün fedakârlık, bağlılık ve ahlaki sorumluluk açısından nasıl farklılaştığı analiz edilecektir. Türk kültüründe kadın hem aile içi düzenin kurucusu hem de kültürel aktarımın taşıyıcısı olarak önemli bir konuma sahiptir. Geleneksel yapıda anne figürü doğurganlık ve soyun devamı ile ilişkilendirilirken; eş figürü ise sadakat, yoldaşlık ve eşler arası bağlılık üzerinden tanımlanmaktadır. Her iki tanımlamada karşımıza çıkan üst örüntü ise fedakârlıktır. Her iki kadın figürünün ortak paydası ya da en önemli vasıfları fedakâr olmalarıdır. Ancak her iki figür/rol aynı düzeyde fedakârlık üretmeyebilir. Geleneksel yapıda ve anlatılarda anne figürü daha fedakârdır. Deli Dumrul gibi özgün hikâyelerde bu durumun tersi bir tavırla karşılaşılmakta okuyucu metnin sonunu geleneksel tavır içerisinde anlamlandıramamaktadır. Deli Dumrul'un ölümle yüzleşmesi ve çıkış yolu olarak kendisine sunulan canı yerine can bulmasının istenmesi akla ilk olarak anne figürünü getirmektedirken metin anneye atfedilen koşulsuz fedakârlık anlayışının mutlak olmadığını bize gösterir. Nitekim annenin kabul etmemesi üzerine eşinin canını vermeyi tereddütsüz kabul etmesi duygusal bir durum olarak okunmamalıdır. Bu durum yine geleneksel yapıda başka bir trajik durumu göstermektedir. Varoluşsal bir birliktelik algısı. Eşin fedakârlığı bireysel varlığın ötesine geçerek ortak bir kader anlayışını yansıtır. Bu ortak kader çoğu zaman mecburiyet bazen çaresizlik bazen toplumsal baskı az da olsa sevgi barındırmaktadır.

Anahtar kelimeler: kadın, eş, anne, Deli Dumrul, varoluşsal kaygı

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: bazar@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6992-1762.

17. YÜZYILIN İKİNCİ ÇEYREĞİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE BOŞANMA DAVALARINDA KADINLAR (AMASYA ÖRNEĞİ)

Dr. Buket Eğitmen*

Aile, toplumun en küçük birimini oluşturur ve zaman zaman çeşitli nedenlere bağlı olarak yaşanan sorunlar aile birliğinin dağılmasına boşanmaların yaşanmasına neden olmuştur. Boşanma, kadın ile erkek arasında kurulmuş olan birlikteliğin bozulmasıdır ve üçe ayrılır. Erkeğin iradesi ile gerçekleşen talak, kadın ve erkeğin anlaşmasıyla gerçekleşen muhâlea ve mahkemenin iradesine bağlı olarak gerçekleşen tefrik şeklinde vuku bulmuştur. Osmanlı toplumu için aile kurumu çok önemlidir. Ailenin korunarak gelecek kuşaklara mutlu nesillerin aktarılması amaçlanmıştır. Fakat şiddetli geçimsizlik yaşanması durumunda ise boşanmaların gerçekleştiği görülmüştür. Her boşanma olayı mahkemeye intikal etmemiştir. Daha çok boşanma aşamasında ya da sonrasında yaşanan sorunlar için ya da boşanmaların tescil ettirilmesi amacıyla mahkemelere başvurulmuştur. Bu çalışmada Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir kenti olan doğu ile batı arasında stratejik önem taşıyan Amasya ilinde meydana gelen boşanma davaları ele alınmış, kadınların boşanma hakkı, boşanma sırasında toplumun izlediği tutum ve boşanma sonrasında kadınların yaşadığı sıkıntılar ele alınmıştır. Ayrıca mahkeme verileri ışığında dönemin boşanmaya toplumsal bakışı, boşanmada mahkemelerin ve tarafların rolü sayısal ve sosyal olarak ele alınmıştır. 1625-1650 çalışmanın zaman sınırını oluşturmuştur. Bu yıllar devletin gücünü yitirmeye başladığı ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda güç kaybetmeye başladığı yıllardır. İsyanlar ve eşkıyalık olayları köylüyü derinden sarsarken, ekonomik olarak güç kaybedilmesi büyük sorunlara zemin hazırlamıştır. Amasya mahkemelerine intikal eden 55 boşanma davasını olduğu tespit edilmiş en fazla anlaşmalı boşanma olan hul' en az tefrik şeklinde boşanma türünün olduğu görülmüştür. Boşanma sonrasında yaşanan sorunlar ile alakalı olarak ise 18 dava mahkemeye intikal etmiştir. Kadınlar ekonomik ve sosyal olarak çeşitli zorluklar yaşamışlardır. Nafaka ve mehir ödemesi yapılmayan, boşanma isteğine şiddet ile karşılık bulan kadınlar mahkemelere başvurmuş adalet aramışlardır.

Anahtar kelimeler: anlaşmalı boşanma, nafaka, talak, tefrik

* Bağımsız araştırmacı, e-posta: egitmenbuket@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8497-7681.

MİLLÎ MÜCADELE ANLATILARINDA KADIN İMGESİ: YAKUP KADRI’NİN MİLLÎ SAVAŞ HİKÂYELERİ

Dr. Öğr. Üyesi Buşra Ataker Güneş*

Türk milletinin varoluş mücadelesi verdiği Kurtuluş Savaşı yıllarının etkileri, edebî metinler aracılığıyla kolektif hafızada yeniden inşa edilmekte ve tarihsel tecrübenin kültürel bir anlatı formuna dönüşmesini sağlamaktadır. Millî Mücadele’ye tanıklık eden Yakup Kadri Karaosmanoğlu da eserlerinde savaşın bireysel, toplumsal ve ideolojik yansımalarını farklı boyutlarıyla ele alır, bu sürecin insan psikolojisi ve toplumsal çözülme üzerindeki etkilerini de ayrıntılı biçimde yansıtır.

Roman ve hikâyelerinin arka planında sıklıkla tarihsel olaylara yer veren yazar, tanıklık ettiği toplumsal ve siyasal meseleleri kurgusallaştırır. Bu bağlamda yazarın eserleri, sadece estetik bir metin olarak değerlendirilemez, aynı zamanda sözlü tarih anlatılarına katkı sunacak belge niteliği taşır. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde ortaya çıkan kimlik krizlerini, toplumsal kırılmaları, modernleşme teşebbüslerini ve ideolojik yönelimleri eserlerine yansıtan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, yaşadığı dönemde kaleme aldığı metinler aracılığıyla hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm dinamiklerini derinlikli bir biçimde işler. Siyasal ve toplumsal gelişmeleri hem bir bürokrat titizliği hem de edebiyatçı hassasiyetiyle ele alan yazarın eserlerinde kadın kimliği de farklı boyutlarıyla kurguya taşınır. Kadın bu bağlamda; Yakup Kadri’nin eserlerinde tarihsel ve siyasal süreçlerin dışında bırakılıp arka plana itilmez; bunun aksine bu süreçlerde aktif rol alan bir özne olarak yer alır.

Yazar’ın kaleme aldığı *Millî Savaş Hikâyeleri* kitabında da kadınlar, tarihsel süreçlerin ideolojik, kültürel ve toplumsal boyutlarını taşıyan bir temsil alanına dönüşür. Bu çalışma, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Millî Savaş Hikâyeleri* adlı eserinde kadın kimliğinin tarihsel bağlamla kurduğu ilişkiyi odağa alarak, kadının hangi anlatı stratejileri çerçevesinde ve ne tür ideolojik temsiller üzerinden kurgulandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yakup Kadri’nin eserlerinde fedakârlığın, milliyetperverliğin yanı sıra yozlaşmanın ve modernleşmenin taşıyıcısı olan kadınların bu eserde hangi özellikleri ile ön plana çıktığı irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: kadın, tarih, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Millî Savaş Hikâyeleri

* Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mardin-Türkiye, e-posta: busraataker@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9765-2165.

ALMANYA'DAN YÜKSELEN KADIN SESİ: ADIM DERGİSİ (1993-1998) ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Canan Sarıyar Sezan*

Bu çalışma 1993–1998 yılları arasında Almanya'nın Gelsenkirchen kentinde AWO-Türkdanış Kadınlar Çalışma Grubu tarafından yayımlanan *Adım* dergisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel hedefi, derginin Almanya'daki Türk göçmen kadınların toplumsal konumu, kimlik inşası ve hak bilinci üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda araştırmada tematik içerik analizi ve söylem analizi yöntemleri birlikte kullanılmış olup dergide yer alan metinler belirli temalar çerçevesinde sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgular, *Adım* dergisinin özellikle kadınların hukuki haklar konusunda bilinçlenmesine önemli katkılar sunduğunu göstermektedir. Dergide hem Türkiye'deki hem de Almanya'daki yasal düzenlemelere yer verilerek kadınların hak arama süreçlerine aktif katılımı teşvik edilmiştir. Bunun yanı sıra göç, uyum ve kimlik meseleleri derginin öne çıkan temaları arasında yer almaktadır. Ayrıca dil öğrenimi, kuşaklar arası farklılıklar ve yabancı düşmanlığı gibi konular üzerinden göçmen kadınların deneyimleri dergide önemli yer tutmaktadır.

Eğitim ve kişisel gelişim teması da dergide güçlü bir biçimde ele alınmıştır. Kadınların mesleki beceriler kazanması ve toplumsal hayata katılımı desteklenmiştir. Sağlık, kültür ve sanat içerikleriyle yaşam kalitesini artırmaya yönelik bilgiler sunulurken, rol model kadın figürler aracılığıyla alternatif kimlikler teşvik edilmiştir. Ayrıca sosyal etkinlikler ve dayanışma ağları, derginin toplu bir bilinç oluşturma işlevini güçlendirmiştir. Bu bağlamda *Adım* dergisi, göçmen kadınları, toplumsal yaşamın aktif öznesi olarak konumlandıran bir söylem üretmiştir. Bu yönüyle dergi, Almanya'daki Türk göçmen kadınların deneyimlerini belgeleyen önemli bir kültürel ve düşünsel kaynak niteliği taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Almanya, basın, Adım Dergisi

* Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Batman-Türkiye, e-posta: canan.sezan@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5374-7103.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE KADIN VE ERKEK SÖYLEMİNİN SÖZ DİZİMSEL İZLERİ

Dr. Cemile Uzun*

II. Meşrutiyet dönemi, basın faaliyetlerinin artmasıyla birlikte kadın ve erkek yazarların aynı temalar etrafında metin üretmeye başladığı bir tarihsel bağlam sunmaktadır. Bu süreçte kadın eğitimi, aile yapısı ve toplumsal roller gibi konular hem kadın hem de erkek yazarlar tarafından ele alınmış; ancak bu içeriklerin dilsel olarak nasıl yapılandırıldığı yeterince incelenmemiştir. Bu çalışma, söz konusu metinlerdeki söz dizimsel yapı farklılıklarını karşılaştırmalı ve nicel bir yaklaşımla ele almaktadır.

Araştırma, Bağımlılık Dil bilgisi çerçevesinde yürütülmekte olup metinler ortalama bağımlılık mesafesi, yüklem konumlanma oranı, kelime başına ortalama ek sayısı ve özne türleri gibi ölçütler aracılığıyla çözümlenmektedir. Bu doğrultuda temel araştırma sorusu, aynı dönemde kadın ve erkek yazarların metinlerinde söz dizimsel yapı bakımından anlamlı farklılıklar bulunup bulunmadığıdır. Ayrıca, bu farklılıkların cümle karmaşıklığı, özne kullanımı ve yapısal örgütlenme düzeyinde nasıl ortaya çıktığı incelenmektedir.

Çalışmanın özgün yönü, Osmanlı kadın hareketi bağlamında üretilmiş metinleri yalnızca içerik ya da söylem düzeyinde değil, doğrudan söz dizimsel yapı üzerinden nicel olarak analiz etmesidir. Literatürde kadın ve erkek söylemleri çoğunlukla nitel yaklaşımlarla ele alınırken bu çalışma dilsel örüntüleri ölçülebilir göstergeler aracılığıyla inceleyerek alana metodolojik bir katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra, tarihsel metinlerde toplumsal cinsiyetin dilsel yansımalarını bilişsel ölçütlerle değerlendirmesi bakımından disiplinlerarası bir bakış açısı geliştirmektedir.

Bu çerçevede çalışma, dilin yalnızca bir ifade aracı olmadığını; aynı zamanda toplumsal konumlanmanın yapısal bir göstergesi olarak işlev gördüğünü ortaya koymayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulguların, tarihsel dil bilim ve toplumsal cinsiyet çalışmaları arasında yeni bir tartışma zemini oluşturması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: II. Meşrutiyet, Osmanlı kadın hareketi, bağımlılık dil bilgisi, karşılaştırmalı analiz

* Fırat Üniversitesi Rektörlük Elâzığ-Türkiye, e-posta: cuzun@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0102-3306.

NEOLİTİK DEVRİM: TOPLUMSAL CİNSİYETİN MEKÂNSAL VE EKONOMİK İNŞASI

Doç. Dr. Cuma Ali Yılmaz*

Klasik tarih yazımında Neolitik Devrim, tarımın başlaması ve insanlığın yerleşik hayata geçişi şeklinde ifade edilmektedir. Ancak yerleşik hayatın ve toprak mülkiyetinin sonucunda ortaya çıkan üretimin kontrolü, iktidar, soy ve mirasın cinsiyet temelli aktarımı dikkatlerden kaçmaktadır. Neolitik öncesi dönemde kadın erkek ilişkilerine ve üretimin kontrolüne baktığımızda kadının üretimin tam merkezinde olduğu görülmektedir. Nitekim binlerce yıl kadınlar, toplayıcılık yaparak erkekler ise avcılık yaparak katı olmayan bir iş bölümü ile hayatlarını idame ettirmişlerdir. Üretimin temelini oluşturan toplayıcılık görevini kadının üstlenmesi; kamusal ve sosyal hayatın merkezinde olması sonucunu doğurmuştur. Neolitik Devrim ile değişen üretim biçimi, kadının edilgen bir konuma geçmesine yol açmıştır. Daha açık ifade ile tarım üretimi ve üretimin kontrolünün erkeğe geçmesi, kadının üretimden uzaklaştırılması cinsiyet rollerini doğrudan etkilemiştir. Üretimde artı ürünün ortaya çıkması, “kontrol” gücünü erkeğe vererek kadının kamusal alandan çekilmesine ve erkek egemen ataerkil aile ve toplum yapılarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Binlerce yıl esnek toplum hiyerarşik sisteminde yaşayan insanlığın toplumsal ilişkileri kökten değişmiştir. Üretimin denetiminin erkek eline geçmesi, ekonomik gücü beraberinde getirmiştir. Bu durum da mülkiyet ve miras sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Mülkiyetin, ekonomik gücü elinde bulunduran erkeğe ait olması mirasın aktarımının “baba” üzerinden soy aktarımı ile geçmesine olanak sağlamıştır. Böylece kadın, çocuk bakımı ve ev işleri ile sorumlu tutularak emeği ikinci plana atılmıştır.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin binlerce yıl ötesinde Neolitik Çağ ile başlayan kökenlerine odaklanmakta olup kadın ve aile çalışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Neolitik Devrim, toplumsal cinsiyet, kadın, ekonomi, üretim

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: cayilmaz@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7230-4378.

GEÇ OSMANLI'DA MUHTAÇ KADINLARIN KORUNMASI VE SOSYAL YARDIM MEKANİZMALARI

Doç. Dr. Ela Özkan*

Osmanlı toplumunda muhtaç kadınlar, özellikle dul, yetim, terk edilmiş ya da ekonomik olarak geçimini sağlayamayan kadınları ifade eden geniş bir sosyal kategori içinde değerlendirilmiştir. Geleneksel Osmanlı toplumsal yapısında aile, bireyin en temel ekonomik ve sosyal güvenlik mekanizması olarak kabul edilmekteydi. Ancak eşini kaybetmiş ya da ailesinden destek göremeyen kadınlar bu yapının dışında kaldıklarında ciddi bir kırılma ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum hem gündelik yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırmış hem de onları toplumsal yardım ve koruma mekanizmalarına bağımlı hale getirmiştir.

Bu çalışma, Geç Osmanlı Dönemi'nde muhtaç ve kimsesiz kadınların korunmasına yönelik geliştirilen sosyal yardım mekanizmalarını tarihsel bir perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Osmanlı toplum yapısında aile, bireyin en temel güvenlik ağı olarak kabul edilmekle birlikte, dul, yetim, terk edilmiş ya da ekonomik açıdan yetersiz durumda bulunan kadınlar bu yapının dışında kalabilmekteydi. Bu durum, söz konusu kadınların hem ekonomik hem de sosyal açıdan korunmasını gerekli kılmıştır. Çalışma, bu koruma ihtiyacına karşılık olarak ortaya çıkan kurumsal ve geleneksel yardım mekanizmalarını analiz etmektedir.

Araştırmada, özellikle 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı'da sosyal yardım anlayışının geçirdiği dönüşüm ele alınmaktadır. Bu dönemde geleneksel yardım biçimlerinin yanı sıra kurumsallaşmış yapılar ön plana çıkmıştır. Vakıf Sistemi, Osmanlı sosyal yardım düzeninin temel unsurlarından biri olarak muhtaç kadınlara yönelik düzenli ve sürdürülebilir destek sağlamıştır. Bunun yanı sıra Darülaceze gibi kurumlar, kimsesiz ve bakıma muhtaç kadınların barınma, beslenme ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik önemli hizmetler sunmuştur. Aynı şekilde Hilal-i Ahmer Cemiyeti gibi kuruluşlar, savaş ve göç gibi kriz dönemlerinde kadınlara yönelik yardım faaliyetleriyle öne çıkmıştır.

Çalışma, söz konusu yardım mekanizmalarının yalnızca ekonomik destek sağlamakla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal düzenin korunması ve sosyal kontrolün sağlanması açısından da işlev gördüğünü ileri sürmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, Geç Osmanlı Dönemi'nde muhtaç kadınlara yönelik sosyal yardım uygulamalarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kurumsal ve geleneksel mekanizmaların birlikte işlediği bu sistem, yalnızca bir yardım ağı değil, aynı zamanda toplumsal düzeni şekillendiren bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Bu yönüyle çalışma, Osmanlı sosyal tarihi ve kadın çalışmaları literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: kadın, muhtaç, Darülaceze

* Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tunceli-Türkiye, e posta: elaozkan@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4679-2683.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ZÜRRI VAKIFLAR VE ANAYASA MAHKEMESİ'NİN 2018/14186 BAŞVURU NUMARALI “AYŞE TEZEL VE DİĞERLERİ” KARARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Dr. Emine Sümeyye Kökçam*

Zürri vakıflar, malını vakfeden kimsenin, vakıftan yararlanmak üzere kendi soyundan gelen kişileri belirlemesiyle ortaya çıkan bir vakıf türüdür. İslam hukukçuları arasında bu tür vakıfların geçerliliği tartışmalı olmakla birlikte, Hanefî hukukçulardan Ebû Yûsuf, vakıftan vâkıfın veya yakınlarının yararlanmasını caiz görmüştür. Bu görüş doğrultusunda zürri vakıflar Osmanlı Devleti'nde uygulama alanı bulmuştur. Bu vakıflarda, vakfiye metninde yalnızca “evladıma” ifadesine yer verilmişse bir nesil sonra yoksullara, “evlâd-ı evlâdıma” ibaresi kullanılmışsa vâkıfın soyunun tamamen tükenmesinden sonra yoksullara tahsis söz konusu olmaktadır. Zürri vakıflarda evlatlar arasında özel bir ayırım yapılmamışsa, erkek ve kız çocuklar İslam miras hukukundaki ikili birli pay sistemine aykırı olarak vakıftan eşit şekilde yararlanabilmektedir. Bunun yanında, bazı vakfiyelerde şeri miras hükümlerinin kız evlatlar aleyhine değiştirildiği uygulamalara da rastlanmaktadır. Nitekim vâkıflar, zürri vakıflar aracılığıyla erkek evlatların nesli devam ettiği sürece kızlarını vakıf gelirlerinden mahrum bırakmış; erkek soyunun tükenmesinin ardından kız evlatlara ve onların çocuklarına yararlanma imkânı tanımıştır. Zürri vakıflara ilişkin olarak Osmanlı'dan günümüze yansıyan ve Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen 2018/14186 başvuru numaralı “Ayşe Tezel ve Diğerleri” davası, bu ikinci uygulamaya örnek teşkil etmektedir. Vakıf işlemi kesinleştiğinde vakfiyede yer alan şartların da bağlayıcı hale geldiği ve bunların değiştirilmesi veya ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte AYM, 28.12.2022 tarihli kararında Osmanlı vakıf hukuku ilkeleri çerçevesinde hareket etmemiştir. Mahkeme, anayasanın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak 10. maddede düzenlenen ayrımcılık yasağının ihlal edildiği sonucuna ulaşmış, AİHM kararlarına da atıfta bulunmuştur. Bu yaklaşım, vâkıfın iradesi ile vakfın kuruluş amacını bertaraf eden bir sonuç doğurmaktadır. Ayrıca karar, zürri vakıflara ilişkin sonraki uyumsuzluklar bakımından emsal niteliğinde olacağı için, konunun Osmanlı vakıf hukuku çerçevesinde değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: zürri vakıf, Anayasa Mahkemesi, Ayşe Tezel ve diğerleri

* İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: emine.sumeyye.kokcam@inonu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-8683-4928.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASALARINDA KADIN, AİLE VE DEVLET: 1924'TEN GÜNÜMÜZE KURUMSAL VE NORMATİF BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Erarslan*

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar kadın haklarının ve aile kurumunun hukuki statüsü, anayasal düzenlemeler ve siyasal reformlar aracılığıyla önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Anayasalar yalnızca devletin temel örgütlenmesini belirleyen hukuki metinler değil, aynı zamanda toplumun değerlerini ve kurumsal yapısını yansıtan normatif belgeler olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda anayasal düzenlemeler, kadın haklarının korunması ve aile kurumunun tanımlanması bakımından devletin yaklaşımını ortaya koyan temel referans noktalarını oluşturmaktadır. Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasal gelişim süreci içinde kadın, aile ve devlet ilişkisini incelemeyi amaçlamakta ve özellikle 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları çerçevesinde kadın hakları, ailenin korunması ve devletin bu alandaki rolünü analiz etmektedir.

Çalışma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmıştır. Anayasal metinler karşılaştırmalı anayasa analizi yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda anayasalarda yer alan kadın-erkek eşitliği ilkesi, aile kurumuna ilişkin düzenlemeler ve devletin sosyal politika sorumluluğuna yönelik hükümler incelenmiştir. Analizde 1924 Anayasası'nın erken Cumhuriyet dönemindeki modernleşme ve vatandaşlık anlayışıyla ilişkisi, 1961 Anayasası'nın sosyal devlet ilkesi çerçevesinde aileye yaklaşımı ve 1982 Anayasası'nın aileyi "toplumun temeli" olarak tanımlayan normatif yapısı ele alınmıştır. Ayrıca 2001 ve 2004 anayasa değişiklikleriyle güçlendirilen kadın-erkek eşitliği ilkesi de anayasal dönüşüm sürecinin önemli bir aşaması olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları, Türkiye'nin anayasal gelişim sürecinin kadın hakları ve aile politikaları açısından aşamalı bir dönüşüm sergilediğini göstermektedir. Erken Cumhuriyet döneminde kadın hakları büyük ölçüde reform politikaları ve yasal değişiklikler aracılığıyla gelişirken, sonraki dönemlerde anayasal güvence ve kurumsal düzenlemelerle daha belirgin bir çerçeve kazanmıştır. Özellikle 2004 anayasa değişikliği ile kadın-erkek eşitliğinin devlet tarafından sağlanması gereken bir ilke olarak düzenlenmesi, bu dönüşümün kritik bir dönüm noktası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin anayasal gelişimi, kadın haklarının güçlendirilmesi ve aile kurumunun korunması bakımından hem tarihsel hem de kurumsal bir dönüşümü yansıtmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti anayasaları, anayasal gelişim, kadın hakları, aile kurumu, siyasal kurumlar

* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Tokat-Türkiye, e-posta: fatih.erarslan@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2863-6310.

19. YÜZYILDA SARAYLI KADINLARIN MUHALLEFATI: İKİ İKBAL VE İKİ HAZİNE DAR USTA ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özçelik*

Bu bildiri, Osmanlı saray çevresine mensup kadınlara ait muhallefât kayıtlarını, ikballer Lebriz (II. Mahmud) ve Gülüstü Hanım (Sultan Abdülmecid) ile Hazine dar Ustalar Duduraki ve Nesim Seba Hanım örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın hareket noktası, muhallefât kayıtlarının yalnızca ölüm sonrası mal varlığını tespit eden belgeler değil, aynı zamanda saraylı kadınların gündelik hayatını, maddi çevresini ve saray içindeki konumlarını görünür kılan önemli kaynaklar olduğu kabulüdür. Bu yönüyle bildiri, kadın muhallefâtlarını yalnızca miras ya da servet aktarımı bağlamında değil, maddi kültür tarihi açısından da değerlendirmeyi önermektedir.

Osmanlı belgelerinde muhallefât, çoğu zaman devletle doğrudan ilişkili servet biçimlerini ve ölüm sonrasında bunların nasıl kayda geçirildiğini gösteren bir kayıt terminolojisi olarak öne çıkmaktadır. Ancak burada ele alınan örneklerde dikkat çeken husus, yüksek değerli mücevherler ya da gösterişli lüks nesnelere ziyade, gündelik kullanım eşyalarının ağırlıkta olmasıdır. Ev içi donanım unsurları, giyim-kuşam malzemeleri, kişisel kullanım eşyaları ve çeşitli taşınabilir nesnelere, saraylı kadınların yaşam düzeni ve tüketim pratikleri hakkında daha yakından fikir vermektedir. Bu durum, saray çevresindeki kadınların maddi dünyasının yalnızca ihtişam ve gösteriş üzerinden okunamayacağını, gündelik hayatın sıradan fakat anlamlı unsurları üzerinden de çözümlenebileceğini göstermektedir.

Bildiri, söz konusu dört kadının muhallefâtlarını eşya türleri, kayıt biçimi ve tasfiye süreçleri bakımından karşılaştırarak, saray hiyerarşisinin maddi kültüre ne ölçüde yansıdığını tartışmaktadır. Böylece ikballer ile hazine dar ustaların eşya dünyaları arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmakta; kadınların saray içindeki statülerinin gündelik kullanım nesnelere üzerinden nasıl izlenebileceği değerlendirilmektedir. Sonuç olarak çalışma, saraylı kadın muhallefâtlarının Osmanlı kadın tarihi, saray teşkilatı ve maddi kültür araştırmaları açısından dikkate değer bir kaynak grubu sunduğunu göstermeyi hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: saray, kadın, ikbal, muhallefât, servet

* Amasya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Amasya-Türkiye, e-posta: fatihozcelik@hotmail.com, ORCID:0000-0003-2627-3376.

AİLE BAĞLAMINDA ALGILANAN HELİKOPTER EBEVEYN TUTUMLARI VE MATEMATİK KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Prof. Dr. Fatma Erdoğan*

Aslı Nur Yılmaz**

Ebeveyn katılımı çocuk gelişimi üzerinde etkilidir. Helikopter ebeveynlik ise çocukların hayatlarına aşırı müdahalede bulunan, onların sorumluluklarını üstlenen ve bağımsızlıklarını sınırlayan bir ebeveynlik türüdür. Helikopter ebeveynler ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılama veya engelleme konusunda rol oynar ve bu durum kaygıyı artırabilir. Matematik, ebeveyn katılımının en sık görüldüğü disiplin alanlarından biri olmakla birlikte, öğrencilerin matematik öğrenme süreçlerini etkileyen duyuşsal değişkenlerden biri matematik kaygısıdır. Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin algılanan helikopter ebeveyn tutumları ile matematik kaygıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Nicel yöntem kapsamında ilişkisel tarama gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Çalışmaya Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir il merkezinde bulunan devlet ortaokullarında (5-8. sınıf) öğrenim gören 540 öğrenci katılmıştır. Veri toplama araçları Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Matematik Kaygısı-Endişesi Ölçeği'dir. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, algılanan helikopter ebeveyn tutumları ile matematik kaygısı arasında **pozitif yönlü, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı** bir ilişki saptanmıştır. Başka bir ifadeyle, öğrencilerin ebeveynlerini daha müdahaleci ve aşırı denetleyici algılamaları arttıkça matematik kaygılarının da yükseldiği görülmüştür. Yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda algılanan helikopter ebeveyn tutumunun matematik kaygısının anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Bulgular, matematik eğitimi sürecinde yalnızca bilişsel değil, aile temelli duyuşsal değişkenlerin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda öğretmenlere, okul rehberlik servislerine ve ebeveynlere yönelik farkındalık çalışmalarının geliştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca ebeveyn desteğinin çocuğun özerkliğini destekleyecek biçimde yeniden yapılandırılmasının öğrencilerin matematik kaygısını azaltmada işlevsel olabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: helikopter ebeveynlik, kaygı, matematik kaygısı, ergen

* Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: f.erdogan@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4498-8634.

** Bağımsız araştırmacı, e-posta: aslinury44@gmail.com, ORCID: 0009-0007-4936-5755.

KADIN POLİS OLUR MU? CUMHURİYET’İN İLK YILLARINDA KAMUOYUNDA YAPILAN TARTIŞMALAR

Prof. Dr. Fatma Gül Demirel*

Cumhuriyet’in ilanından sonra kadınların siyasal, sosyal ve çalışma hayatında erkeklerle eşit haklara sahip olması için hukuki düzenlemeler yapılırken, ordu ve emniyet teşkilatı uzun süre kadın istihdamına kapalı kalmıştır. Cumhuriyet’in yeni toplum projesinin kadınlar olmadan başarıya ulaşamayacağını düşünen ve kadın hakları konusunda çalışan Türk Kadınlar Birliği (1924) kadının asker de polis de olabileceğini savunmuştur. Erkeklerle özgü olarak görülen bu iki alanda kadınların da var olmak istemesi toplumda yeni bir çatışma ve tartışma alanı yaratmıştır. Bu tartışmalar Cumhuriyet’in ilk askerlik kanununda (1927), sadece erkeklerin asker olacağını tanımlanmasından sonra başlamıştır. Yeni rejimin askerlik konusunda erkek ve kadın vatandaşları ayırıştırması kadınlar arasında tepkiyle karşılanmıştır. Kadınlar vatanın kurtuluşu için erkeklerle birlikte çalıştıklarını ve Cumhuriyet’in kuruluş harcında kendilerinin var olduğunu asker olma talepleriyle dile getirmişlerdir. Onların bu talepleri erkekler tarafından hiç de hoş karşılanmaz. “ Her şey oldukları gibi asker de olmak istiyorlar”, “ kışla ve tabur hayatını erkeklerle bırakın” şeklinde alaycı ve sert bir üslupla kadının asker olmasına şiddetle karşı çıkarlar. Türk Kadınlar Birliği askerliğin yanı sıra kadınların polis de olabileceğini açıklamasından sonra kamuoyunda kadın polis olur mu? Tartışmaları da başlar. Kadın, askerlik ve polislik yapabilir mi? Sorusu uzun süre kamuoyunu meşgul eder. Dönemin gazetelerinde kadın polis olursa nasıl görev yapacağına dair alaycı ve tahkir edici yazılar yayınlanır. Onlara polislikten uzak durmaları iyi bir anne ve eş olmaları tavsiye edilir. Kadın ve erkeğe biçilen geleneksel toplumsal roller düşünüldüğünde, bir kadının polis olarak erkeği tutuklaması ve ona müdahale etmesi erkeklerin kabul edilebileceği bir durum değildir. Dolayısıyla erkekler kadının polis olma talebini kendi güç ve iktidar alanına müdahale olarak algılamış ve şiddetle karşı çıkmışlardır. Öyle ki 1932 yılında kadınlara polis olma hakkı verildiğinde uzun süre resmi üniforma giymelerine izin verilmemiştir. Tebliğde 1927 yılından itibaren kamuoyunda hararetle bir şekilde tartışılan kadınların polis olma talepleri incelenecektir. Bu tartışmalar hem erkeklerin hem de kadınların bakışıyla aktarılacaktır. Günümüzde emniyet teşkilatında özveriyle çalışan kadın polislerimizin, geçmişte nasıl mücadele ederek bu meslekte kendilerine yer açtıkları anlatılacaktır.

Anahtar kelimeler: kadın polis, Emniyet Teşkilatı, Türk Kadınlar Birliği, askerlik

* Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü İstanbul-Türkiye, e-posta: fgldemirel@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4225-0633.

DEVLET, İKTİDAR VE KADIN: BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE HATUNLARIN YÖNETİMDEKİ YERİ

Prof. Dr. Fatma İnce*

Ortaçağ Türk-İslam tarih yazımında kadınların konumu, uzun süre ikincil ve edilgen bir çerçevede ele alınmış; siyasal yapı içerisindeki rolleri çoğunlukla görünmez kılınmıştır. Bu yaklaşım, büyük ölçüde erkek merkezli bir tarih anlayışının ürünü olup, hanedan mensubu kadınların iktidar süreçlerindeki gerçek etkisini yeterince yansıtmaktan uzaktır. Oysa Büyük Selçuklu Devleti örneği, kadınların yalnızca saray içi rollerle sınırlı kalmadığını; aksine siyasal, ekonomik ve toplumsal alanlarda çok katmanlı bir etki gücüne sahip olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, “hatun” unvanını taşıyan kadınların, devlet yapısı içerisinde pasif figürler değil, iktidarın oluşum ve işleyişinde belirleyici aktörler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Büyük Selçuklu siyasal sistemi içerisinde hatunlar, hanedan içi hiyerarşinin ayrılmaz bir parçası olarak, özellikle velayet ilişkileri, şehzade anneliği ve saray içi güç dengeleri üzerinden iktidar alanına doğrudan müdahil olmuşlardır. Bu müdahale, yalnızca aile içi bir nüfuz alanıyla sınırlı kalmamış; taht mücadeleleri, siyasi ittifaklar ve yönetim süreçleri üzerinde somut etkiler doğurmuştur. Kadınların, çocukları üzerinden kurdukları meşruiyet ilişkileri, onları iktidarın yeniden üretiminde merkezi bir konuma taşımıştır. Bu durum, Selçuklu siyasal yapısında iktidarın yalnızca erkek figürler üzerinden değil, hanedan bütünlüğü içerisinde, kadınların da aktif katılımıyla şekillendiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, hatunların sahip oldukları ekonomik kaynaklar ve bu kaynakları yönlendirme kapasiteleri, onların siyasal etkilerini pekiştiren önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Vakıf faaliyetleri, himaye ilişkileri ve saray bürokrasisiyle kurulan bağlantılar, kadınların yalnızca sosyal alanda değil, aynı zamanda yönetsel süreçlerde de söz sahibi olmalarını mümkün kılmıştır. Bu bağlamda, kadınların kurdukları ağlar ve geliştirdikleri stratejiler, onları görünür iktidar yapısının ötesinde, “görünmeyen fakat belirleyici” bir güç konumuna yerleştirmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, Büyük Selçuklu Devleti’nde kadınların edilgen bir unsur olduğu yönündeki yerleşik kabulleri sorgulamakta ve bu kabullerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kadınların, iktidarın kurulması, sürdürülmesi ve yeniden üretilmesi süreçlerinde aktif ve stratejik bir rol üstlendikleri savunulmaktadır. Bu yönüyle çalışma, Ortaçağ Türk tarihinde kadının konumuna ilişkin mevcut literatüre eleştirel bir katkı sunmayı ve kadınların tarihsel özne olarak yeniden konumlandırılmasını amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Büyük Selçuklu Devleti, hatun, kadın ve iktidar, hanedan kadınları

* İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: fatma.ince@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4579-6703.

GÜNDELİK HAYATIN DÖNÜŞÜMÜ VE AİLE KURUMU: BAYRAM NOSTALJİSİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ

Arş. Gör. Dr. Fatma Konu*

Prof. Dr. Süleyman İlhan**

Bu çalışma, gündelik hayatın dönüşümünün aile kurumu üzerindeki etkilerini, değişen bayram pratikleri üzerinden sosyolojik bir perspektiften ele almaktadır. Modernleşme, kentleşme ve dijitalleşme süreçleriyle birlikte bireylerin zaman kullanımı, mekânsal hareketliliği ve ilişki kurma biçimleri önemli ölçüde değişmektedir. Zamanın hızlanması, çalışma hayatının yoğunlaşması ve bireyselleşmenin artması, gündelik yaşamın daha planlı, parçalı ve esnek bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Bu durum, aile içi etkileşimlerin niteliğini de dönüştürerek yüz yüze ilişkilerin yerini giderek daha sınırlı ve farklı iletişim biçimlerine bırakmasına yol açmaktadır. Aile bireyleri arasındaki iletişim, çoğu zaman kısa süreli telefon görüşmeleri, mesajlaşma uygulamaları ve sosyal medya üzerinden sürdürülen sembolik temaslara indirgenmektedir. Söz konusu dönüşüm, bayram pratiklerinde belirgin biçimde gözlemlenmektedir. Geleneksel olarak yüz yüze etkileşimin yoğunlaştığı, akrabalık bağlarının pekiştirildiği ve yeniden üretildiği bayramlar, günümüzde fiziksel ziyaretlerin azalması, iletişimin dijital araçlar aracılığıyla sürdürülmesi ve aile bireylerinin farklı şehirlerde yaşamaları nedeniyle daha bireyselleşmiş, süreksiz ve sembolik bir nitelik kazanmaktadır. Bayramların giderek bir tatil ve dinlenme zamanı olarak değerlendirilmesi de bu dönüşümü pekiştiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan bayram nostaljisi, geçmiş bayram deneyimlerinin daha sahici ve anlamlı olarak hatırlanmasına sebebiyet vermektedir. Ancak bu nostalji, geçmişe yönelik duygusal bir yönelim olmakla birlikte aynı zamanda günümüz toplumsal ilişkilerindeki çözülmenin, kuşaklar arası etkileşimin zayıflamasının ve aile kurumunun geçirdiği dönüşümün eleştirel bir yansıması olarak okunabilir. Bayram nostaljisi, sadece bireysel hatıraların idealize edilmesi değil, aynı zamanda toplumsal bağların zayıfladığına dair kolektif bir anlamlandırma biçimi olarak da ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, bayram pratiklerinin gündelik hayatın dönüşümünü görünür kılan ve aile kurumunun değişen toplumsal, mekânsal ve kültürel koşullar karşısında nasıl yeniden şekillendiğini anlamayı sağlayan önemli bir sosyolojik analiz imkânı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: aile, gündelik hayat, toplumsal değişme, bayram, nostalji

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: ftunctan@firat.edu.tr, ORCID: 0009-0002-3074-6180.

** Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: silhan@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6549-3462.

DOKUYUCU ANA ARKETİPİ BAĞLAMINDA TÜRK MİTOLOJİSİNDEN TARİHİ SÜRECE KADIN FİGÜRLER

Doç. Dr. Fevziye ALSAÇ*

Gönül ALSAÇ**

Dokuyucu ana arketipi; öğreten, doğuran besleyen annenin ve insanın yaşamsal varlığının tamamlanması sürecidir. İnsanın yaşamını inşa eden ilişkiler ağı olan dokuyucu ana, insanın göbek bağından itibaren annesiyle olan iplikleri eğirme ve örme işlevidir. Anne çocuğu yetiştiren, hayata dair iplikleri dokuyan güçlü bir figürdür. İpliğin eğirilmesi yaşamda ihtiyaç duyulan bir düzenin sunumudur. Tarih boyunca kadının kimliğinin toplumsal düzeni teşkil ettiği bir yapı Türk milletine özgü bir özelliktir. Kadın Türk kültüründe aktif bir rolle aile/ocak kültürünün sembolü ve atalar ruhunun etkin öznesidir. Türk kültüründe mitolojik kadın figürleri Umay Ana, Ak/Ek Ana, Ana Maygıl, Fatma Ana gibi kültürel bellek hafızasını oluşturan karakterlerdir. Umay Ana Türk kültüründe kadın ve çocukların koruyucu iyesisidir ve kayın ağacından gelir. Umay Ana dokuyucu anadan gelen koruma ilkesinin yaratımıdır. Umay, hayatın bağlarını dokur ve ortaya koyar. Ana Maygıl yine çocukların ve kadınların koruyucu gücüdür. Ak Ana/Ene yaratılış efsanelerinde Tanrı'ya yaratma ilhamını vermiş dokuyucu öğedir. Fatma Ana Türk-İslam kültürüyle kadının kutsal ve yüce görüldüğü değerler kültleşmiş halidir. Fatma Ananın eli simgesi asıl olarak Şamanizmde Umay Ana şeklindedir.

Bacıyanlık kadının üretici ve dokuyucu figürünün ev içi ve ev dışı mekânda egemen olmasıdır. Bacıyan ilim veren, ilim vererek öğretme rehberidir. Fatma Bacı Kirmani'den bu görevi alır. Bacıyanlık teşkilatı üreten, emek veren kadın yeterliliğini profesyonel olarak işleyen bir kurumdur. Bacıyanlık kurumu dokuyucu ana imgesiyle kadının güçlü kimliğini ifade eder. Kurtuluş Savaşı'nda cephe ve cephe gerisinde destanlar yazan Türk kadının beslediği imge de dokuyucu anayla birleşen mitolojik kadın karakterleridir. Nene Hatun, Fatma Çavuş, Kara Fatma, Gördesli Makbule, Kılavuz Hatice gibi kadınlarımız analık imgesinden gelen kahramanlarımızdır. Geçmişten günümüze Türk kadınına yücelten ve toplum içindeki önemini ve değerini ortaya koyan mitolojik figürler kadının dokuyucu ana imgesinden gelen sembolik kökenleridir. Bu çalışmada Türk kültüründeki mitolojik kadın figürlerinin dokuyucu ana arketipi olarak yorumu seçilmiştir. Anadolu'dan doğan kutsal imge olarak kadının ev içi ve ev dışı mekândaki bolluk, bereket, koruyuculuk işlevi değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: dokuyucu ana, annelik, mitolojik figürler, Türk kültürü, kadın

* Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Siirt-Türkiye, e-posta: fevziyealsac_23@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6419-1617.

** Bağımsız araştırmacı, e-posta: alsagonul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9658-2070.

AİLE HAYATINDAN ÖZEL HAYATA: AİHM İÇTİHADINDA AİLE KAVRAMININ BİREY LEHİNE YENİDEN KONUMLANDIRILMASI

Arş. Gör. Dr. Feyza Ölçek*

Bu çalışma, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı çerçevesinde aile kavramının geçirdiği dönüşümü, aile hayatı ile özel hayat arasındaki sınırın yeniden çizilmesi üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Geleneksel hukuk anlayışında aile, evlilik temelli ve kurumsal bir yapı olarak ele alınmakta ve devlet tarafından korunması gereken toplumsal bir birim olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık AİHM içtihadı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesini dinamik bir biçimde yorumlayarak aile kavramını genişletmekte ve bireysel hakların korunmasını merkeze almaktadır.

Bu bağlamda çalışma, Mahkeme'nin aileyi bağımsız bir kurumsal değer olarak mı yoksa bireysel hakların gerçekleştiği bir alan olarak mı konumlandığını sorgulamaktadır. Araştırma, doktrinsel analiz ve içtihat incelemesine dayanmaktadır. Bu kapsamda, evlilik dışı aile ilişkilerinin tanınması, aynı cinsiyetten çiftlerin aile hayatı kapsamında değerlendirilmesi ve aile içi ilişkilerde bireyin korunmasına yönelik yaklaşımı ortaya koyan kararlar incelenmiştir. Ayrıca Mahkeme'nin "yaşayan bir enstrüman" yaklaşımı çerçevesinde geliştirdiği yorum yönteminin aile kavramı üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Çalışmanın bulguları, AİHM içtihadının aile kavramını ortadan kaldırmaktan ziyade onu dönüştürdüğünü göstermektedir. Mahkeme, aileyi sabit ve normatif bir kurum olarak tanımlamak yerine, bireyler arasındaki fiilî ilişkiler ve kişisel bağlar üzerinden ele almakta; bu süreçte aile hayatı ile özel hayat arasındaki sınırı daha geçirgen hâle getirmektedir. Sonuç olarak AİHM içtihadı, aile kavramını kurumsal bir yapıdan ziyade bireysel hakların gerçekleştiği bir alan olarak yeniden konumlandırmakta; ancak aile hayatını özel hayat içinde tamamen eriten bir yaklaşım da benimsememektedir.

Anahtar kelimeler: aile, birey, AİHM, dönüşüm, dinamik yorum

* Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Adana-Türkiye, e-posta: feyza.olcek@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0910-5832.

TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE’DE KADINLARIN AKADEMİDE İSTİHDAMININ DEĞİŞİMİ

Doç. Dr. Figen Kanbir*

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Obut Bilim**

Ülkelerin ekonomik, siyasal ve kültürel yapısı kadınların çalışma yaşamına girişi bağlamında kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı farklı etkenler sunmaktadır. Kadınların çalışma hayatına girişi ve sosyal hayat içerisinde konumlanışı ve görünümleri benzer bir süreçte gelişim göstermektedir. Her çalışma sahasında geçerli olmakla birlikte akademi sosyal statü ve prestij sağlayan bir kimlik sunarak kadının farklı alanlarda meslek edinmesini mümkün kılmıştır. Bu durum akademide kadınların varlığı için de geçerlidir. Kadınların akademik pozisyonlarda yer almaları eğitim alma haklarının mevcut olmasından sonra gerçekleşmiştir. Her ülkede kadınların akademik anlamda edindiği pozisyon ülkelere ait özelliklere paralel değişim göstermektedir. Bu açıdan Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihsel gelişimi önemli bir anlatı sunmaktadır. Osmanlı Devleti’nde 1914 yılında kurulmuş olan İnas (Kadın) Darülfünunu ile kadınlar yükseköğretimde eğitim görme hakkına sahip olmuşlardır. İnas Darülfünunu’nun kurulduğu zaman diliminde çok az sayıda kadının cinsiyetçi bir eğitime maruz kaldığı söylenebilir; bu durum karma eğitim sistemine geçişle ve Türkiye Cumhuriyeti’nde kurulan üniversitelerle değişim / gelişim göstermiştir. Kadınların öğrenim görme olanağı artmıştır. Bu durum belirgin bir şekilde kadınların akademide istihdam bulma oranlarını da etkileyecek şekilde değişim göstermiştir. Bugün her akademik pozisyonda kadın yer almaktadır. Bununla birlikte Yükseköğretim Sistemi’nden erişilen rakamlarda hiyerarşide kadınların üst pozisyonda yer almalarının daha sınırlı olduğunu, aşağı kademelerde yer alma oranlarının arttığını göstermektedir. Aynı durum yükseköğretimde idari pozisyonlarda yer alan kadınlar için de geçerlilik payesi taşımaktadır. Zira kadınların üst pozisyonlara doğru gidildiğinde sayıları azalmaktadır. Bu durum kadınların geleneksel cinsiyete bağlı rollerinden ileri gelebilmektedir. Bu çalışmada tarihsel süreçte kadınların akademide istihdamı tarihsel bağlam içerisinde oranlara bağlı değişimleri ile bir arada değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: kadın, eğitim, üniversite, akademi, kadın akademisyenler, değişim

* Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Siirt-Türkiye, e-posta: f.kanbir_18@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2094-399X.

** Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Siirt-Türkiye, e-posta: zehraobut.bilim[at]siirt.edu.tr. ORCID: 0000-0001-9791-2054.

THE OTHER SIDE OF THE COIN: BEING A WOMAN IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

Dr. Filiz Teker*

This paper examines the status of women in the Islamic Republic of Iran, with a particular focus on the formation of Iranian women's identity, their current position, and their standing in the international context. Within this framework, the identity of Iranian women is analyzed from individual, political, and social perspectives, as well as in relation to historical transformations and the factors shaping these changes. The study also seeks to determine women's position in everyday life, the conditions under which they live, and how this position is perceived and represented. The main objective is to explore the process of identity formation and transformation from the establishment of the Islamic Republic to the present, and to clarify the discrepancies between global perceptions of Iranian women and existing realities.

Adopting a multidimensional analytical approach, the study first outlines the historical trajectory of women's status in Iranian culture prior to 1979, and then examines post-revolutionary developments, particularly within the framework of the constitution and women's legal status. It further investigates the role of key factors such as religion, sect, politics, and local culture in shaping women's identity, while comparing the external image of Iranian women with domestic realities.

The analytical section addresses various dimensions of women's lives, including demographic characteristics, literacy rates, educational conditions, participation in employment, regional differences, family roles such as wifehood and motherhood, dress codes, and everyday lifestyles. In addition, indicators such as crime rates, cases of violence leading women to seek refuge in security institutions, and women's movements are analyzed. Finally, drawing on official statistics, multilingual written sources, and archival materials, the study evaluates the extent to which global representations of Iranian women correspond to or diverge from reality.

Keywords: Iranian women, women's identity, Islamic Republic of Iran, social transformations, women's studies, representation

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: ftaker@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4885-6804.

THE ORIENT GAZETESİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI DEVLETİ'NDE AİLE KURUMU

Doç. Dr. Füsün Çoban Döşkaya*

Amerikan Board (ABCFM) Protestan misyonerlik örgütünün Osmanlı Devleti'ndeki misyonerleri, 1910-1923 yılları arasında İstanbul'daki ABCFM genel merkezi olan İncil Evi'nde (Bible House) haftalık İngilizce gazete çıkarmışlardır. *Bosphorus News* (Boğaz Haberleri) adını taşıyan ve sadece Board misyonerleri arasında dağıtılan gazetenin ilk beş sayısı bülten olarak basılmış, 20 Nisan 1910 tarihinde gazete daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla *The Orient* adıyla halka açık olarak dağıtılmaya başlanmıştır. 29 Aralık 1915 tarihine kadar kesintisiz olarak yayınlanan gazete, Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki kesintiden sonra 1919'da yayın hayatına yeniden başlamıştır. Ocak 1923'te sonlanan *The Orient* gazetesi Osmanlı Devleti'nin son dönemini, Birinci Dünya Savaşı yıllarını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreci Amerikalı misyonerlerin bakış açısıyla yansıtan önemli bir kaynaktır.

Gazete, İngilizce bilen kişilerin Osmanlı Devleti ve komşularındaki güncel olay ve gelişmeleri takip etmesi amacıyla haftalık kayıtlar tutmuştur. Bu çalışmada, tarama yöntemi kullanılarak *The Orient* gazetesinin Osmanlı Devleti'ndeki aile kurumunu ele alış şekli incelenmekte ve kadın ile erkeklerin toplumsal konumu hakkındaki tespitleri üzerinde durulmaktadır. Çalışma, Amerikalı misyonerlerin Osmanlı Devleti'ndeki aile yapısını değiştirme çabalarını göstermeyi amaçlamaktadır. Gazete içeriklerinde, savaşların aileler üzerindeki etkisi, eğitim ve dinî bakış açıları hakkındaki anlatılarla Osmanlı aile yapısının geleneksel değerlerden uzaklaştırılarak dönüştürülmesinin hedeflendiği görülmektedir. Misyonerler yazılarında, özellikle kadınların modernleşmesi ve kamusal alana girmesi üzerinden, Batılılaşma övülmekte, geleneksel değerler sorgulanmakta, savaşlar nedeniyle parçalanmış ve göçe zorlanmış ailelerdeki kadınların ve yetimlerin durumları detaylandırılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Amerikan Board (ABCFM), The Orient Gazetesi, Osmanlı Devleti, aile, İncil Evi

* Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü İzmir-Türkiye, e-posta: fusun.doskaya@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8121-4139.

GÜLTEN AKIN ŞİİRİNDE “EVLE PERDELENEN” KADINLAR

Dr. Gökşen Yıldırım*

1950 sonrası Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Gülden Akın, kadınlık deneyimini şiirinin merkezine yerleştirmiştir. Kadınlık temi, ilk dönem şiirlerinden son dönem şiirlerine kadar onun şiirlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kadın yaşamı, Gülden Akın şiirine çeşitli şekillerde konu olur. Ancak toplumsal yaşamda kadınlığın ataerkil tahakkümün yönlendirdiği bir performans biçiminde şekillenmesi, onun şiirinde bu konuya yöneltilen bir eleştiri olarak kayda geçer. Evlilik ve annelik, bu eleştirinin dozunu en çok artırdığı iki alandır. Ona göre eril tahakküm, kadını denetlemek ve sınırlandırmak üzere kadının sesini kısmakta, sözünü eksiltmektedir; “aile” de ataerkil toplumsal düzenin sürdürülmesi adına bu sessizlikler alanını büyütülmektedir. Bu bağlamda ev, onun şiirinde kadının toplumsal cinsiyet rolleri ile kuşatıldığı ve yaşam alanının daraltıldığı sınırlayıcı bir mekân olarak katmanlaşır. Mekânın fiziksel özelliklerinden çok duygusal yükü ile imgelendiği Gülden Akın şiirinde kadın, kurulu sofralarla ütülü gömlekler arasında emeğinin görünmez olduğu “mutfak, oda, yatak” arasında gidip gelir. Şiirlerde farklı sosyokültürel çevrelerden kadınlara yer verilse de bu kadınlar, kadınlığa tanımlanmış rollerinin dışına çıkamaz. Bu şekilde “evle perdelenen” kadınlar, evin mülkiyetini elinde tutan erkeğe bağımlı hâle gelir. Şair, şiirlerinde bu kapatılma durumunu derinlemesine işler ve bu durumdan çıkışa dair umudun da altını çizer. Bu çalışma, Gülden Akın’ın, şiirlerinde eril tahakkümün kadın yaşamı üzerindeki sınırlayıcılığını ve kuşatıcılığını “ev” metaforu üzerine inşa ettiği iddiasından hareketle bahse konu olan şiirleri kadınlık temi çerçevesinde incelemeyi ve şairin ataerkil tahakkümden çıkışa yönelik izlemlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmada metin merkezli bir inceleme yapılacak, nitel araştırma yöntemlerinden içerik ve söylem analizi tekniklerinden yararlanılacaktır.

Anahtar kelimeler: Gülden Akın, kadın/lık, annelik, ev, eril tahakküm

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: gyildirim@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8651-8489.

GEÇ DÖNEM OSMANLI TOPLUMUNDA KAYIP ÇOCUK VAKALARI: AİLENİN KORUNMASI VE DEVLETİN MÜDAHALE MEKANİZMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Hacer Yılmaz*

Çocuk kavramı, tarih boyunca toplumların iç dinamiklerine, sosyokültürel yapılarına göre şekillenen ve tanımlanan tarihsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun aile ve toplum içerisindeki rolü, ait olduğu dönemin düşünce dünyasına ve toplum yapısına göre değişmektedir. Bununla birlikte 19. yüzyıla kadar hem Avrupa’da hem de Osmanlı toplumunda çocuk, bağımsız bir birey olarak görülmemiş daha ziyade soy takibi, mirasın parçası ve aile bütünlüğünü sağlayan bir unsur olarak görülmüştür. Sanayi Devrimi’nin akabinde yaşanan toplumsal dönüşüm ve aile yapısının yeniden tanımlanması, çocukların eğitilmesi ve devlet tarafından korunması konularını gündeme getirmiştir. Söz konusu yaklaşımın Osmanlı toplumuna yansımaları Tanzimat Dönemi’ne rastlamaktadır. Bu dönemde çocuklar, devlet tarafından korunması gereken bireyler olarak değerlendirilmiş, çocuk eğitimi ve güvenliği yalnızca ailenin inisiyatifine bırakılmamıştır.

Son dönem sosyal tarih araştırmalarında yer edinen çocuk çalışmaları konusunda ülkemizin akademik literatüründe sınırlı sayıda çalışma yer almaktadır. Yapılan çalışmaların çoğunluğu kimsesiz çocuklar, muhacir çocuklar, çocuk eğitimi ve suç konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışmada ele alacağımız Osmanlı toplumunda kayıp çocuklar üzerine yapılan akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgelerinden edindiğimiz bilgilerin ışığında kayıp çocuk vakalarının ortaya çıkışı, ailelerin resmi mercilere başvuru süreci, devletin müdahale mekanizmaları ve hukuki süreçler incelenecektir. İncelenen vakalardan hareketle de Geç Dönem Osmanlı toplumunda çocukların konumu, devletin sosyal meseleler karşısındaki tutumu ve aile-toplum-devlet ilişkisinin işleyiş biçimi ortaya konulacaktır.

Bu yönüyle çalışmamız, ülkemizdeki mevcut literatürde kısıtlı konular üzerinde şekillenen çocuk tarihi çalışmalarına Osmanlı toplumunda görülen kayıp çocuk vakaları özelinden yeni bir alan açmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı toplumu, Tanzimat Dönemi, aile, kayıp çocuklar

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: hacer.yilmaz@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0898-3764.

KADIN YAZARLARIN HUKUKLA İMTİHANI

Doç. Dr. Haluk Öner*

Bu bildiri, Türkiye’de farklı dönemlerde çeşitli suçlamalarla yargılanmış kadın yazarların eserleri ve dava süreçleri üzerinden edebiyat ile hukuk arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel problemi, edebî metinlerin hangi gerekçelerle hukuki soruşturma ve yargılama konusu hâline getirildiğini ve bu süreçlerde kadın yazarların üretimlerinin nasıl konumlandırıldığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda ifade özgürlüğü, müstehcenlik, kamu düzeni ve devlet güvenliği gibi kavramların kadın yazınıyla kesişme biçimleri tartışılacaktır.

Araştırma, seçilmiş örnekler üzerinden kadın yazarların yargılanma süreçlerinde öne çıkan suçlamaları ve hukuki gerekçeleri değerlendirmektedir. İncelemede mahkeme kararları, iddianameler, savunmalar ve kamuoyuna yansıyan tartışmalar birincil kaynak olarak ele alınacaktır. Çalışmanın yöntemi, nitel içerik analizi olup hukuk metinlerinde kullanılan dilin ve kavramsal çerçevenin edebî metinlerle ilişkisi incelenecektir. Ayrıca toplumsal cinsiyet perspektifiyle benzer suçlamalara maruz kalan erkek yazarlarla karşılaştırmalı bir okuma yapılması da hedeflenmektedir.

Bildiri, yargılama süreçlerinde edebî metnin “sanatsal ifade” olarak mı yoksa “suç unsuru taşıyan metin” olarak mı değerlendirildiğini, hukuki yorumun hangi ölçütlerle kurulduğunu ve bu ölçütlerin dönemselsel olarak nasıl değiştiğini tartışmaya açmaktadır. Sonuç olarak çalışma, kadın yazarların yargılanma örneklerinin Türkiye’de edebiyat alanının hukuki sınırlarının belirlenmesi ve ifade özgürlüğü tartışmalarının gelişimi açısından önemli bir veri alanı sunduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar kelimeler: kadın yazarlar, yargılama, ifade özgürlüğü, edebiyat ve hukuk, sansür

* Bartın Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bartın-Türkiye, e-posta: honer@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5979-180X.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KIZ ENSTİTÜLERİ VE KADININ TOPLUMSAL ROLÜ: ELAZIĞ KIZ ENSTİTÜSÜ VE SIDIKA AVAR ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Handan Haykır*

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de yürütülen eğitim reformları, yalnızca okul ve müfredat düzenlemelerini kapsamamış, toplumsal yapının modernleşmesini hedefleyen geniş kapsamlı bir dönüşüm sürecinin parçası olmuştur. Bu süreçte kadınların eğitimi öncelikli alanlardan biri olarak öne çıkmıştır. Kız enstitüleri, genç kızlara mesleki bilgi ve beceri kazandırmanın yanı sıra modern yaşam anlayışını benimseyen ve Cumhuriyet değerlerini içselleştiren yeni bir kadın kimliği oluşturulmasına hizmet etmiştir. Bu kurumlar, kadınların toplumsal yaşama katılımını artıran ve geleneksel rollerin ötesine geçmelerine olanak tanıyan merkezler olarak işlev görmüştür

Doğu Anadolu'da kurulan Elazığ Kız Enstitüsü, Cumhuriyet dönemi kız çocuklarının eğitim politikalarının taşradaki yansımalarını gösteren önemli bir örnektir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kız çocuklarının eğitime erişimini sağlamak, onların sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemek amacıyla uzun yıllar süren çalışmalar yürütülmüş ve eğitim alanında örnek projeler hayata geçirilmiştir. Bu çabaların öncülerinden biri, Elazığ Kız Enstitüsünde öğretmen ve idareci olarak görev yapan ve önemli hizmetlerde bulunan Sıdıka Avar'dır. Sıdıka Avar, öğrencilerin eğitimine yön veren yaklaşımı, genç kızların toplumsal yaşama katılımını destekleyen uygulamaları ve benimsediği eğitim yöntemleri ile tanınmıştır. Avar, eğitim kurumlarını yalnızca birer öğrenim yeri olarak değil, Cumhuriyet değerlerinin aktarıldığı birer toplumsal merkez olarak değerlendirmiştir.

Bu çalışma, erken Cumhuriyet döneminde kadın eğitimi politikalarının hedeflerini ve kız enstitülerinin toplumsal etkilerini incelemektedir. Elazığ Kız Enstitüsü üzerinden bu kurumların yerel düzeyde yarattığı değişim, genç kadınların sosyal hayata katılımı ve modernleşme sürecine katkıları ele alınmaktadır. Ayrıca Sıdıka Avar'ın eğitimci ve yönetici kimliği çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler üzerinden Cumhuriyet modernleşmesinin taşra toplumu üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kurumun bölgesel eğitim tarihindeki yeri de ayrıca ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet dönemi, kız enstitüleri, Elazığ Kız Enstitüsü, Sıdıka Avar, Elazığ

* Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: handanhaykır@hotmail.com, ORCID:0000-0001-7302-8141.

TÜRKİYE’DE KADIN POLİS İSTİHDAMINA BİR BAKIŞ 1932-1960 (KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ)

Doç. Dr. Harun Aydın*

Devletler tarih boyunca kamu güvenliği ve huzurunun temini için sürekli bir teşkilata ihtiyaç duymuşlardır. Osmanlı Devleti de 19. yüzyıldan itibaren modern bir tarzda Zaptiye Teşkilatını başta İstanbul olmak üzere taşrada kurumsallaştırmak için çaba sarf etmiştir. Fakat 1. Dünya Savaşı’ndan sonra ülkenin işgal edilmesi bu çabaların muvakkaten sekteye uğramasına neden olmuştur. Cumhuriyet’in ilanı sonrasında polis teşkilatı hukuki düzenlemelerle yeniden yapılandırılmıştır. Medeni Kanun’un sağladığı hakların ardından kadınlar 1932’de ilk kez Polis Teşkilatında görev almaya başlamıştır. Fatma Hüceste Arcan 1932’de, Fatma Rabia Efeyurt ise 1933’te göreve atanmış; aynı yıl içinde 13 kadın daha teşkilata katılmıştır. Teşkilatın yapısı 1934 tarihli 2559 sayılı Kanun ve 1937 tarihli 3201 sayılı Kanun ile düzenlenmiş; kadın polisler başlangıçta sivil, 1937’den itibaren ise resmi üniforma ile görev yapmıştır.

Güvenlik bürokrasisinde istihdam edilen kadınların kamusal alanda daha görünür hale gelmesi ve Cumhuriyet ideolojisinin kadına atfettiği önem dolayısıyla dönemin ulusal basınına kadın polisler ile ilgili olarak çok sayıda haber yansımıştır. Bunlar genel olarak kadın polislerin gayet iyi silah kullandığı, ata bindiği ve yabancı dil bildiği gibi müspet yönler olmuştur. Ayrıca sivil kıyafetlerle teftiş yaptıkları da kamuoyuna yansımıştır. Tek Parti döneminde çeşitli görevlerde istihdam edilen kadın polislerin Demokrat Parti döneminde sayısında artış olmuş ve üst kademelerde de görev alamaya başlamışlardır. Demokrat Parti’nin iktidarının ilk dört yılında polisin özlük hakları, çalışma ve yaşam koşullarına iyileştirilmesi noktasında sınırlı sayıda girişimler gerçekleşmiştir. 1953 yılında Emniyet Müdürlüğü rütbesine terfi eden ilk kadın Polis Şerife Feriha Sanerk, ataması o sene içinde yapılmadığı için açtığı dava sonucunda 1954 yılında atanabilmiştir. Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu 1950-1960 yılları arasında Polis Teşkilatı personeli sayısında %10,3’lük bir artış meydana gelmiştir. Tarih araştırma yöntemlerinden biri olan Belge Analizi Yöntemi kullanılan bu çalışmada Genelkurmay Arşivi, Cumhuriyet Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Arşivi, gazeteler, telif ve tetkik eserlerden istifade edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet, Emniyet Teşkilatı, kadın, istihdam, polis

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ağrı-Türkiye, e-posta: haaydin@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7857-0367.

TÜRK MEDENİ KANUNU'NDA AİLE VE KADIN: AMERİKAN PERSPEKTİNDE TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Daşdemir*

Türkiye, kuruluşundan itibaren modern anlamda birçok reform gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra bu yenilikler hız kesmeden devam etmiştir. Türkiye'de hukuk alanında yapılan en önemli gelişme, 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Medeni Kanun'un kabulüdür. Türkiye'nin en önemli hukuk devrimlerinden biri olarak kabul edilen bu gelişme ile Şeri Hukuk yerine laik hukuk kuralları uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, ülkede aileyi doğrudan ilgilendiren resmi nikah, tek eşlilik, kadın-erkek eşitliği gibi birçok konuda temel haklar sağlanmıştır.

Türkiye'de hayata geçirilen bu köklü hukuk değişikliği, ülke gündeminde önemli bir yer tuttuğu gibi, uluslararası alanda da önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de yaşanan bu hukuk değişikliği, ABD açısından da dikkat çekici bulunmuştur. Hem ABD diplomatik belgelerinde hem de basınında mesele genişçe yer bulmuştur. Bu çalışmada, ABD Dışişleri Bakanlığı arşivlerinde ve ABD basınında Türkiye'de yaşanan bu devrimin Türk aile yapısına yönelik getirdiği haklar ve bunun yansımalarına yönelik yapılan değerlendirmeler ele alınacaktır. Böylece, Türkiye'de yaşanan hukuk devriminin Türk ailesi üzerinde yapacağı olumlu veya olumsuz etkiler hakkında ABD'de oluşan bakış açısı açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma, esas olarak ABD arşiv belgeleri ve basını temel alınarak oluşturulacaktır. Tarih araştırmalarında yaygın olarak kullanılan nitel araştırma yöntemi ile belgeler değerlendirilerek, ABD'nin Türkiye'deki köklü hukuk değişikliklerinin Türk aile hayatı ve kadınları açısından getireceği değişimler üzerine yaklaşımını tarihsel açıdan ortaya konulacaktır. Böylece, Türkiye'den kilometrelerce uzakta bir ülkede, Türk hukuk devriminin nasıl bir etki yarattığı ve medeni dünya açısından bu hamlenin ne anlama geldiği açığa çıkarılmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Medeni Kanun, aile, kadın, Türkiye, ABD

* Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Erzurum-Türkiye, e-posta: hasan.dasdemir@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2260-4804.

OSMANLI DEVLETİNDE ÇOCUKLARIN KİRAYA VERİLMESİ (İCAR-I SAĞIR/SAĞİRE) İLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik*

Toplumların temelini teşkil eden aile müessesesi, yerine getirdiği görevler bakımından benzeri olmayan bir müessesedir. Çocukların her türlü gelişimi için bu kadar önemli olan aile kurumuna, dönemin zorlukları ve bazı sebeplerden dolayı her çocuğun sahip olamadığı da bir gerçektir. İşte bu sebeplerden dolayı çocukların bir aile sahibi olabilmeleri için tarihi dönemlerden itibaren evlatlık ve koruyucu aile kavramları devreye girmiştir.

Tarihi dönemler içerisinde pek çok toplumda, çeşitli sebeplerden dolayı evlat edinme müessesesi bu boşluğu doldurmuştur. Bazı toplumlarda da soyun devamı için erkek çocuğu olmayan aileler bu yola başvurmuşlardır. Buna ilave olarak bazı ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve dini birtakım sebeplerden dolayı da bu kurum varlığını sürdürmüştür. İslam hukukunda doğrudan ayet ve hadislerle bu müessese yasaklandığından, evlat edinme konusu başka yollarla karşılanmaya çalışılmıştır. Genellikle ana babası hayatta olmayan, kimsesiz veya ana babası hayatta olmakla birlikte fakirlikten dolayı aile bakımından mahrum kalan çocukların bakımı, terbiyesi ve himayesi için bu yola başvurulduğu anlaşılmaktadır. Tarihin her döneminde bütün toplumlarda değişik sebeplerle kimsesiz kalan ve kimsesiz olmamakla birlikte korunmaya muhtaç çocuklar mevcut olmuştur. Dolayısıyla bu durum koruyucu aile kavramını oldukça önemli bir hale getirmiştir.

Osmanlı Devletinde koruyucu aile konusunda da pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da kendisinden önceki Türk-İslam devletlerini takip etmiştir. Osmanlı Devletinde özellikle kimsesiz çocuklar, korunması gereken şahıslar olarak düşünülmüş ve onlara sahip çıkmak dinî, ahlaki ve ailevi bir sorumluluk olarak görülmüştür.

Osmanlı Devletinde koruyucu aile uygulaması genellikle yaygın bir şekilde olup, bunlardan bir tanesi de “*ıcar-ı sağır*” uygulamasıdır. İslam’da süreklilik gösteren evlat edinmeye izin verilmediğinden dolayı kimsesiz çocuklar için “*tebennî*” adı verilen bir tür *geçici evlatlık* ya da koruyucu aile sistemi geliştirilmişti. Buna göre anne ve babası olmayan ya da olduğu halde bakamayacak kadar düşkün olan ailelerin çocukları belirli bir süre (çocuğun kendi ihtiyaçlarını başkalarına bağımlı olmadan sağlayabileceği buluş çağına eriştiği dönem) için bazı kurallar çerçevesinde başkalarına verilmekteydi.

İslam dininin yetimlerin korunmasına verdiği önemi, Osmanlı Devleti de devam ettirmiş, kimsesiz çocuklar ve ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin çocukları çeşitli adlar altında evlatlık verilmiştir. Ayrıca fakir aile çocukları, kendilerine ücret ödenerek “besleme, ahretlik, manevi evlat” gibi isimlerle *ıcar-ı sağır* denen bir nevi iş akdiyle ailelerin yanında barındırılmıştır. Ancak Tanzimat’tan sonra gelen merkezileşme ve devletleştirme eğilimine paralel olarak, kimsesiz çocuklar aile hayatının dışına itilerek, 1860’lardan itibaren kurulan ıslahhanelere yetiştirilmeye başlanmıştır. Osmanlı toplumunda uygulandığı şekliyle evlatlık kurumu ve koruyucu aile içerisinde değerlendirilebilecek *ıcar-ı sağır* uygulaması, dönemin şartları içerisinde muhtaç çocukların korunmasına yönelik önemli bir sosyal görev yerine getirmiştir. Bu tebliğde konu Osmanlı arşiv belgelerinden takip edilerek, bazı tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, koruyucu aile, *ıcar-ı sağır*, *geçici evlatlık*, çocukların korunması

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: iycelik@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7849-7390.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ BAĞLAMINDA KADINLARIN ÇEVRESEL KIRILGANLIĞI VE ÇEVRE HAKKI

Dr. Öğr. Üyesi İlke Bezen Tozkoparan*

Günümüzde, iklim değişikliğinin yalnızca ekolojik sistemleri değil aynı zamanda toplumsal yapıları derinden etkileyen küresel bir çevre sorunu olduğunu ifade etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Bir anlamda kriz olan bu değişiklikten toplumun tüm kesimleri etkilenmekle birlikte, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri nedeniyle kadınlar hem çevre sorunlarına hem de çevresel değişimlere karşı daha kırılgan bir konumda bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar; suya, gıdaya ve doğal kaynaklara erişimde daha fazla sorumluluk üstlendikleri için kuraklık, sel, aşırı hava olayları ve tarımsal verim kaybı gibi iklim değişikliklerinin etkilerini daha yoğun biçimde deneyimlemektedir. Ayrıca ekonomik kaynaklara, karar alma mekanizmalarına ve mülkiyet haklarına erişimde yaşanan eşitsizlikler kadınların iklim değişikliğine karşı uyum ve direnç kapasitesini sınırlamaktadır. Bu bağlamda çevre hakkı, iklim adaleti ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişki giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı temel bir insan hakkı olarak kabul edilirken, kadınların bu hakka eşit biçimde erişebilmesi için toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Kadınların yerel bilgi ve deneyimleri, sürdürülebilir çevre yönetimi açısından önemli bir potansiyel sunmakta, ancak bu potansiyelin çoğu zaman karar alma süreçlerine yeterince yansımadağı vurgulanmaktadır. İklim değişikliğinin etkileriyle mücadelede kadınların çevresel kırılganlığını azaltmaya yönelik politikalar geliştirmek, kadınların çevre yönetimi ve iklim politikalarındaki temsilini artırmak ve çevre hakkını toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele almak sürdürülebilir ve adil bir gelecek için kritik öneme sahiptir. Buradan yola çıkarak bu çalışmada çevresel kırılganlığın kadınları nasıl etkilediği iklim değişikliği özelinde literatürden örnekler verilerek, yapılan çevre politikaları kapsamında ele alınacaktır. Bununla birlikte hem iklim krizine karşı daha kapsayıcı çözümler üretilmesine hem de çevresel adaletin güçlendirilmesine katkı sağlaması için kadının çevre hakkı için uluslararası alanda neler yapıldığı ve yapılması gerektiği üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda ülkelerin izlemesi gereken yol haritası ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: iklim değişikliği, kadın hakları, çevre hakkı, çevresel kırılganlık

* Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: ilke@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1752-0470.

MODERNLEŞME SÜRECİNDE KADIN EMEĞİ VE AİLE: GÖRÜNMEYEN YÜKLERİN ARTIŞI ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Arş. Gör. İlknur Ağtürk*

Bu alıőma, modernleşme sürecinin kadınların gündelik yaşamı, aile içindeki konumu ve emek deneyimleri üzerindeki etkilerini sosyolojik bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Modernleşme ile birlikte kadınların eğitim ve ücretli çalışma hayatına katılımı artmıő, bu durum çoğunlukla bir özgürleőme süreci olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu çalışma, söz konusu dönüşümün kadınların üzerindeki emek yükünü azaltmak yerine artırdığını ileri sürmektedir. Araştırma, kuramsal olarak Pierre Bourdieu'nün habitus, alan ve sermaye kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda kadınların hem kamusal hem de özel alandaki konumları, içselleőtirilmiş toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden analiz edilmektedir. Özellikle ev içi emeğin kadınlar tarafından “doğal bir görev” olarak kabul edilmesi ve erkeklerin katkısının “yardım” olarak tanımlanması, Bourdieu'nün simgesel şiddet kavramı ile açıklanmaktadır. Bu durum, eőtisiz iş bölümünün açık bir baskı olmaksızın meőrulaőtırılmasını ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Çalışma, nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Farklı sektörlerde çalışan 20 kadın ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüőmelerden elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, kadınların ücretli çalışma hayatına katılmalarına rağmen ev içi sorumlulukların büyük ölçüde devam ettiğini ve kadınların “ifte yük” altında kaldığını göstermektedir. Kadınların bu durumu çoğu zaman sorgulamadan içselleőtirmesi, simgesel şiddetin gündelik yaşam pratikleri aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak modernleşme, kadınlar açısından yalnızca bir özgürleőme alanı yaratmamakta; aksine toplumsal cinsiyet eőtisizliklerini yeniden üreten ve kadın emeğini hem görünür hem de görünmez biçimlerde yođunlaőtıran eliőtikili bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar sözcükler: modernleşme, kadın emeği, ev içi emek, simgesel şiddet, toplumsal cinsiyet rolleri

* Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Siirt-Türkiye, e-posta: ilknur.agturk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4991-5749.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK BASININDA KADINLARIN İNTİHAP HAKKI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Dr. İncilay Çakıl*

Türk kadını, tarihsel süreç içerisinde toplumsal ve siyasal hayatın önemli unsurlarından biri olmuştur. İslamiyet'in kabulünden sonra yaşanan çeşitli sosyo-kültürel değişimlere bağlı olarak kadınların kamusal alandaki etkinliği azalmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde hız kazanan modernleşme hareketleriyle birlikte kadınlar, toplumsal ve siyasal haklarını elde etmeye yönelik aktif bir mücadele sürecine girmiştir. Millî Mücadele döneminde ise Türk kadınları, gerek cephede gerekse cephe gerisinde yürüttükleri faaliyetlerle bağımsızlık mücadelesine önemli katkılar sağlamıştır. Atatürk de Türk kadınının toplumsal statüsünün güçlendirilmesini savunmuş ve bu amaca yönelik çalışmaları desteklemiştir.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kadınların toplumsal statüsünü yükseltmeye yönelik kapsamlı inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda kadınların eğitim, hukuk ve siyaset alanlarında daha görünür ve etkin hale gelmeleri sağlanmıştır. Bu dönemde kurulan Türk Kadınlar Birliği, kadınların öncelikle toplumsal haklarını elde etmeyi hedeflerken siyasal hakların kazanılmasını da uzun vadeli amaçları arasında değerlendirmiştir. Kadınların siyasal haklarına kavuşmasında Afet İnan'ın çalışmaları da önemli katkılar sunmuştur.

Türk kadınının siyasal hayata katılım süreci, 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla başlamıştır. Bu süreci 1933 yılında kadınlara muhtar seçilme hakkının verilmesi izlemiştir ve bu doğrultuda Gül Esin, Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olmuştur. Kadınların siyasal temsil alanındaki en önemli kazanımı ise 5 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla gerçekleşmiştir. Bu düzenlemenin ardından 1935 genel seçimlerinde 17 kadın milletvekili TBMM'ye girmiş; 1936 ara seçimleriyle bu sayı 18'e yükselmiştir. Dönemin ilk kadın milletvekillerinin özgeçmişleri ve meclis çalışmaları, kadınların yasama faaliyetlerindeki etkinliğini ortaya koyması bakımından önem arz etmiştir. Kadınların parlamentoda temsil edilmesi siyasal haklarının kazanım sürecinde ulaşılan somut aşamayı teşkil etmiştir.

Bu çalışma, Türk kadınının siyasal hayata katılım sürecini dönemin basını çerçevesinde ele almaktadır. Araştırmada süreli yayınlar, TBMM albümleri ve tutanakları ile ilgili tetkik eserlerden yararlanılmıştır. Türk kadını, siyasal haklarını aşamalı bir süreç içerisinde kazanmıştır. Belediye seçimleriyle başlayan sürecin muhtarlık ve milletvekilliği ile devam etmesiyle kadınların siyasal hayatta kalıcı bir yer edinmeleri sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Atatürk, kadın, seçme/seçilme, seçim, siyasi.

* Bağımsız araştırmacı, e-posta: incilaycakil@gmail.com, ORCID: 0009-0005-2920-7288.

SELÇUKLU ULEMÂSINDAN İMÂM GAZZÂLÎ'NİN NASİHÂTÜ'L-MÛLÛK (ET-TİBRÛ'L-MESBÛK FÎ NASÂYİHÛ'L-VÛZERÂ VE'L-MÛLÛK) ADLI SİYÂSETNÂMESİNDE KADIN VE AİLE MEFHUMU

Dr. Öğr. Üyesi Kemal Taşcı*

Selçuklu dönemi ulemâsının en meşhurlarından biri olan İmam Gazzali, çok yönlü bir alim olmasının yanı sıra Bağdad Nizamiye Mederesesin'de görev yapması ve bu nedenle Selçuklu Devleti'nin resmi ideolojisini de belirleyen bir konuma sahip olması nedeniyle çok önemlidir. Sultan Melikşah için kaleme aldığı Nasihâtü'l-Mülûk (et-Tibrü'l-Mesbûk fî Nasâyihü'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk) adlı siyâsetnâme türündeki eserinde Selçuklu Devleti sultanları, melikleri ve vezirlerine devlet idaresinde uymaları gereken esasları açıkça belirtmiştir. Bu eserin son kısmında ise kendi döneminde Selçuklu siyasetine yön veren Türk kadınlarının etkinliklerinin azaltılması ve devlet işlerine karışmalarının sakıncalarını uzun uzadıya anlatarak durumun ciddiyetini belirtmiştir. Eserinde Hz. Muhammed'in hadislerine, Halife Hz. Ömer'in kadınlar hakkındaki kanaatine ve eski İran/Fars hükümdarlarının kadınlar ile ilgili yaşadıkları menfi durumları örnek vererek kadınların aile hayatında olduğu gibi devlet siyasetinde de etkili olmasının sakıncalarını kendi geleneğine göre ortaya koymaya çalışmıştır. Eserde kadınların fitratından evli kadın çeşitlerine kadar farklı konuları ele almış ve esas olarak kadınların siyasetin dışında tutulmaları üzerinde durmuştur. İmam Gazzali'nin adı geçen eserinin sadece kendi döneminde değil daha sonraki Türk-İslam devletlerinde de ilgi görmesi ve bhusus Osmanlı siyasetname yazarları tarafından sürekli olarak kullanılması, kadın ve aileye dair kanaatlerinin geniş yankı bulduğunu ispat etmektedir. Özellikle Osmanlı alimi Aşık Paşa'nın Nasihâtü'l-Mülûk'e et-Tibrü'l-Mesbûk fî Nasâyihü'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk adı ile yaptığı tercüme Osmanlı siyasetnameleri içinde seçkin bir yere sahiptir.

Anahtar kelimeler: Gazzali, Selçuklular, siyasetname, kadın, aile

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Erzincan-Türkiye, e-posta: ktasci@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3600-1705.

AMASYA SİCİLLERİNDE YER ALAN EVKAF-I HÜMAYUN MUHASEBE KAYITLARINDA MUTASARRİFE/MÜTEVELLİYE KİMLİĞİ İLE ÖN PLANA ÇIKAN HATUN KİŞİLER (1753-1758)

Prof. Dr. Levent Küçük*

Amasya Şeriyye sicilleri üzerinden yaptığımız taramada 47 nolu sicilin 1753-1758 yıllarını kapsayan Evkaf-ı Hümayuna bağlı vakıf muhasebe kayıtları olduğu görülmüştür. Bu muhasebe kayıtlarında mutasarrife/ mütevellie kimliği ile ön plana çıkan hatun kişilerin varlığı müessesenin erkek-kadın ayrımı olmaksızın vâkıf tarafından evladiyet veya meşrutiyet esasları gözetilmek suretiyle vücuda getirildiğini düşündürmektedir. Erkek mutasarrıfların yanı sıra kadın mutasarrife/mütevellie kimliği ile zikr edilen hatun kişilerin genellikle vekilleri olan bir erkek üzerinden kadı huzurunda hesapları rü'yet olunmuştur. Bununla birlikte bu hatun kişilerin erkek mutasarrıflar gibi vakfeden kişinin talebi ya da mirasçısı olma hususlarından dolayı vakfın idarecisi olarak kayıtlanmış olduğu görülmektedir.

Toplumsal hayatın merkezinde bir konumu bulunan vakıfların hem şehrin sakinleri hem yerel idarecileri hatta merkezi idarenin temsilcileri ile etkileşimde bulunması gerçeği bu müessesede mutasarrife ve mütevellie kimlikleri ile vazife üstlenen kadınların sorumluluk alma noktasında erkekler kadar başarılı olduklarına delalet etmektedir. Kadınlar duâhan, duâgûyan ve ihlâshân adlarıyla vakıflardan yardım aldıkları gibi vakıf idaresinde bizzat yönetici sıfatıyla yer almak suretiyle istisnai olarak hizmet alanlarında da görünmektedirler.

Çalışmamızda XVIII. Yüzyıl Anadolu sancakları içinde tipik bir sancak özelliği gösteren Amasya sancağında hatun kişilerin mutasarrife/ mütevellie kimliği edinmeleri gerçeğini islam hukukunun meseleye olan yaklaşımı üzerinden değerlendirmek suretiyle kadının gündelik hayatta görünür olma yada vekili aracılığıyla da olsa aktif bir pozisyon elde etme hususunun olup olmadığı sorusuna yanıt bulunmaya çalışılacaktır. Ayrıca sicillerdeki muhasebe kayıtlarında yer alan bilgilerin içerik analizi yapılmak suretiyle hatun kişilerin toplumsal konumları ile ilgili çıkarımlar yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: mutasarrife, mütevellie, evkaf, muhasabe, hatun

* Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Amasya-Türkiye, e-posta: levent.kucuk@amasya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8819-7933.

EVLİLİK SONRASI KADINLARIN ARKADAŞLIK AĞLARININ DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Mehmet Tan*

Arkadaşlık ilişkileri, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, kimlik inşa süreçlerini ve toplumsal aidiyetlerini şekillendiren önemli sosyal bağlar arasında yer almaktadır. Ancak yaşam döngüsü içerisinde gerçekleşen bazı kritik geçişler, bu ilişkilerin yapısında ve niteliğinde önemli değişimlere yol açabilmektedir. İnsanoğlunun yaşam evreleri içerisinde her dönemin arkadaşlık ilişkilerinin yeri önem arz etmektedir. Okul hayatı ile birlikte arkadaşlık ilişkileri bireyin hayatında önemli bir yer tutmaya başlamaktadır. Evlilik bireyin aile hayatını kurmasını sağlamanın yanında bireylerin sosyal çevrelerini yeniden yapılandıran bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, kadınların evlilik sonrasında arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan dönüşümleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma, nitel yöntem çerçevesinde tasarlanmış olup veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında amaçlı örneklem tekniği ile belirlenmiş 11 kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, evlilikle birlikte kadınların arkadaşlık ağlarında belirgin değişimlerin meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle evlilik öncesi dönemde kurulan arkadaşlık ilişkilerinin sıklık ve yoğunluk açısından zayıfladığı; buna karşılık eşin sosyal çevresiyle ilişkili yeni arkadaşlıkların kurulduğu görülmektedir.

Katılımcıların anlatıları, evlilik sonrası süreçte zaman yönetimi, sorumlulukların artışı ve eş uyumu gibi faktörlerin mevcut arkadaşlık ilişkilerini sınırlandırdığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, toplumsal normlar ve aile beklentileri de kadınların sosyal çevrelerini yeniden düzenlemelerinde etkili olmaktadır. Eşin arkadaş çevresiyle kurulan ilişkiler, çoğu zaman sosyal uyum ve evlilik içi dengeyi sağlama amacıyla şekillenmektedir. Bu durum, kadınların arkadaşlık ağlarının bireysel tercihlerden ziyade ilişkisel ve yapısal dinamikler doğrultusunda yeniden inşa edildiğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, evliliğin kadınların sosyal ilişkilerinde yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir dönüşüme yol açtığını göstermektedir. Arkadaşlık ağlarının yeniden yapılanması, toplumsal cinsiyet rolleri, aile yapısı ve kültürel normlarla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda çalışma, evlilik sonrası sosyal ilişkilerin anlaşılmasına katkı sunarak, kadınların gündelik yaşam deneyimlerine dair sosyolojik bir perspektif geliştirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: kadın, evlilik, arkadaşlık ilişkileri, sosyal ağlar

* Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Siirt-Türkiye, e-posta: mehmet.tan@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0398-9961.

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI BAĞLAMINDA MEMUR DİSİPLİN HUKUKUNDA KADININ ÖZEL YAŞAMININ CEZALANDIRMAYA ETKİSİ

Doç. Dr. Murat Buğra Tahtalı*

Memurluk mesleği, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. Maddesinin (A) fıkrasında düzenlenen ve kural olarak sınavda başarılı olmak şartıyla elde edilebilen ve elde edildikten sonra da daimî statülü bir meslektir.

Bu Kanunun 125. maddesinde memurların disiplinsiz davranışlarının tespit edilmesi durumunda alacakları cezalar ve bu cezaları gerektiren haller düzenlenmiştir. Yürütülecek soruşturmada madde içinde düzenlenen fiillerin soruşturmaya konu olayda mevcut olduğu tespit edilirse ilgili hakkında kanunda öngörülen cezanın tesis edileceği düzenlenmektedir.

Ne var ki 5 ana başlıkta düzenlenen bu cezaların hemen hepsinde, “devlet memurunun onur ve vakarını zedeleyecek davranışlarda bulunmak” fiili, disiplin cezasını gerektirecek bir eylem olarak düzenlenmektedir. Son derece soyut olan bu kavramın disiplin amiri veya ilgili disiplin kurulu tarafından hangi disiplin cezasını ihlal ettiğinin yorumu, bir devlet memurunun en alt ceza olan “uyarma” cezası ile cezalandırılmasına sebebiyet verebileceği gibi, yoruma göre aynı kişinin “devlet memurluğundan çıkarma” cezası ile cezalandırılmasına da neden olabilmektedir.

“Memurluk mesleğinin onuruna aykırı davranış” deyiminin, tıpkı kamu düzeninin unsurları arasında bulunan “genel ahlak” kuralları gibi, her ülkeye, şehre, mahalleye, kurum ve kuruluşlarda disiplin amirine ve idari disiplin kurullarında görev alan üyelere göre değişiklik gösterebilecek göreceli bir kavram olduğu tartışmasızdır.

Bu denli soyut olan bir kavramın bir de toplumsal cinsiyet algıları üzerinden değerlendirmeye tabi tutulması, başka bir deyişle toplumun kadın ve erkeğe atfettiği roller üzerinden değerlendirilmesi, özellikle kadınlar bakımından, görev zamanı ve sınırları dışında yaptıkları ve esasında “özel hayat” kapsamında değerlendirilmesi gereken eylemlerin de “memurluk mesleğinin onuruna aykırı” olarak değerlendirilmesi durumunda, yoruma göre “uyarma” cezasından “memurluk mesleğinden çıkarma” cezasına kadar geniş bir yelpazede herhangi bir ceza alabilme riskini barındırmaktadır.

Çalışmamızda, işte bu sakıncalar değerlendirilerek, toplumsal cinsiyet algısı bakımından, kadın memurların, özel hayatlarında yaptığı eylemlerin herhangi bir disiplin cezasına sebebiyet verip vermeyeceği veya hangi durumlarda hangi cezanın verilebileceği, konuya ilişkin yargı kararları çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar kelimeler: İdare Hukuku, İdari Yargılama Hukuku, Memur Disiplin Hukuku, toplumsal cinsiyet

* İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: bugra.tahtali@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2459-9938.

HASTANE KORİDORLARINDA BİR TEDAVİ YOLCULUĞU: KADIN, ANNELİK, BAKIM EMEĞİ VE SİİRT'TEN ANKARA'YA GÖÇ

Dr. Öğr. Üyesi Murat Toprak*

Bu çalışma, özel gereksinimli bir çocuğun daha nitelikli fizik tedavi hizmetine erişimi amacıyla Siirt'ten Ankara'ya gerçekleştirilen geçici göç sürecini, kadın merkezli ve aile temalı bir perspektifle incelemektedir. Araştırma, özellikle annelerin bakım emeği, duygusal yükleri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden bu deneyimin nasıl şekillendiğine odaklanmaktadır. Yazarın, özel gereksinimli çocuğuyla birlikte deneyimlediği bu süreç, mekânsal gözlemler ve katılımlı deneyim aracılığıyla analiz edilmektedir. Siirt'teki sağlık hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle zorunlu olarak gerçekleştirilen bu geçici göç, aile yapısında önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Bu süreçte anneler, bakım emeğinin merkezinde yer alarak hem fiziksel hem de duygusal olarak yoğun bir sorumluluk üstlenmektedir. Baba figürü ise çoğunlukla ekonomik destek sağlayan ya da belirli dönemlerde refakatçi rolü üstlenen bir konumda kalmaktadır. Bu durum, aile içi iş bölümünün yeniden düzenlenmesine ve toplumsal cinsiyet rollerinin daha görünür hale gelmesine neden olmaktadır. Alain Touraine'nin "aktörün dönüşü" yaklaşımından hareketle, çalışma sosyal hareket olgusunu yalnızca kolektif eylemlerle sınırlı görmeyip, yapısal eşitsizliklerin zorunlu kıldığı gündelik hareketlilik pratikleri bağlamında ele almaktadır. Bu çerçevede, özel gereksinimli çocukların tedavisi için farklı şehirlere yönelen annelerin deneyimleri, dağınık ancak ortak örüntüler taşıyan bir sosyal hareket biçimi olarak değerlendirilmektedir. Araştırma, Ankara'daki bir şehir hastanesinde gerçekleştirilen 42 günlük yatılı tedavi sürecinde yürütülen katılımlı gözleme dayanmaktadır ve nitel bir araştırma modeli benimsemektedir. Veriler, deneyimin gerçekleştiği mekânlarda dijital olarak kaydedilen saha notları aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen bulgular, bu sürecin yalnızca sağlık hizmetine erişimle sınırlı olmadığını; aynı zamanda aile içi ilişkilerin yeniden yapılandığını, annelik rolünün yoğunlaştığını ve bakım emeğinin görünmez ancak belirleyici bir unsur haline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte hastane ortamı, benzer deneyimleri yaşayan anneler arasında geçici dayanışma ağlarının kurulmasına, enformel bilgi paylaşımının gelişmesine ve ortak bir duygudaşlık alanının oluşmasına imkân tanımaktadır. Ancak bu süreç, kurumsal işleyişteki aksaklıklar, bürokratik engeller ve hizmet sunumundaki eşitsizlikler nedeniyle annelerin yükünü daha da artırmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, özel gereksinimli çocuk bakımının yalnızca bireysel bir sorumluluk olmadığını; aksine kadın emeği, aile yapısı ve mekânsal eşitsizlikler bağlamında şekillenen toplumsal bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: annelik, bakım emeği, aile, özel gereksinim, sosyal hareket

* Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Siirt-Türkiye, e-posta: murattoprak88@gmail.com ORCID: 0000-0002-3732-6026.

EMİR TİMUR’U HAN DAMADI (KÜREGEN-GÜRKÂN) YAPAN HÂTUN: SARAY MÜLK HANIM

Prof. Dr. Mustafa Şahin*

Dünyanın en büyük cihangirlerinden biri olan Emîr Timur’un çok sayıda hanımı vardı. Bu hanımlar içerisinde en önde gelen Saray Mülk Hanım idi. Saray Mülk Hanım; Çağatay hükümdarı Kazan Han’ın kızıdır. Kazan Han Mâveraüünehir’deki emîrlere sert davranması nedeniyle Emîr Kazagan tarafından bir av esnasında öldürüldü. Bölgede güçlü hale gelen Emîr Kazagan kukla emîrleri iş başına getirmeye başladı. Kazan Han’ın kızı Saray Mülk Hanım, Emîr Kazagan’ın torunu olup Emîr Maşlah’ın oğlu olan Emîr Hüseyin ile evlendi. Emîr Hüseyin’in bir kız kardeşi Olcay Türkan Ağa ise Emîr Timur’un hanımıydı.

Emîr Kazagan’dan sonra Mâverâünnehir’deki karışıklıklar nedeniyle bölgeye gelen Tuğluk Timur, Emîr Timur’a görev verdiyse de bir süre sonra oğlu İlyas Hoca ile Timur’un arası açıldı. Emîr Hüseyin ve Emîr Timur birlikte mücadeleye başladılar. İlyas Hoca’nın bölgeden ayrılmasından sonra Semerkant’ı ele geçiren Emîr Hüseyin ve Emîr Timur arasında bir süre sonra sorunlar çıkmaya başladı. Bu sırada Olcay Türkan Ağa’da öldüğü için artık aralarında bir akrabalık da kalmamıştı. İki emîr arasındaki mücadeleyi Timur kazandı. Hüseyin öldürüldü, haremi ise Emîr Timur’un eline geçti. Timur, Emîr Hüseyin’in haremindeki kadınların bir kısmını kendi nikâhına alırken bir kısmını da emîrlere verdi. İşte Emîr Timur’un eline geçen harem içerisindeki hanımlardan biri de Saray Mülk Hanım’dır.

Saray Mülk Hanım Timur’un hayatı boyunca çok saygı duyduğu baş hâtunudur. Emîr Timur bu hanımla evlendikten sonra *han güveyisi* anlamına gelen *küregen* ya da *gürkân* lakabını aldı. O, hâton ile evlenmekle diğer emîrlere arasında güçlü konuma gelirken, Cengiz Han’ın soyundan gelen bir hâton ile evlenmekle kendisine meşrûiyet de sağlıyordu. Bu hâtonun hiç çocuğu olmasa da Emîr Timur her zaman onu ayrı bir yerde tuttu. Saray Mülk Hanım’ın duruşu, feraseti, Timur’a karşı sunduğu önerilerle, Timur’un çocukları ve torunlarına karşı bir anne şefkati ve eğitici rolüyle ayrı bir önem kazandı. Birçok hayır kurumu da onun tarafından yaptırıldı. Emîr Timur’un ölümünden sonra 1406 yılında Saray Mülk Hanım da öldü.

Bu çalışmanın amacı Emîr Timur’un meşrûiyetini sağlamak ve gücünü arttırmak için Cengiz Han’ın soyundan gelen biriyle evlenerek damad (küregen-gürkân) olmasını dönemin ana kaynakları ışığında bilim dünyasına sunmaktır.

Anahtar kelimeler: Emîr Timur, Kazan Han, Saray Mülk Hanım, küregen

* Amasya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Amasya-Türkiye, e-posta: mustafa.sahin@amasya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4897-4053.

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA AİLEYİ YENİDEN DÜŞÜNMEK: SÜREÇ TEMELLİ BİR YAKLAŞIM VE OKUL TEMELLİ ÖNLEME MODELİ ÖNERİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Nursen Doğan*

Suçta sürüklenen çocuklar, bireysel özelliklerin ötesinde çok boyutlu çevresel risk faktörleri bağlamında ele alınmakta; bu sürecin izleri çoğu zaman bireysel bir sapmadan ziyade kırılmalı aile ilişkilerinde görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, aile faktörlerinin çocuk suçluluğu üzerindeki rolünü klasik ve güncel literatür ışığında incelemek ve bu bulgular doğrultusunda okul temelli bir önleme modeli önermektir. Bu kapsamda çalışma, aile-çocuk suçluluğu ilişkisini ele alan araştırmaların derlenmesine dayalı literatür incelemesi olarak yürütülmüştür.

Klasik çalışmalar, ebeveyn denetiminin yetersizliği, tutarsız disiplin, aile içi çatışma, ihmal ve istismar gibi faktörlerin çocuklarda antisosyal davranışların gelişiminde temel risk alanları olduğunu ortaya koymuştur. Daha sonraki araştırmalar, ebeveyn reddi, doğum sırası farklılıkları ve babanın yokluğu veya hapiste olması gibi özgül değişkenlerin de suç davranışıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Son yıllarda (2023–2026) yapılan çalışmalar ise bu ilişkileri yalnızca doğrudan risk faktörleri üzerinden değil; bağlanma kalitesi, özdenetim ve aile işlevselliği gibi psikososyal mekanizmalar üzerinden açıklamaktadır. Bu doğrultuda aile, statik bir risk alanından ziyade dinamik ve çok katmanlı bir sistem olarak ele alınmaktadır.

Literatür taraması ışığında çalışmada, erken müdahale ilkesine dayanan ve Multi-Tiered System of Supports (MTSS) modeli ile uyumlu, okul temelli bir risk tarama ve yönlendirme sistemi önerilmektedir. Önerilen model, tüm öğrencilerin sistematik olarak taranmasını, risk gruplarının belirlenmesini ve yüksek riskli bireyler için hedefe yönelik müdahalelerin planlanmasını içermektedir. Bu yaklaşımın, sınırlı rehberlik kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayarak risk altındaki çocukların erken belirlenmesine ve uygun kurumlara yönlendirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak, suçta sürüklenmenin önlenmesinde aile temelli risklerin erken tespiti ve çok katmanlı müdahale sistemlerinin uygulanması kritik bir önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: suçta sürüklenen çocuklar, aile faktörü, erken müdahale, çok katmanlı önleme (MTSS)

* Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Tunceli-Türkiye, e-posta: nursendogan@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8935-5294.

KÜLTÜR AKTARIMI VE TOPLUMSAL ALGI PERSPEKTİFİNDEN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KADIN VE AİLE TEMSİLİ

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Kısa*

Yabancı dil öğretimi, dilsel becerilerin kazandırılmasının ötesinde hedef kültürün değerlerini, toplumsal yapısını ve cinsiyet rollerini öğrenciye aktaran bir süreçtir. Bu süreçte ders kitapları, kültür aktarımının temel araçlarından biri olarak öğrencinin zihninde hedef topluma ilişkin psikolojik bir algı barındırır. Türkiye'nin hem yurt içinde hem yurt dışında Türkçe ve Türk kültürünü tanıtmaya misyonu göz önünde bulundurulduğunda, yabancılara Türkçe öğretim setlerindeki kadın ve aile temsiline uluslararası boyutta önem taşıdığı açıktır. Bu materyaller aracılığıyla yabancı öğrencilere aktarılan kadın ve aile imgesi, Türk toplumuna ilişkin algının şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Öyle ki kadının yalnızca ev içi rollerle temsil edilmesi ya da ailenin tek bir modelle sunulması, öğrencinin Türk toplumuna yönelik dar ve tek boyutlu bir algı geliştirmesine yol açabilir.

Bu çalışmada, Yeni İstanbul Türkçe Öğretim Seti ile Yunus Emre Enstitüsü-Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'nin B1 ve B2 düzeyindeki ders kitapları, kadın ve aile temsili açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu düzeylerin tercih edilmesinin temel gerekçesi, öğrencinin kültürel içerikle yoğun biçimde karşılaştığı kritik eşik seviyeleri olmasıdır. Çalışmada içerik analizi yöntemi benimsenmiş; okuma metinleri, diyaloglar ve görseller sistematik olarak taranmıştır. Kadın karakterlerin rolleri, mesleki dağılımları, aile içindeki konumları ve görsellerdeki sunumları incelenmiş; bunun yanı sıra aile kavramının nasıl ele alındığı, Türk aile yapısına ilişkin hangi modellerin öne çıkarıldığı ve aile içi rol dağılımının toplumsal cinsiyet kalıplarıyla ilişkisi değerlendirilmiştir. Bulgular, Yeni İstanbul setinin profesyonel kadın çeşitliliği, bağımsız yaşam modelleri ve bilinçli stereotip kırma girişimleri açısından daha zengin bir tablo çizdiğini ortaya koymuştur. Ancak her iki sette de aile içi iş bölümünün geleneksel cinsiyet kalıplarını yeniden şekillendirdiği tespit edilmiştir. Öte yandan dilbilgisi alıştırmaları için kullanılan örnek cümlelerde bile toplumsal cinsiyet stereotiplerinin sürdürüldüğü de görülmüştür. Çalışmanın, yabancılara Türkçe öğretimi materyallerinin toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından geliştirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: yabancılara Türkçe öğretimi, kadın temsili, aile, toplumsal cinsiyet, kültür aktarımı, toplumsal algı

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Afyon-Türkiye, e-posta: kisaoguz64@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9238-0116.

II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE KADIN İSTİHDAMINA YÖNELİK POLİTİKALAR VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Onur Semiz*

Türkiye, savaşın başından sonuna kadar yürüttüğü dış politika neticesinde II. Dünya Savaşı’na aktif olarak katılmamış olmasına rağmen uygulamak zorunda kaldığı seferberlik nedeniyle özellikle üretim süreçlerinde ciddi aksaklıklar yaşamıştır. Seferberlik kapsamında aktif üretime katılan erkek nüfusun askere alınması Türkiye’de iş gücü yapısını önemli ölçüde etkilemiş, erkeklerden boşalan yerlerin kadın ve çocuklarla doldurulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kadınların iş hayatında daha fazla görünür hale gelmesine zemin hazırlamak amacıyla devletin, kadınların iş gücüne katılımını teşvik eden çeşitli politikalar ve söylemler geliştirdiği görülmektedir. Bu çalışma, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de kadınların çalışma hayatına dâhil edilmesine yönelik geliştirilen politikalara ve söylemlere odaklanmaktadır. Bu sayede II. Dünya Savaşı yıllarında kadınların iş gücüne katılımlarının sağladığı faydayı ve bu sürecin kadınların toplumsal ve ekonomik statülerine etkisini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada doküman analizi yöntemi çerçevesinde kanun ve yönetmelikler başta olmak üzere arşiv kayıtları, Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıtları ve diğer resmi yayınlar incelenecektir. Ayrıca dönemin dergi ve gazeteleri üzerinden yapılacak araştırmayla “çalışan kadın” imgesinin nasıl kurgulandığı ve kamuoyunda nasıl algılandığının tespit edilmesi düşünülmektedir. Bu yönüyle araştırma, yalnızca resmi evraklar üzerinden değil aynı zamanda yürütülen politikaların toplumsal karşılığını da değerlendirmeyi hedeflemektedir. Yapılan ön araştırmalar; II. Dünya Savaşı yıllarında kadın istihdamına yönelik yürütülen politikaların büyük ölçüde ekonomik zorunluluklardan kaynaklandığını göstermektedir. Ancak söz konusu politikaların kadınların kamusal alanda görünürlüğünü artırırken birtakım toplumsal etkileri de beraberinde getirmiştir. İlk olarak annelik ve ev içi sorumluluklar öncelikli roller olarak korunmaya çalışılırken kreş, anaokulu gibi mekânların azlığı çocukların yetiştirilmesini zorlaştırmıştır. Yine kadınların iş hayatında giderek aktifleşmesi, çocuk doğurganlığını azaltıcı ve boşanma vakalarını arttırıcı etkilere neden olmuştur. Ayrıca kadınların istihdama katılımı, II. Dünya Savaşı döneminde savaş koşullarına özgü geçici bir durum olarak kalmış, savaş sonrasında kadın istihdamında görünür bir azalma gerçekleşmiştir.

Anahtar kelimeler: kadın, II. Dünya Savaşı, istihdam, Türkiye, toplumsal etki

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ağrı-Türkiye, e-posta: osemiz@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4625-3869.

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN “KADININ SOYADI” KARARININ YASAMA FAALİYETLERİNDE AİLENİN KORUNMASINA YANSIMALARI

Öğr. Gör. Dr. Ömer Sariaslan*

Anayasa Mahkemesi, Türk toplumunun temeli kabul edilen aile hakkında önemli bir karar verdi ise de karar yeterince tartışılıp konuşulmadı. Kararın sonucu üzerinde durulmadı. Anayasa Mahkemesi'nin 22.02.2023 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun “Kadının Soyadı” başlıklı 187. maddesini iptal etmesinin üzerinden üç yıl geçti. Kanun'un iptal edilen “*kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir...*” ibaresi, evlenen bir kadının evlenmeden önceki soyadını kullanması yolunu açmış oldu. Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesi, aile adı olarak erkeğin soyadını benimsemişken, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı sonrasında aradan geçen sürede kanun koyucu herhangi bir yasal düzenleme yapmadığından aile adındaki boşluk, belirsizliğe dönüştü. Anayasa'nın 41. maddesine göre ailenin korunmasında yükümlülüğü bulunan kanun koyucu, eylemsiz kalmayı seçerek 41. maddeye aykırı hareket etti. Kaldı ki “ailenin korunması, güçlendirilmesi” amacıyla Cumhurbaşkanlığı kararıyla geride bıraktığımız yıl “Aile Yılı” olarak ilan edildi. Ancak gerekli özen gösterilmeyen “aile adında”, ailenin korunması ve aile yılı politika hedefleriyle uyumsuzluk tespit etmekteyiz. Aile kurumunun aile fertleri arasındaki bağı somutlaştıran müşterek bir aile adına duydukları ihtiyaç karşılanmalıdır. Aile adının belirlenmesinde ülkelere göre değişen farklı modeller kabul edilmektedir. Hukuki boşluk, aile adı hususunda bir model benimsemeyerek aile kurumunun şekli özelliğini yitirmesine sebebiyet verebilir. Anayasa Mahkemesi kararı üzerinden geçen üç yıl içerisinde ve “Aile Yılı” ilan edilen bir yıl geride kalmışken aile adı TBMM gündeminde, TBMM görüşmelerinde ve yasal faaliyetlerde kendisine hak ettiği düzeyde bir yer bulamadı. Çalışmadaki amacımız, aile adının belirlenme yönteminde bir öneri ortaya koymak değildir. Aile kurumunun huzur ve refahının sağlanmasında usulü bağı inşa edecek müşterek bir aile adı yönteminin yasalaşmasıyla hukuki belirsizliğe son verilmesini sağlayabilmektir.

Anahtar kelimeler: aile, aile adı, ailenin korunması, Anayasa Mahkemesi, TBMM

* Kafkas Üniversitesi Susuz Meslek Yüksekokulu Hukuk Bölümü Kars-Türkiye, e-posta: av.omersariaslan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2727-9374.

KADINLARIN KADINLARA KARŞI UYGULADIKLARI ŞİDDET VE HAK İHLALLERİ HAKKINDA BAZI TESPİTLER

Dr. Öğr. Üyesi Özcan Tatar*

İnsanlık tarihi içerisinde kadınlar toplumun yarısını oluşturmaktadırlar. Kadınlar; toplum içerisinde meydana gelen olaylardan etkilendikleri kadar, bu olayların faili ve etkileyicisi olarak da karşımıza çıkabilmektedirler. Günümüz tarih araştırmalarında ağırlıklı olarak kadınların toplumsal olaylardan etkilenme durumları ve yaşadıkları olumsuz olgular üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Kadınların karşılaştıkları olumsuz olgular ve yaşanan olaylardaki mağdur durumları genelde daha fazla dikkati çekmektedir. Bu tür çalışmalar ve örneklemelerde temel olgu kadının erkek tarafından baskı altına alınması, darb edilmesi, şiddete maruz bırakılması veya bazı haklardan mahrum bırakılması şeklindedir. Belirttiğimiz bu çalışmalarda baskı ve şiddet uygulayanlar erkek, mağdur ve hak ihlaline uğrayanlar ise kadınlardır.

Bahse konu olan çalışmalardaki mağdur ve failer bazı durumlarda tersine dönebilmekte, şiddet ve hak ihlaline uğrayanlar erkekler, şiddete maruz kalan ve hak ihlali uygulayanlar kadınlar olabilmektedir. Bu tür örneklemeler genelde çok az olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belirttiğimiz bu olguların yanısıra az miktarda olarak da karşımıza çıkan bir diğer durum ise kadınların kadınlara karşı uyguladıkları şiddet olayları ve hak ihlalleridir. Bu tür durumlar toplum içerisinde çok fazla meydana gelmekte olmasına rağmen genel olarak fazla önemsenmemektedir.

Hazırlamış olduğumuz çalışmamızda Osmanlı Devleti tarihi içerisindeki dönemde kadınların kadınlara karşı uyguladıkları şiddet olayları ve hak ihlalleri ile ilgili bazı tespitleri belirtip, değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ağırlıklı olarak arşiv vesikalarından yararlanılarak hazırladığımız bu çalışmada: kadınların hemcinslerine uyguladıkları darb, yaralama, ev basma gibi şiddet eylemlerinin yanısıra miras hakkından mahrum bırakmaya çalışma, çocuğunu kaçırma veya çocuğunu göstermeme, bir kadının başka bir kadın tarafından kaçırılıp kötü yola sevk edilmesi gibi hak ihlalleri incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, kadın, şiddet, fail, mağdur.

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ Türkiye, e-posta: otatar@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9213-3350.

AFET SONRASI SÜREÇTE KADINLARIN SOSYAL UYUM VE AİDİYET DENEYİMLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Pelin Kılınc*

Bu çalışma, 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında yeniden yerleşim süreçleri yaşayan kadınların sosyal uyum ve aidiyet deneyimlerini konu almaktadır. Afetler yalnızca fiziksel yıkım yaratmakla kalmamakta; bireylerin sosyal ilişkilerini, toplumsal konumlarını ve aidiyet duygularını da dönüştürerek yeniden şekillendirmektedir. Bu çok katmanlı süreçte kadınların yaşadığı zorluklar sosyal iyi olma boyutunu da etkilemektedir. Çalışma, sosyal iyi oluşu, kadınların afet sonrası yaşanan göçle birlikte toplumsal ilişkiler içinde kendilerini konumlandırma biçimlerini özellikle aidiyet, kabul görme ve toplumsal katılım perspektifleri ile analiz etmektedir. Sosyal uyum ise bireyin yeni toplumsal çevreyle kurduğu ilişkiler üzerinden şekillenen dinamik bir süreç olup, aidiyet, kabul görme ve toplumsal katılım gibi boyutlarla yakından ilişkilidir. Bu yönüyle çalışma, afet sonrası deneyimleri yalnızca bireysel düzeyde değil, ilişki ve toplumsal bağlam içerisinde sosyal iyi olma boyutuyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma nitel bir araştırma desenine sahip olup fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışmada, afet sonrası yeni bir toplumsal çevrede yaşamını sürdüren kadınların sosyal iyi oluş deneyimlerinin sosyal uyum ve aidiyet perspektifinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma grubunu, 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında Elazığ'a göç etmiş ve burada yaşamını sürdüren kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmış, toplam 15 kadınla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, MAXQDA programı kullanılarak tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Analiz sürecinde, görüşme formunda yer alan tematik çerçeveden hareketle başlangıç kodları (a priori kodlar) oluşturulmuş, ardından veriye dayalı kodlama süreciyle bu yapı genişletilmiştir.

Analiz sonucunda uyum süreci, sosyal ilişkiler, aidiyet, entegrasyon, kendini ifade etme, toplumsal katılım ve gelecek yönelimi başlıkları altında tematik bir yapı oluşturulmuştur. Bu temalar çerçevesinde katılımcıların deneyimleri derinlemesine analiz edilmiş ve sosyal iyi oluş bağlamında yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: kadın, afet, sosyal uyum, aidiyet, sosyal iyi oluş

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Elazığ-Türkiye, e-posta: pbudak@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5820-3615.

18. VE 19. YÜZYIL ŞER'İYE SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI TOPLUMUNDA KADINLARIN SERMAYE YÖNETİMİ VE HAYIR ANLAYIŞI

Dr. Sebiha Çomruk*

Osmanlı tarihi kaynaklarında, siyasi ve sosyo-kültürel olaylarda olduğu gibi sermaye yönetimi de daha çok erkekler üzerinden anlatılmış ve kadınların bu konuda etkinliği merak konusu olmuştur. Son yıllarda kadınlar üzerine yapılan araştırmalarda kadınların sosyal hayattaki yeri, mülk edinme ve gayrimenkul alım-satımı ile sermaye yönetimi gibi konulara rağbet artmıştır. Bu çalışmalarda genellikle saray mensuplarının eşleri, kızları, anneleri ve üst düzey idarecilerin hane halkından örnekler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bir bölgeyle sınırlanan, toplumun farklı katmanlarında bulunan kadının sermaye yönetimi ve hayır anlayışı konuları da çalışma konuları arasına girmiştir. Bu araştırmaların ortaya koyduğu üzere, Osmanlı toplumunda kadınların ekonomik durumu ve hayır anlayışı; yaşadıkları vilayetlere, mensup oldukları dine ve sahip oldukları toplumsal statüye göre değişmektedir. Bununla beraber, 18. yüzyılın sonuna kadar kadınların sermaye yönetimi ve hayır anlayışı konusu, Osmanlı'da etkin olan Türk-İslam örf ve adetlerine göre şekillenmiş, Tanzimat Fermanı'yla beraber bazı hakların kapsamı genişletilmiştir.

Osmanlı toplumunun kadın-erkek, müslim-gayrimüslim, zengin-fakir, köylü-kentli gibi farklı katmanlarıyla ilgili sosyo-ekonomik bilgilere kadı sicilleri sayesinde ulaşılmaktadır. Sicillere göre, Osmanlı toplumunda genel olarak kadının sahip olduğu sermaye, çoğunlukla ebeveynlerinden kalan miras, evlendiğinde eşinden talep edilen mehir ve belirli iş kollarında çalışmasıyla elde edilen kazanç sayesinde olmuştur. Kadının bu sermayeyi idare etme sürecinde ise küçük yaşta vâsiler, yetişkinliğinde hükmi kişiliği veya vekilleri etkilidir. Bütün bu bulgular ışığında genel çerçevede hazırlanan bu çalışmanın amacı da, 18. ve 19. yüzyıllarda şer'iyeye sicilleri temel alınarak, Osmanlı toplumunda kadının sahip olduğu sermayeyi yönetmesi ve yapmış olduğu hayır faaliyetlerinin genel bir portresini çıkarmaktır. Araştırmada kaynak olarak mahkeme kayıtlarından oluşan şer'iyeye sicilleri ve tereke kayıtları ile bunlara dayalı tetkik eserler kullanılmış, yöntem olarak bu kaynaklardan elde edilen verilerin analizi uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı'da kadın, sermaye yönetimi, hayır anlayışı

* Bağımsız araştırmacı, e-posta: sebihacomruk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1172-5659.

AİLE ORTAMININ ÇOCUĞUN GELİŞİM VE ÖĞRENME SÜREÇLERİNE ETKİSİ: FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Semih Dikmen*

Bu araştırma, okul çağında çocuğu bulunan ebeveynlerin görüşlerinden hareketle aile ortamının çocukların gelişim ve öğrenme süreçlerindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bronfenbrenner'ın (1979) ekolojik sistemler kuramı temel alınarak tasarlanan araştırma, temel nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Çalışma grubunu Türkiye'nin doğusunda bir il merkezinde yaşayan, çocukları ilköğretim, ortaokul veya lise düzeyinde öğrenim gören 15 ebeveyn oluşturmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla belirlenmiş; veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Veriler tümevarımsal ve semantik düzeyde tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiş (Braun & Clarke, 2006, 2021); araştırmacılar arası kodlama uyumu %84 olarak gerçekleşmiş, tema yapısı beş katılımcıyla paylaşılarak üye kontrolü sağlanmıştır.

Analiz sonucunda beş ana tema belirlenmiştir: aile ortamının öğrenmeye sağladığı duygusal ve düzenleyici zemin; ebeveyn desteğinde rehberlik, kontrol ve sorumluluk dengesi; ev öğrenme ortamında imkânlar, sınırlılıklar ve dijital araçlar; akademik beklentiler, gelecek kaygısı ve çocuğun iyi oluşu; okul-aile iş birliği ve ebeveynlerin rehberlik ihtiyacı. Bulgular, aile ortamının çocukların öğrenme süreçlerinde çok katmanlı bir gelişim bağlamı olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Ebeveynler çocuklarının eğitimini önemsemekte; ancak zaman yetersizliği, ekonomik sınırlılıklar, dijital dikkat dağınıklığı ve yetersiz okul rehberliği gibi güçlüklerle karşılaşmaktadır. Ev öğrenme ortamındaki güçlüklerin sosyoekonomik düzeyden bağımsız biçimde ortaya çıkması dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır: düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde kaynak ve alan yetersizliği belirleyici olurken, yüksek sosyoekonomik düzeydeki ailelerde beklenti baskısı ve dijital dikkat dağınıklığı ön plana çıkmaktadır. Araştırma, aile ortamını pasif bir arka plan olarak değil; duygusal, sosyal, ekonomik ve pedagojik unsurların birlikte işlediği aktif bir gelişim bağlamı olarak konumlandırmakta; ebeveyn eğitimi, okul-aile iş birliği ve yerel bağlama duyarlı politika süreçleri için uygulamaya dönük çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: aile ortamı, ebeveyn katılımı, ev öğrenme ortamı, çocuk gelişimi, okul-aile iş birliği, tematik analiz.

* Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri ve Öğretim Anabilim Dalı

GÖÇLER, KADIN VE MİRAS DİL PERSPEKTİFİNDEN: KADINLARIN TARİH BOYUNCA MİRAS DİL AKTARIMINDAKİ ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Suheyla Demirkol Orak*

Bu çalışma, göç süreçlerinde kadınların miras dilin (heritage language) aktarımındaki tarihsel ve sosyo-psikolojik rollerini incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle zorunlu göç bağlamında kadınların dil, hafıza ve kimlik arasındaki aracı konumları, bu araştırmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Mevcut literatürde göç ve dil ilişkisi sıklıkla ele alınsa da, kadınların gündelik yaşam pratikleri üzerinden miras dilin kuşaklararası aktarımındaki rolü yeterince derinlemesine incelenmemiştir. Bu bağlamda çalışma, kadın merkezli anlatılar üzerinden bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Araştırma, nitel araştırma desenine dayalı olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş gruplarından beş kadın katılımcı ile yapılan görüşmeler, göç deneyimi, dil kullanımı ve kimlik algısı ekseninde analiz edilmiştir. Veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiş; özellikle dil aktarımı ve kimlik inşası temaları ön plana çıkmıştır. Bulgular, kadınların miras dilin korunmasında ve aktarılmasında merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir. Katılımcılar, ev içi iletişimde ana dilin korunmasına yönelik çabalarını vurgularken, çocukların eğitim dili aracılığıyla baskın dile yönelmesi nedeniyle dil kaybına dair kaygılarını dile getirmiştir. Bulgular aynı zamanda kadınların hem kültürel sürekliliği sağlama hem de yeni topluma uyum sağlama arasında denge kurmaya çalıştıklarını göstermektedir. Sonuç olarak, kadınlar göç bağlamında yalnızca bakım veren bireyler değil, aynı zamanda kültürel ve dilsel hafızanın taşıyıcılarıdır. Bu çalışma, eğitim politikalarında miras dilin desteklenmesi, aile temelli dil programlarının geliştirilmesi ve kadınların bu süreçteki rollerinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Böylece hem kültürel süreklilik sağlanabilir hem de bireylerin psikolojik iyi oluşları desteklenebilir.

Anahtar kelimeler: göçler ve dil, kadın, kültür, miras dil

* Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: sdemirkol@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0605-6537.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINLARIN SİYASİ, SOSYAL VE TOPLUMSAL KİMLİK DEĞİŞİMİNİN DÜNYA KAMUOYUNA YANSIMALARI

Doç. Dr. Turgay Murat*

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının ardından imzalanan Lozan Barış Konferansı sonrasında Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde askeri alanda kazanılan bu başarının yapılacak olan inkılaplarla taçlandırılması süreci başlatılmıştır. Bu sürecin önemli aşamalarından biri de Osmanlıdan devralınan toplumsal yapıyı dönüştürmek ve kadınları her alanda istihdam edebilecek inkılapları gerçekleştirmektir. Öncelikle hukuki alanda yapılan düzenlemeler kadın haklarının kurumsal temelini oluşturmuştur. 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile resmi nikâh zorunluluğu, tek eşle evlilik, kadınlara miras ve boşanma hakkı gibi eşit haklar tanınarak, kadının hukuki statüsü güçlendirilmiştir. Siyasal açıdan da bu dönemde kadınlar, 1930 yılında belediye seçimlerine katılma hakkı elde ederek, siyasal hayata girişin önemli bir başlangıcını oluşturmuştur. Diğer taraftan 1933 yılında muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 1934'te ise milletvekili seçme ve seçilme hakkı elde etmişlerdir.

Bu inkılaplarla birlikte kadınların toplumsal, siyasal ve sosyal statüsünde köklü değişimler gerçekleşmiştir. Bu dönüşüm sadece ulusal değil aynı zamanda küresel ölçekte de dikkat çeken bir modernleşme süreci haline gelmiştir. Kadınlara verilen bu haklar sadece ulusal basında değil aynı zamanda da uluslararası basında ve kamuoyunda sıkça yer almış ve çok kısa bir sürede Türkiye'nin ve Türk kadınının geçirdiği değişim büyük takdir toplamış; başta Mustafa Kemal olmak üzere bu konuda katkısı olan herkesten övgüyle bahsedilmiştir. Öyle ki Türkiye'de kadın hakları konusunda yapılan inkılaplar Avrupa'da birçok ülkede kadınlara verilen haklardan çok daha ileri seviyeye çıkmıştır. Hatta bazı ülkeler kendi toplumlarında kadın hakları konusunda Türkiye'yi örnek göstererek, bu konuda çalışmalar yapmışlardır. Bu yüzden çalışmamızın ana eksenini Cumhuriyet döneminde Türkiye'de kadınlara verilen haklar konusunda dünya kamuoyunun bakış açısı oluşturmaktadır. Literatürde ise arşiv kaynakları birinci derecede rol oynayacaktır.

Anahtar kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, seçme ve seçilme hakkı, Türk kadını, dünya kamuoyu

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: turgaymurat@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2428-088X.

BESİM ÖMER PAŞA VE ESERLERİ ÜZERİNDEN GEÇ OSMANLI DÖNEMİNDE ANNELİK EĞİTİMİ

Prof. Dr. Türkmen Törelî*

Araş. Gör. Orkun Kılınç**

19. yüzyılda peşi sıra gelen savaşlar, toprak kayıpları ve salgın hastalıklar sebebiyle Osmanlı Devleti ciddi bir demografik kriz yaşamış, devletin temel hedeflerinden biri asker ve vergi kaynağı olan nüfusun artırılması olmuştur. Tanzimat sonrası dönemde annelik yalnızca biyolojik bir süreç olmaktan ziyade "vatan ve millet için sağlıklı, hayırlı, donanımlı vatandaşlar yetiştirmek" gibi kutsal ve milli bir vazife olarak yeniden tanımlanmış öğrenilmesi gereken bir bilim "fen" olarak görülmeye başlanmıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde kız çocuklarının eğitimine özel bir önem verilmeye başlanmış; açılan kız rüşdiyeleri ve ibtidaiyelerde, darü'l-muallimat ve kız sanayi mekteplerinde "fenni annelik" kavramı ile sağlıklı bir nesil yetiştirmek ve anne ölümlerini azaltarak nüfus kaybını önlemek amacıyla sağlık bilgisi, çocuk yetiştirme ve ev idaresi gibi derslerin ağırlığı artırılmıştır. Öte yandan bu dönemde açılan Ebe Mektebi (1842) ve "Ebelerin ebesi" olarak bilinen Besim Ömer (Akalın) Paşa'nın gayretleriyle açılan Osmanlı'nın ilk kadın doğum kliniği olan Viladethane (1892) sayesinde ebeler, steril şartlarda doğum yaptırmanın yanı sıra annelere lohusalıkta hijyen, çocuk bakımı ve bebek beslenmesi konularında eğitim vermeyi de öğrenmişlerdir. Besim Ömer Paşa, Doğururken ve Doğurduktan Sonra (1904), Sıhhatnüma-i Nevzat yahut Beşik-Kundak-Emzik (1894), Hanımlara Mahsus: Valideye Nasihat (1887), Ebe Hanımlara Öğütler (1906), Doğum Tarihi (1932) eserleri kaleme alarak ve Nevsal-i Afiyet Salname-i Tıbbi süreli yayınlarını çıkartarak tıbbi eğitimin yanı sıra kadınları bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Bu eserlerde hamilelik, doğum sancısı ve lohusalık gibi konuların sade bir dille anlatılması, kadının doğumda ölmesinin "fitrat" değil, "önlenebilir bir tıbbi hata" olduğunu topluma aşılama ve kadının yaşam hakkını tıbbi güvence altına almaya çalışmıştır.

Bu çalışmada Besim Ömer Paşa'nın eserleri üzerinden nitel analiz yöntemi ile Tanzimat sonrası dönemde annelik kavramının sosyal dönüşümü incelenerek kadının aile kurumundaki rolü ve önemi tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Besim Ömer Paşa, annelik eğitimi, Nevsal-i Afiyet, ebelik

* Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü İzmir-Türkiye, e-posta: turkmen.toreli@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7486-523X.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü İzmir-Türkiye, e-posta: orkun.kilinc@deu.edu.tr.

BAKIMIN FEMİNİZASYONU: TOPLUMSAL CİNSİYET, SOSYAL HİZMET VE REFAH POLİTİKALARI BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

Dr. Öğr. Üyesi Ümran Cihan Dündar*

Bu çalışma, bakım emeğinin toplumsal cinsiyet eksenindeki inşasını ve bu yapının sosyal hizmet uygulamaları ile refah politikaları aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Literatürde bakımın feminizasyonu olarak tanımlanan ve bakım sorumluluklarının sistematik bir biçimde kadınlar üzerinde yoğunlaşmasını ifade eden bu süreç yalnızca kültürel normlarla değil aynı zamanda kurumsal ve politik düzenlemelerle de şekillenmektedir. Türkiye bağlamında sosyal hizmet çalışmaları ve politika belgeleri incelendiğinde yaşlı, engelli ve çocuk bakımına yönelik yükümlülüklerin büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenildiği görülmektedir. Mevcut refah politikalarının bakım hizmetlerini ağırlıklı olarak aile odaklı bir yapıda kurgulaması bu sorumluluğun kadınlar nezdinde kemikleşmesine yol açmaktadır. Kadınların ücretli iş gücüne katılımı artış gösterse de ev içi bakım yükünün devam etmesi çoklu rol yükü ve zaman yoksulluğu gibi yapısal sorunları beraberinde getirmektedir. Bu durum bakım emeğinin toplumsal yeniden üretim süreçleriyle olan bağımlı ortaya koyarken modern refah rejimlerindeki bakım krizi tartışmalarının da temelini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet müracaatçılarının ve bakım temelli yardımlardan faydalananların çoğunlukla kadınlardan oluşması bakım emeğinin cinsiyetçi yapısının kurumsal düzeyde de teyit edildiğini göstermektedir. Ev içi emeğin görünmezliği ve değersizleştirilmesi literatürde uzun süredir tartışılırken refah politikalarının bu süreçte belirleyici bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Sonuç olarak çalışma bakım emeğinin bireysel bir yükümlülüğün ziyade kamusal bir refah meselesi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve sosyal politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle yapısal bir dönüşüme tabi tutulmasının önemini savunmaktadır. Nitel araştırma deseniyle kurgulanan bu çalışma derleme ve doküman analizi yöntemleriyle yürütülecektir. Bu çerçevede kadın emeği, bakım hizmetleri ve aile politikalarına ilişkin ulusal ve uluslararası literatür ile Türkiye'deki yasal düzenlemeler mercek altına alınacaktır. Elde edilen veriler toplumsal cinsiyet rolleri ve refah politikaları ekseninde tematik analize tabi tutulacaktır.

Anahtar kelimeler: bakımın feminizasyonu, bakım emeği, sosyal hizmet, refah politikaları, sosyal politika

* Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: ucihan@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0873-5776.

HALİDE EDİB ADIVAR'IN MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ ROMANLARINDA KİMLİKLEŞEN KADINLAR

Prof. Dr. Veysel Şahin*

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e uzanan tarihsel süreçte edebiyat dünyasına giren Halide Edib Adıvar, yalnızca edebî üretimiyle değil, aynı zamanda dönemin entelektüel ve toplumsal dönüşümünü şekillendiren etkin bir kimlik, düşünce ve eylem insanı olarak öne çıkar. Eserlerinde bireysel deneyim ile toplumsal değişimi iç içe ele alan yazar, bu yönüyle geçiş döneminin zihinsel ve duygusal dinamiklerini yansıtan önemli bir temsilci konumundadır.

Halide Edib Adıvar çeşitli türlerde eserler yazmış olsa da edebi kimliği romanları etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda yazar, 'Ateşten Gömlek', 'Vurun Kahpeye', 'Yeni Turan' ve Zeyno'nun Oğlu' adlı romanlarında Millî Mücadele sürecini merkeze alarak kadın kimliği, ideal kadınlık anlayışı ve kadının toplumsal yapı içerisindeki konumunu çok boyutlu bir şekilde ele alır. Bu eserlerde millî bilinç, kadın kimliği, ideal kadın ve kadının toplumsal yaşamdaki rollerini bir farkındalıklar bütününe dönüştürerek yeniden biçimlendiren Halide Edib Adıvar, kadın karakterleri geleneksel anlatı kalıplarının edilgen yapısından çıkararak, düşünsel derinliğe sahip, toplumsal sorumluluk üstlenen ve tarihsel süreçte aktif rol oynayan anlatı öznelere dönüştürür. Nitekim 'Ateşten Gömlek'teki Ayşe, 'Vurun Kahpeye'deki Aliye, 'Yeni Turan'daki Kaya ve 'Zeyno'nun Oğlu' romanındaki Zeyno karakterleri dönemin idealize edilmiş "yeni kadın" tipolojisinin özel ideal temsilcileridir. Söz konusu bu anlatı karakterleri, bireysel mutluluk ve kişisel arzularını ikinci plana iterek toplumsal sorumluluklarını Millî Mücadele, yeniden kur(t)uluş ve değerleri doğrultusunda yeniden inşa eder. Bu yönüyle Adıvar'ın bu romanları, kadın kimliğinin özel alanla sınırlı bir varlık olmaktan çıkararak Millî Mücadele'nin kurucu unsuru hâline getirir. Dolayısıyla bu eserler, hem toplumsal yeniden yapılanma ideolojisinin hem de modern kadın kimliğinin edebî düzlemdeki adı olur.

Bu çalışmada, Halide Edib Adıvar'ın 'Ateşten Gömlek', 'Vurun Kahpeye', 'Yeni Turan' ve Zeyno'nun Oğlu' adlı romanlarında yer alan kadın kahramanların yalnızca bireysel özellikleri değil; aynı zamanda azim, fedakârlık, eğitim, millî bilinç, toplumsal sorumluluk ve toplumu yönlendirme kapasiteleri incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Halide Edib Adıvar, millî mücadele, kurtuluş, kadın, eğitim, kimlik

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: vsahin68@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3265-0481.

KADINA YÖNELİK PSİKOLOJİK ŞİDDETİN BİR TÜRÜ OLARAK BİLİŞİM SİSTEMLERİNİ KULLANARAK ISRARLI TAKİP

Dr. Öğr. Üyesi Veysel Topuz*

“Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesinin” 3. maddesinde kadına karşı şiddet, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsin, insan hakkı ihlali ve ayrımcılık eylemlerinde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddet denildiğinde akla ilk olarak fiziksel şiddet gelse de hem yukarıdaki tanımdan hem de bu alandaki literatür taramasından görüleceği üzere bu şiddetin fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik türleri vardır. Güncel verilere göre psikolojik şiddet, kadının hayatı boyunca karşı karşıya kaldığı/kalabileceği şiddet türleri arasında ilk sıradadır.

Psikolojik şiddet, diğer şiddet türleriyle eş zamanlı olarak gerçekleşebileceği gibi onların bir neticesi olarak da karşımıza çıkabilir. Böyle bir şiddete maruz kalan kadının ceza hukuku araçları ile korunması gerekmektedir. Nitekim Türk Ceza Kanunu’nda kadının yalnızca fiziksel şiddete karşı değil, psikolojik şiddete karşı da korunmasını amaçlayan düzenlemeler mevcuttur. Bu bağlamda 7406 sayılı Kanun ile Türk Ceza Kanunu’na 2022 yılında eklenen ısrarlı takip suçu, kadına yönelik psikolojik şiddeti önleme bakımından önemli bir eksikliği gidermiştir. Bu suç tipiyle, kişilerin huzur ve sükun içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri ve kendi özgürlük alanları içerisinde serbestçe hareket edebilmeleri sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra, ısrarlı takip fiili sonrasında ortaya çıkabilecek muhtemel şiddet risklerine karşı bireyleri koruma amacı da taşımaktadır.

Çalışmamızda hem suç tanımındaki bazı ifadeler hem de yargı kararları ve doktrinde suç tipiyle ilgili tartışmalı konular irdelenecektir: Suçun işlenmesinde bilişim sistemlerinin kullanılması hali ve bu durumun içtima meselesinde sebep olabileceği sorunlar değerlendirilecektir. “İsrar” ifadesinin Yargıtay kararlarında ve doktrinde nasıl anlaşıldığı ortaya konularak mukayeseli hukuktaki (Fransa, Almanya, İspanya) buna benzer suç tiplerinin düzenleniş şekli değerlendirilecektir. İlgili suç tipinde daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hal olarak ortaya konulan düzenlemelerin yeterliliği ve uygulamada gerçekten etkin bir koruma sağlayıp sağlamadığı değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: psikolojik şiddet, ısrarlı takip, bilişim sistemleri, kadına karşı şiddet

* İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Malatya-Türkiye, e-posta: veysel.topuz@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9831-2816.

**OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E DÖNEM TANIKLIKLARINDA KADIN VE AİLE:
BİYOĞRAFİK VERİ AĞLARI ÜZERİNDEN BİR PROSOPOGRAFI DENEMESİ
(1900-1940)**

Dr. Öğr. Üyesi Yakup Öztürk*

Öğr. Gör. Dr. Mustafa İlter**

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişin toplumsal hafızası, büyük ölçüde erkek yazarların kaleminden çıkan hatıratlarda saklıdır. Ne var ki bu eril anlatı geleneği kadını ve aileyi çoğu zaman hegemonik erkek bakışının filtresinden geçirerek metnin ana kurgusunun dışına, satır aralarına yerleştirir. Bu çalışma, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Politik Ağ Analizi (OSPA)" projesinin veri tabanında yer alan dönem tanıklıklarını merkeze alarak; kadının bu eril anlatılarda hangi bağlamlarda, hangi sıklıkta ve ne tür temsiliyet biçimleriyle varlık gösterdiğini sistemli bir prosopografik analize tabi tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temelini, metni kurgulayan tarihsel öznenin mesleki ve sınıfsal aidiyetinin kadın ve aile temsillerini nasıl söylemsel ve bağlamsal bir dönüşüme uğrattığı sorunsalı oluşturmaktadır. OSPA veri tabanından süzülen yüzlerce yazar ve binlerce ilişkisel veri üzerinden yürütülen bu araştırma; asker kökenli bir yazarın anlatısındaki "aile" tahayyülü ile mülkiye veya kalem erbabının metnindeki "kadın" failliğinin ne ölçüde ve hangi kavramsal haritalar üzerinden ayrıştığını sorgulamaktadır. Çalışmanın temel argümanı, otobiyografik metinlerdeki toplumsal cinsiyet kurgusunun statik bir kültürel yansıma olmadığı; bilakis, yazarın ideolojik ve mesleki *habitus*uyla doğrudan ve kopmaz bir biçimde örüldüğüdür. Yöntemsel olarak bu araştırma, geleneksel metin okumalarının sınırlarını Dijital Beşeri Bilimler'in sunduğu Sosyal Ağ Analizi araçlarıyla esnetmektedir. Çalışma kapsamında, yazarların etrafında örülen sosyal evrende kadınların işgal ettiği "düğüm noktaları", projenin ilişkisel haritalama teknikleriyle görünür kılınacaktır. Böylece, Namık Kemal'in aile çevresinden Tefik Fikret'in entelektüel dünyasına uzanan geniş bir ufukta; kadınların aile içi hiyerarşideki faillikleri, kamusal alandaki görünürlükleri ve toplumsal sermaye aktarımındaki stratejik konumları salt birer varsayım olmaktan çıkıp algoritmik verilerle izlenebilecektir. Nihai olarak bu çalışma; inşası sürmekte olan OSPA veri tabanının kılavuzluğunda, Osmanlı-Cumhuriyet sürekliliğinde Türk aile yapısının ve kadın temsiline geçirdiği sınıfsal kırılmaları, aktör odaklı ve ilişkisel bir tarih yazımı üzerinden yeniden tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: OSPA Projesi, hatırat yazını, kadın ve aile, prosopografi, dijital beşeri bilimler, sosyal ağ analizi

* Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü İzmir-Türkiye, e-posta: yakup.ozturk@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6221-0845.

** İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Rektörlük İzmir-Türkiye, e-posta: mustafailter@iyte.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1376-9981.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK KADINI VE AİLE: MODERN KİMLİK VE TOPLUMSAL ROL

Prof. Dr. Yavuz Haykır*

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu izleyen yıllar, toplum yapısının yeniden düzenlendiği ve yeni bir toplumsal anlayışın şekillendiği önemli bir dönemi oluşturur. Bu süreçte gerçekleştirilen Atatürk inkılapları, yalnızca devletin siyasal yapısını dönüştürmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumun temel unsurları olan aile, eğitim ve birey ilişkilerini de yeniden tanımlamayı hedeflemiştir. Bu dönüşüm sürecinde kadın, modern Türkiye'nin inşasında hem simgesel hem de işlevsel bir aktör olarak öne çıkmış ve yeni toplum düzeninin kurucu unsurlarından biri hâline gelmiştir. Kadının toplumsal konumunda meydana gelen değişim, Cumhuriyet'in modernleşme hedeflerinin en görünür alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu yönüyle kadın, yalnızca bir değişimin öznesi değil, aynı zamanda bu dönüşümün en önemli taşıyıcısı olarak öne çıkmaktadır.

Cumhuriyet yönetimi, kadınların eğitimden hukuki haklara, kamusal yaşamdan siyasal katılıma kadar pek çok alanda güçlendirilmesini amaçlamıştır. Kadınların modern eğitim kurumlarına erişiminin sağlanması, Medeni Kanun ile aile ve miras hukukunda elde edilen haklar ve siyasal hayata katılım imkânı, bu dönüşümün temel adımları arasında yer almıştır. Bu gelişmeler kadının yalnızca bireysel konumunu değil, aynı zamanda aile içindeki yerini de güçlendirmiştir. Kadın, geleneksel rollerinin ötesine geçerek toplumsal hayatın aktif bir unsuru hâline gelmiş, üretim süreçlerine katılımı ve kamusal alandaki görünürlüğü ile toplumun yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur. Böylece aile kurumu da bu değişimden etkilenmiş, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler yeni bir zeminde tanımlanmaya başlanmıştır.

Bu çalışma, erken Cumhuriyet döneminde yürütülen Atatürk inkılapları çerçevesinde Türk kadınının modern kimlik kazanma sürecini ve toplumsal rolündeki değişimi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda kadına verilen hakların yanında, eğitim, hukuk ve çalışma hayatındaki yeri ile aile içindeki dönüşümü birlikte ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: modernleşme, Atatürk inkılapları, Türk kadını, aile, Medeni Kanun, seçme ve seçilme hakkı

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: yavuzhaykır@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5819-6558.

OSMANLI'DA NİKÂHIN EKONOMİSİ: TRABZON ÖRNEĞİNDE MEHR, STATÜ ve KADIN (1683-1696)

Doç. Dr. Yavuz Kısa*

Osmanlı aile hukukunda mehr, nikâh akdinin kurucu unsurlarından biri olarak kadına tanınan mali bir güvencedir. Ancak mehrin işlevi salt hukuki bir yükümlülükten ibaret değildir; mehr miktarları aynı zamanda tarafların sosyal statüsünü, ekonomik kapasitesini ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini yansıtan çok katmanlı bir gösterge niteliği taşımaktadır. Buna karşın Osmanlı tarihçiliğinde mehr konusu genellikle sınırlı sayıda belge üzerinden nitel yorumlarla ele alınmış, geniş ölçekli sayısal analizlere dayanan çalışmalar oldukça kısıtlı kalmıştır. Bu durum mehrin toplumsal yapıdaki işlevinin bütüncül bir şekilde anlaşılmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Bu bildiri, 1683-1696 yılları arasına ait Trabzon Şer'iyye Sicilleri'ndeki nikâh kayıtlarından elde edilen iki bini aşkın nikâh kaydını esas alarak mehr miktarlarını kadının konumu ve sosyal tabakalaşma ekseninde incelemektedir. Çalışmada öncelikle Beşe, Ağa, Çelebi, Efendi ve Seyyid gibi unvan gruplarına göre mehr miktarlarındaki farklılaşma ele alınmaktadır. Bıkr ve dul kadınlar arasındaki mehr farkının boyutu ve bu farkın sosyal statüye göre değişip değişmediği sorgulanmaktadır. Kadınların nikâh akdinde bizzat veya vekil aracılığıyla temsil edilme biçimleri ile mehr miktarı arasındaki ilişki incelenmektedir. Ayrıca dirhem, akçe ve kuruş gibi farklı para birimlerinin kullanımındaki dönüşüm, dönemin iktisadi koşullarının evlilik piyasasına yansımaları olarak değerlendirilmektedir.

Trabzon'un bir Karadeniz liman şehri olarak kendine özgü sosyo-ekonomik yapısı, çalışmanın bulgularını merkezi Osmanlı şehirlerinden farklılaştıran önemli bir bağlam sunmaktadır. Bildiri, mehr miktarlarının yıllara, unvan gruplarına ve kadının medeni durumuna göre istatistiksel dağılımını ortaya koyarak mehrin yalnızca hukuki bir unsur olarak değil Osmanlı toplumsal yapısının ekonomik, sosyal ve cinsiyete dayalı hiyerarşilerini yansıtan bir ayna olarak okunabileceğini göstermeyi hedeflemektedir. Kadının nikâh sürecindeki görünürlüğünü, ekonomik güvence mekanizmalarını ve toplumsal konumunu mehr üzerinden okuyan bu çalışma, söz konusu büyüklükteki bir veri setine dayalı nicel yaklaşımıyla Osmanlı kadın ve aile tarihçiliğine özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: aile, mehr, nikâh akdi, Şer'iyye Sicilleri, Trabzon

* Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Elâzığ-Türkiye, e-posta: ykisa@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7101-3085.

BİTMİYEN MESAİLERİN GÜÇLÜ ÖZNELERİ: AKADEMİSYEN KADINLARIN ÇALIŞMA VE AİLE YAŞAM DÖNGÜLERİNE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Yonca Altındal*

Kadınların emek döngülerine katılmaları kamusal hayatın içerisinde aktif olmaları ile doğrudan ilintili olmuştur. Kamusal alanda etkinlik göstermeye başlamaları ise önemli politik ve toplumsal değişimlerin gerçekleşmesi ile mümkün olmuştur. Dünya savaşları ve sanayi devriminin kadınları işgücüne dâhil etmesi beraberinde emeğin feminizasyon serüvenini de başlatmıştır. İstihdamın yönü böylelikle kadınları da işçi olarak kabul eden cinsiyetler arasındaki eşitliğe doğru yol almaya başlamıştır.

Dünya genelinde kadınların çalışma hayatının içerisinde güçlenmeye başlamaları Türkiye özelinde farklı pratikler ve görüngülerle var olmuştur. Zaman içerisinde Türk kadınlarının kadın emeğindeki oldukça başarılı olmaları söz konusu olmuştur. Özel alanın kamusal alandaki meslek grupları olarak kabul edilen öğretmenlik ve hemşirelik gibi meslek gruplarındaki sayısal artış Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulması ile birlikte kurumsallık kazanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla 29 Ekim 1923 tarihinde pek çok Avrupa ülkesinden önce dahi kadınlara erkeklerle eşit hakların tanınmasıyla birlikte Türk kadınının çalışma hayatındaki önemli bir aktör olması sosyal devletin en önemli göstergelerinden birisi haline gelmesine yol açmıştır.

Ülkemizde akademik hayatta kadınların psikolojik, ekonomik, toplumsal ve kolektif olarak güçlenmeleri hızlı bir grafikte karşımıza çıkmıştır. Kadın akademisyen sayısı yıllar içerisinde artış göstermiş ve akademik hayatın vazgeçilmezleri olarak kabul edilmesini gerekli kılmıştır. Bu başarı grafikleri bitmeyen mesailerin aile ve iş yaşamı arasındaki denge kurmaktaki olası toplumsallıkların da irdelenmesini elzem hale getirmiştir.

Bu çalışma Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasından günümüze değin Türk kadın akademisyenin çalışma hayatı ile aile yaşamının arasında oluşagelen durumsallıkları, kariyer yolculukları ile annelik rollerinin sıkışmışlığındaki temel nüveleri olgusal düzlemde sosyolojik perspektif ekseninde değerlendirmeyi temel almaktadır. Bunu gerçekleştirmek için belirli tarihsel dönemeçler etrafında kadın akademisyenlerin bilim dallarına göre temel istatistiki verileri sunulacak, ardından kurumsal yapıların toplumsal yansımalarının kadınları etkileme süreçleri kadın ve aile olmak temeli ekseninde açılanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: kadın emeği, kadın, aile, akademisyen kadın, sosyoloji

* Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Balıkesir-Türkiye, e-posta: yoncaaltindal@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1240-127X.

BİR “ŞAİR EŞİ” OLMANIN ÖTESİNDE: MÜNEVVER ANDAÇ VE TÜRK EDEBİYATININ DÜNYAYA AÇILMASINDAKİ ROLÜ

Doç. Dr. Yusuf Aydoğdu*

Türk edebiyatının en bilinen aşk hikâyelerinden birinin kahramanı olan Münevver Andaç (1917-1997), edebiyat tarihinde çoğunlukla Nâzım Hikmet’in eşi ve şiirlerine ilham veren kadınlardan biri olarak anılmaktadır. Oysa bu indirgemeci bakış, Andaç’ın edebiyat dünyasına yaptığı somut ve nitelikli katkıları görünmez kılmaktadır.

Münevver Andaç, Nâzım Hikmet’in hayatına yalnızca şiirsel bir ilham perisi olarak değil; önce dayı kızı, sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde okuyan entelektüel bir genç kadın, ardından eşi ve nihayetinde onun edebi mirasını dünyaya taşıyan bir çevirmen olarak girmiştir. 1948 yılında, Nâzım Hikmet Bursa Cezaevi’ndekeyken onu ziyarete giden Münevver Andaç, bu buluşmanın ardından şaire duyduğu bağlılıkla hayatını kökten değiştirmiştir. 1951’de oğulları Mehmet dünyaya gelmiş; ancak Nâzım Hikmet’in 1951’de Türkiye’den ayrılmak zorunda kalmasıyla Münevver Andaç’ın hayatı bir direniş hikâyesine dönüşmüştür. Andaç’a pasaportu verilmemiş, polis tarafından fiilen gözetiminde tutulmuş, eşiyle mektuplaşması yasaklanmış, yaklaşık on yıl boyunca adeta bir “açık hava hapishanesinde” yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bu çalışma; Münevver Andaç’ı işte bu zorlu koşulların içinde, şairin ilham perisi olmaktan çıkararak kendi başına bir “edebiyat emekçisi” ve dolayısıyla “kültürel direnişçi” olarak konumlandırmayı amaçlamaktadır.

Andaç’ın Türk edebiyatına en büyük katkısı, bir kültürel aracı kimliğidir. 1950’ler ve 60’ların zorlu siyasi koşullarında hem yurt içinde baskı gören hem de sürgünde olan bir ismin eşi olarak yazar kimliğini çeviriyle inşa etmiştir. Bir çevirmen olarak Münevver Andaç; sadece Nâzım Hikmet’in değil, aynı zamanda Yaşar Kemal ve Orhan Pamuk gibi önemli yazarlarımızın eserlerini Fransızcaya kazandırarak bu yazarların Batı dünyasında da tanınmasında kritik bir rol oynamıştır. Ayrıca, pasaportu olmadığı, eşiyle mektuplaşmasının yasaklandığı, evinin önünde sürekli polis beklediği dönemde bile edebiyattan kopmamış, Kemal Tahir’in *Köyün Kamburu* eserini çevirerek Fransız okurla buluşturmuştur. Bu çabaları, onun edebiyatı sadece bir meslek değil, aynı zamanda bir varoluş ve direniş alanı olarak seçtiğini göstermektedir.

Andaç’ın yazarlığı, dönemin toplumsal cinsiyet rolleri, siyasi baskılar ve kişisel trajedileri nedeniyle sürekli ikinci plana itilmiştir. Bu çalışma; onun yalnızca çevirmen değil, aynı zamanda bir kültür elçisi ve edebiyatın görünmeyen işçisi olarak üstlendiği aktif rolün altını çizmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, Münevver Andaç’ın “Nâzım Hikmet’in eşi” etiketinin çok ötesinde, Türk edebiyatının dünyaya açılan kapısında nöbet tutmuş, ödüllü bir çevirmen, bir kültürel aktör ve Soğuk Savaş’ın gayri iradi kurbanı bir aydın kadın olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Onun hikâyesi, edebiyat tarihimizin “büyük adam” anlatılarının dışında kalmış kadın emeğinin görünür kılınması açısından da önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar sözcükler: Modern Türk Edebiyatı, Münevver Andaç, Nazım Hikmet, çeviri, toplumsal cinsiyet

* Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bingöl-Türkiye, e-posta: yadogdu@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1013-5278.